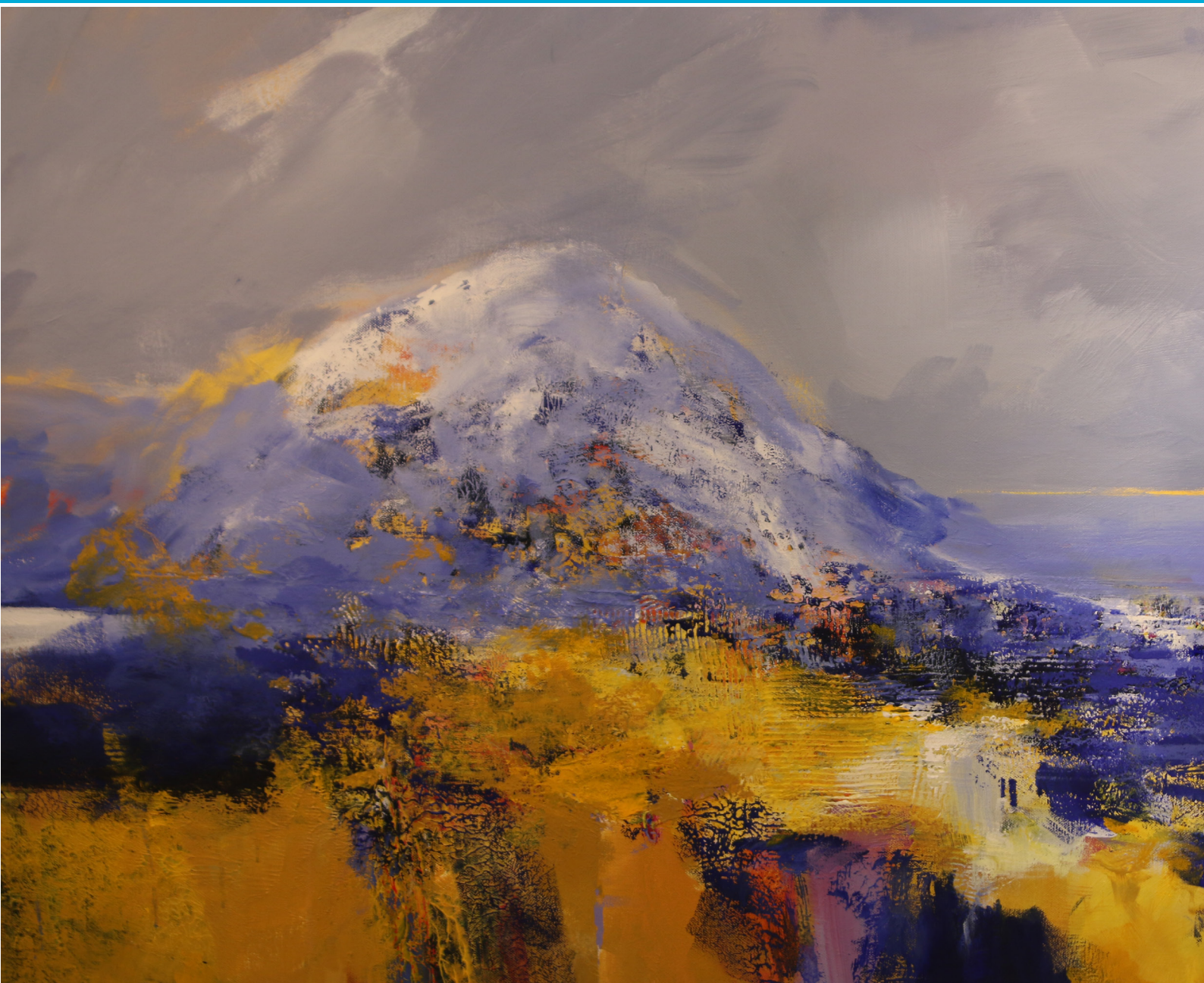

Sámedikki 2018 bušeahtta
Mearriduvvon juovlamánu 7. b 2017
Ášši 54/17

SÁMEDIGGI
SAMETINGET

Ávjovárgeaidnu 50
9730 Karasjok/Karášjohka
Telefuvdna +47 78 47 40 00
samediggi@samediggi.no
www.samediggi.no

Sámediggi 2017

Ovdasiidugovva: «Hjemsted» Dáiddar: Mathis Nango

ISBN: 978-82-91200-27-9

Sisdoallu

1	Ággahus	9
2	Váldosisdoallu	10
3	Rámmat ja prinsihpat	12
3.1	<i>Ekonomalaš rámmaeavttut</i>	12
3.1.1	Ollislaš juolludus Sámediggái	12
3.1.2	Sámedikki ekonomalaš rámmajuolludus.....	12
3.2	<i>Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit</i>	13
3.2.1	Njuoggodoarjagat.....	13
3.2.2	Ohcanvuđot doarjagat	13
3.3	<i>Šiehtadusat ja njuolggadusat</i>	14
3.3.1	EEO-njuolggadusat	14
3.3.2	Váldošiehtadus sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin	14
3.3.3	Duoji váldošiehtadus.....	14
3.4	<i>Guovddáš lágat, konvenšuvnnat ja prinsihpat</i>	15
3.4.1	Grunnloven § 108.....	15
3.4.2	ILO Konvenšuvdna nr. 169 ja konsultašuvdnariecti	15
4	Giella	16
4.1	<i>Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit</i>	17
4.1.1	Váikkuhangaskaoamit sámegielaide	17
4.2	<i>Sámegielaid geavaheapmi</i>	17
4.2.1	Čoahkketabealla - sámegielaid geavaheapmi	18
4.2.2	Guovttegielatvuodadoarjja suohkaniidda - njuolggodoarjja.....	18
4.2.3	Guovttegielatvuodadoarjja fylkkasuohkaniidda - njuolggodoarjja	18
4.2.4	Giellaiskkadeapmi - prošekta	18
4.3	<i>Sámegielaid ovdánahttin</i>	19
4.3.1	Čoahkketabealla - sámegielaid geavaheapmi	19
4.3.2	Suohkaniid giellaovdánahttinbargu - ohcanvuđot doarjja	20
4.3.3	Fylkasuohkaniid giellaovdánahttinbargu - ohcanvuđot doarjja	20
4.3.4	Giellaguovddážat - njuolggodoarjja.....	20
4.3.5	Giellaproševttat - ohcanvuđot doarjja	20
4.3.6	Stipeanda joatkkaskuvllaohppiide - ohcanvuđot doarjja	21
4.3.7	Julevsámegiel riehtačállinrávagirji - prošekta.....	21
4.3.8	Sámi Giellagáldu - prošekta	21
4.4	<i>Čuovvolit "Váibmogiella"</i>	22
4.4.1	Čoahkketabealla - Váibmogiella	22
5	Máhttu	23
5.1	<i>Máhtu váikkuhangaskaoamit</i>	24

5.1.1	Máhtu ángiruššansuorggit	24
5.2	<i>Sámi mánáidgárdefálaldaga sisdoallu</i>	25
5.2.1	Čoahkketabealla - sámi mánáidgárdefálaldaga sisdoallu	25
5.2.2	Doarjja sámi mánáidgárddiide ja mánáidgárddiide main lea sámi ossodat - ohcanvuđot doarjja	25
5.2.3	Mánáid váibmogiella - prošeakta	25
5.3	<i>Giellabargu mánáidgárddiin</i>	26
5.3.1	Čoahkketabealla - giellabargu mánáidgárddiin	26
5.3.2	Doarjja sámi giellaoahpahussii - ohcanvuđot doarjja	26
5.3.3	Doarjja prošeavttaide ja ovddidanbargui - ohcanvuđot doarjja	27
5.3.4	Juvlesámi giellatjehppe - njuolggadoarjja Árran mánnáigárdđáj	27
5.4	<i>Gelbbolašvuoda lokten mánáidgárddiin</i>	27
5.4.1	Čoahkketabealla - gelbbolašvuoda lokten mánáidgárddiin	27
5.5	<i>Pedagogalaš ávdnasat</i>	28
5.5.1	Čoahkketabealla - pedagogalaš ávdnasat	28
5.6	<i>Sámi sisdoallu skuvllas</i>	28
5.6.1	Čoahkketabealla - sámi sisdoallu skuvllas	29
5.6.2	Oahppoplánaid revideren - prošeakta	29
5.6.3	Árbediehtu ja sámi meahcásteapmi vuodđoskuvllas - ohcanvuđot doarjja	30
5.7	<i>Oahppobiras ja skuvlaovddideapmi</i>	30
5.7.1	Čoahkketabealla - oahppobiras ja skuvlaovddideapmi	31
5.7.2	Fierpmádat sámegeoloahpahussii - njuolggodoarjja Sámi allaskuvlii	31
5.7.3	MoU on Cooperation on Indigenous Education - prošeakta	31
5.7.4	Erenoamášpedagogalaš fágabeaivvit - prošeakta	31
5.8	<i>Oahpponeavvut</i>	32
5.8.1	Čoahkketabealla - oahpponeavvut	32
5.8.2	Doarjja oahpponeavvuid ovddideapmái - ohcanvuđot doarjja	32
5.8.3	Rámmašiehtadusat sámi lágádusain - šiehtadus	34
5.8.4	Ovttas - Aktan - Aktesne - njuolgo doarjja Sámi allaskuvlii	34
5.8.5	Movttiidahttindoaimbidju oahpponeavvoovddideddjiide - konferánsa	34
5.9	<i>Digitála oahpponeavvuid ráhkadeapmi</i>	34
5.10	<i>Váldi, ovddasvástádus ja rollat alit oahpus ja dutkamis</i>	35
5.11	<i>Oahppo- ja dutkandárbbut</i>	35
5.12	<i>Rekruteren sámi alit ohppui ja dutkamii</i>	36
5.12.1	Stipeanda alit ohppui - ohcanvuđot doarjja	36
6	Areálat, biras ja dálkkádat	37
6.1	<i>Areálaide, birrasii ja dálkkádahkii guoski váikkuhangaskaoamit</i>	38
6.1.1	Areálaide, birrasii ja dálkkádahkii guoski ángiruššansuorggit	38
6.2	<i>Areálahálddašeapmi</i>	38
6.2.1	Čoahkketabealla - árbediehtu areálahálddašeamis	39
6.2.2	Protect Sápmi vuodđudus - njuolggadoarjja	39
6.2.3	Sámi areála- ja resursavuoigatvuodaid eará čuovvuleapmi - ohcanvuđot doarjgat	39

6.3	<i>Luondduresurssat</i>	40
6.4	<i>Luonddušládjivohta</i>	40
6.5	<i>Dálkkádat</i>	41
6.6	<i>Meahcásteapmi</i>	41
7	Ealáhusat	42
7.1	<i>Ealáhusaid váikkuhanagaskaoamit</i>	43
7.1.1	Ángiruššansuorggit - ealáhusat	43
7.2	<i>Vuođđoealáhusat</i>	43
7.2.1	Čoahkketabealla - vuođđoealáhusat.....	45
7.2.2	Doarjja vuođđoealáhusaide - ohcanvuđot doarjja	45
7.2.3	Boazodoallolága ja boazodoallohálddašemi guorahallama mas čielggaduvvo dárbu rievdadit boazodoallolágaid - prošeakta	45
7.3	<i>Juohkelágan ealáhusat, lotnolas- ja meahcástanealáhusat, árvoháhkkan ja ođđaásaheamit</i>	46
7.3.1	Čoahkketabealla - juohkelágan ealáhusat, lotnolas- ja meahcástanealáhusat, árvoháhkkan ja ođđaásaheamit	47
7.3.2	Doarjja ealáhusaide, fitnodatovddideapmái, lotnolas- ja meahcástanealáhusaide - ohcanvuđot doarjja	47
7.3.3	Sápmi ealáhus dieđahus - prošeakta.....	47
7.3.4	Sápmi Ealáhussiida - njuolggodoarjja	47
7.3.5	Nuorra Ealáhushutkan - njuolggodoarjja	48
7.3.6	Sámi mátkeealáhusat - prošeakta	48
7.3.7	Sámi mátkeealáhusat - ohcanvuđot doarjja.....	48
7.4	<i>Hutkás ealáhusat</i>	48
7.4.1	Čoahkketabealla - hutkás ealáhusat.....	49
7.4.2	Doarjja hutkás ealáhusaide - ohcanvuđot doarjja.....	49
7.4.3	Gelbbolašvuođavuđot hutkás ealáhusat - prošeakta	49
7.5	<i>Duodji</i>	49
7.5.1	Čoahkketabealla - duodji.....	50
7.5.2	Duodjeinstituhtta - njuolggodoarjja	50
7.5.3	Ovddideapmi ja rekrutteren duodjeealáhusas - njuolggodoarjja Boazodoalu ja duoji oahpahuskantuvrii	50
7.5.4	Evalueren duodjebagadalli ortnega	50
7.5.5	Duoji ealáhusšiehtadus	51
7.6	<i>Ealáhusovddideami doarjjadoaibmaguovlu (SED-guovlu)</i>	52
8	Kultuvra	54
8.1	<i>Kultuvrra váikkuhanagaskaoamit</i>	55
8.1.1	Ángiruššansuorggit - kultuvra	55
8.2	<i>Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda</i>	56
8.2.1	Čoahkketabealla - buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda	56
8.2.2	Sámi dáiddáršiehtadus - šiehtadus.....	57
8.2.3	Musihkkaalmmuheapmi ja musihkkaovddideapmi - ohcanvuđot doarjja	57

8.2.4	Doarjja kulturdoaimbajuide - ohcanvuđot doarjja.....	57
8.2.5	Dáiddárkonferánsa - konferánsa.....	58
8.3	<i>Sámi kulturásahusat sámi kultuvrra gaskkustan- ja vásihanarenan.....</i>	<i>58</i>
8.3.1	Čoahkketabealla - sámi kulturásahusat.....	58
8.3.2	Festiválat - njuolgo doarjja.....	59
8.3.3	Teáhterat - njuolgo doarjja.....	59
8.3.4	Museat.....	60
8.3.5	Báástede - prošeakta.....	60
8.3.6	Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanáshusat - njuolggodoarjja.....	61
8.3.7	Ásahusovddideapmi - ohcanvuđot doarjja.....	62
8.4	<i>Sámi girjjálašvuohta ja mediat.....</i>	<i>62</i>
8.4.1	Čoahkketabealla - sámi girjjálašvuohta ja mediat.....	62
8.4.2	Čális fal - prošeakta.....	62
8.4.3	Doarjja girjjálašvuođa ovddideapmái ja ovdánahttimii - ohcanvuđot doarjja.....	63
8.4.4	Sámi mediat - njuolggodoarjja.....	63
8.4.5	Doarjja Sámi girjebussiide - njuolggodoarjja.....	64
8.4.6	Konferánsa sámi girjjálašvuođa birra - konferánsa.....	64
8.5	<i>Sámi valáštallan.....</i>	<i>64</i>
8.5.1	Čoahkketabealla - sámi valáštallan.....	65
8.5.2	Sámi valáštallan - njuolggodoarjja.....	65
8.5.3	Kultur- ja valáštallanstipeanda - stipeanda.....	65
9	Kulturmuutosuodjalus.....	66
9.1	<i>Váikkuhangaskaoamit kulturmuutosuodjaleami várás.....</i>	<i>67</i>
9.1.1	Ángiruššansuorggi - kulturmuutosuodjalus.....	67
9.2	<i>Kulturmuittuid hálddašeapmi.....</i>	<i>67</i>
9.2.1	Čoahkketabealla - kulturmuitoahálddašeapmi.....	68
9.2.2	Doarjagat sámi kulturmuutosuodjalussii - ohcanvuđot doarjagat.....	68
9.2.3	Sää'msijdd kulturbiras - prošeakta.....	69
9.2.4	Ceavccageađggi dikšun ja gaskkusteapmi - prošeakta.....	69
9.2.5	BARK - kulturmuittuid dikšun ja gaskkusteapmi - prošeakta.....	69
9.3	<i>Sámi kulturmuutosuodjalusa rámmaeavttut.....</i>	<i>69</i>
9.4	<i>Sámi kulturárbbi oainnusmahttin.....</i>	<i>70</i>
9.5	<i>Vistesuodjalus.....</i>	<i>70</i>
9.5.1	Čoahkketabealla - vistasuodjalus.....	71
10	Dearvašvuohta ja sosiála.....	72
10.1	<i>Váikkuhangaskaoamit dearvašvuhtii ja sosiálii.....</i>	<i>73</i>
10.1.1	Ángiruššansuorggit - dearvašvuohta ja sosiála.....	73
10.2	<i>Buorit ja ovttárvosaš dearvašvuođa- ja sosiálabálvalusat.....</i>	<i>73</i>
10.2.1	Čoahkketabealla - buorre dearvašvuohta ja ovttárvosaš dearvašvuođa- ja sosiálabálvalusat.....	74
10.2.2	Geavaheaddjiguvllot fálaldat vuoras sápmelaččaide dárbbu mielde samer - njuolggodoarjja Várdobáikái.....	74
10.2.3	Sámi doaktáriidsearvi - njuolggodoarjja.....	74

10.2.4	Doarjja dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide - ohcanvuđot doarjja	74
10.3	<i>Ovttáárvosáš mánáidsuodjalanbálvalus</i>	75
10.4	<i>Etihkalaš njuolggadusat sámi dearvvašvuoda dutkama várás</i>	76
10.4.1	Etihkalaš njuolggadusat sámi dearvvašvuoda dutkamii - prošeakta	76
11	Álgoálbmotvuoigatvuođat, riikkaidgaskasaš ovttasbargu ja dásseárvu	77
11.1	<i>Váikkuhangaskaoamit álgoálbmogiid vuoigatvuođaide, riikkaidgaskasaš bargui ja dásseárvui</i>	78
11.1.1	Ángiruššansuorggit - álgoálbmogiid vuoigatvuođat, riikkaidgaskasaš bargu ja dásseárvu	78
11.2	<i>Sámi ovttasbargu</i>	78
11.3	<i>Davviguovllut</i>	79
11.4	<i>Álgoálbmotvuoigatvuođat</i>	79
11.4.1	Čoahkketabealla - álgoálbmogiid vuoigatvuođat	79
11.4.2	Doarjja riikkaidgaskasaš bargui - njuolggodoarjja	80
11.4.3	Barentsčállingoddi IKS - njuolggodoarjja	80
11.4.4	Sámiráđđi - Norggabeale juogus - njuolggodoarjja	80
11.4.5	Mama Sara Education Foundation - njuolggodoarjja	80
11.4.6	Docip - njuolggodoarjja	80
11.4.7	WCIP - prošeavtta čuovvuleapmi	81
11.4.8	Duohtavuohta- ja seanadanproseassa - prošeakta	81
11.5	<i>Ovttáárvosášvuohta ja solidaritehta</i>	81
11.6	<i>Dásseárvu</i>	81
11.6.1	Čoahkketabealla - dásseárvu	82
11.6.2	Doarjja sámi dásseárvoorganisašuvnnaide - njuolggodoarjja	82
11.6.3	Sámi NissonForum/Samisk kvinneforum - njuolggodoarjja	82
11.6.4	Norgga Sáráhká sámi nissonorganisašuvdna - njuolggodoarjja	82
11.6.5	Veahkaváldi lagaš oktavuodain sámi servodagas - prošeakta	83
12	Ovttasbargošiehtadusat	84
12.1	<i>Váikkuhangaskaoamit regionála ja báikkálaš ovttasbargui</i>	84
12.1.1	Ángiruššansuorggit - ovttasbargošiehtadusat	84
12.2	<i>Regionála ja báikkálaš ovttasbargu</i>	84
12.2.1	Doarjja regionálaovddidanprošeavttaide - ohcanvuđot doarjja	85
13	Politiikalaš dássi	86
13.1.1	Čoahkketabealla - politiikalaš dássi	86
13.2	<i>Politiikalaš dási doaibmagolut</i>	86
13.2.1	Hálddahušlaš resurssat - dievasčoahkkinstába	86
13.2.2	Sámedikki dievasčoahkkinjodihangoddi	86
13.2.3	Sámedikki fágálávdegottit	87
13.2.4	Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi	87
13.2.5	Sámi Parlamentáralaš Ráđđi (SPR)	87
13.2.6	Sámediggeráđđi	88
13.2.7	Sámedikki nuoraidpolitiikalaš lávdegoddi (SáNul)	88

13.2.8	Sámedikki vuorrasiidráđđi.....	88
13.2.9	Sámedikki váiddalávdegoddi.....	88
13.2.10	Dievasčoahkkinsála ođasmahttin.....	88
13.3	Politiikkaš dási váikkuhangaskaoamit.....	89
13.3.1	Doarjja Sámedikki politiikkaš joavkkuide.....	89
13.3.2	Opposišuvnna bargoeavttut.....	89
13.3.3	Doarjja sámi váldoorganisašuvnnaide - njuolggodoarjja.....	89
13.3.4	Doarjja organisašuvnnaide, bellodagaide ja joavkkuide main lea ovddastus Sámedikkis - ohcanvuđot doarjja.....	90
13.3.5	Sámi guoski statistihkka Norggas - šiehtadus.....	90
13.3.6	Sámediggeválgga dutkan - šiehtadus.....	90
14	Hálddahusdási doaibmagolut.....	91
14.1	Sámedikki hálddahus.....	91
14.1.1	Organisašuvdnakárta.....	91
14.1.2	Direktevrra stába.....	92
14.1.3	Hálddahusossodat (HÁL).....	92
14.1.4	Gulahallanossodat (GUL).....	92
14.1.5	Sámedikki kánturstruktuvra.....	92
14.2	Hálddahusa árvvut, višuvdna ja mihttomearri.....	93
14.2.1	Hálddahusa bajimus mihttomearit.....	94
14.2.2	Gelbbolašvuodálokten sámegielas.....	94
14.2.3	Bargobiras.....	94
14.2.4	Digitaliseren Sámedikkis.....	95
15	Mearkkašumit ášši 54/17 meannudeamis.....	96

1 Álggahus

Sámediggi lea našuvnnalaš álbmotválljen parlameanta Norgga sápmelaččaide. Sámedikki dievasčoahkkin mearrida juohke čavčča bušeahta. Vuodđun lea Sámediggeráđi árvalusevttohus ja dan gieđahallan Sámedikki plána- ja finánsalávdegottis.

Sámedikki bušeahta vuodđun leat ekonomalaš rámmat maid ráđđehus evttoha juolludit Sámediggái stáhtabušeahttaevttohusas (Prop. 1 S) dan jahkái (geahča kap. 3.2 Ekonomalaš rámmaeavttut).

Dat rievdadusat maid Sturradiggi iežas gieđahallamis mearrida bušeahttaevttohusa ektui eai boađe Sámedikki bušehtii ovdalgo Sámedikki bušeahta reviderejuvvo maŋit jagi.

Sámedikki politihkalaš ja hálddahušlaš doaibma dáhpáhuvvá Sámedikki mearriduvvo bušeahta rámmaid siskkobealde. Eará guovddáš bealit mat váikkuhit Sámedikki doaimma leat riikkaidgaskasaš ja našuvnnalaš soahpamušat (geahča kap. 3.3 Lágat ja soahpamušat) ja eará lágat (geahča kap. 3.4 Láhki guoski ja struktuvrralaš rámmaeavttut).

2 Váldosisdoallu

Ráđđehusa evttohusa mielde 2018 stáhtabušehtti boahhtá Sámediggái 5,8 % lasáhus. Dán lasáhusa siskkobealde leat ruđat mat leat merkejuvvon dihto doaimmaide, ja dat mearkkaša ahte Sámedikkis lea unnit doaibmafriddjavuohta ja unnit iešmearridanvejolašvuohta. Sámedikkis leat dán áigodagas golbma váldovuoruheami bušeahtas, namalassii NAČ 2016: 18 - Váibmogiella čuovvuleapmi, oahppoplánaid ođasteapmi ja vistesuodjaleapmi.

Seammás go ráđđehus lea addán merkejuvvon lasihemiid vuoruhuvvon doaibmabijuide, de leat evttohuvvon gáržžideami eará surggiin. Dat ruđat maid Sámediggi manjimus viđa jagis lea ožžon Stoltenberg II Kulturloktema bokte, eai jotkojuvvon. Dát leat 10 miljon ruvnnu mat leat jávkan stáhtabušeahtas. Dat láidestusat maid ráđđehus lea bidjan eai luoitte dahkat iežamet vuoruhemiid, ja gáržžideapmi bágge Sámedikki ođđasis vuoruhit kulturdoaibmabijuin daidda doaibmabijuide madda ráđđehus addá ruđaid.

Beaivválaččat vásihit sápmelaččat ja earát ahte sámegeielas ii leat seamma árvu go dárogeielas. Buot sámiide galget sihkkarastojuvvot vejolašvuođat geavahit sámi giellaarenaid, sámi bálvalusfálaldagaid ja geavahit iežaset giela almmolaš ášahusaid gulahallamis. Sámiid vuoigatvuohta oahppat, geavahit ja ovddidit iežaset eatnigiela lea vuodđovuogitvuohta mii ii leat vel buot sámiide duohtavuohtan.

Sámediggi háliida 2018:s ángiruššat sámegeielaid nannemiin ja ovddidemiin. Dán áigodagas deattuhuvvo NAČ 2016: 18 - Váibmogiella čuovvuleapmi. NAČ 2016: 18 deattuha mánáid ja nuoraid vuoigatvuođaid ja vejolašvuođaid oahppat sámegeiela, ja dát lea maid Sámedikki vuoruheapmi čuovvulanbarggus. Váibmogiella galgá gullot ja geavahuvvot. Dat mearkkaša ahte sámegeiel fálaldagat galget nannejuvvot ja Sámelága giellanjuolggadusat galget čuvvojuvvot, earret eará bearráigeahččan- ja áittardandoaimmaid bokte.

NAČ 2016: 18 - Váibmogiella doaibmabijuid čuovvuleamis lea Sámediggi 2017:s álggahan proševtta Mánáid váibmogiella. Prošeakta galgá dihtoulbmilis doaibmabijuiguin loktet sámi mánáidgárddiid kvalitehta, earret eará pedagogalaš vuogi rievdademiin, vai mánáidgárddiid vuolggasadjji livčče sámi árvvut, giella, eallinvuohki, jurddašuvuohki ja áddejupmi bargo- ja oahppanvuogiin.

Máhttu duddjo boahhteáiggi ja danne áigu Sámediggi vuoruhit sámi oahppoplánaid barggu. Sámedikkis lea láhkageatnegahtton ovddasvástádus hábmet sámi sisdoalu oahppoplánain. Sámedikkis lea váldi revideret ja mearridit oahppoplánaid vuodđo- ja joatkkaoahpu sámegeiela oahpahussii ja oahppoplánaid earenoamáš sámi fágaide. Dasto lea ovddasvástádus searvat ovttárvosaš parallealla sámi oahppoplánaid ovddideapmái ja mearridit sámi sisdoalu dán oahppoplánain, ja mearridit dábálaš oahppoplánaid sámi sisdoalu. Danne lea dehálaš ahte fágaodasteapmi ja oahppoplánaid sisdoalu árvvoštallan dahkko fágaolbmuid bokte. Nu sáhtá buoridit ohppiid čieknudanoahppama ja buoridit gelbbolašvuođa fágain.

2017:s válmastuvvui vistesuodjalusprošeakta maid Sámediggi čađahii Riikaantikvára ovddas. Registrerejuvvon, automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi visttiid lohku lea lassánan 60 rájes sullii 900 rádjai. Sámedikki ovddasvástádus lea hálddašit dáid visttiid ja gaskkustit dan historjjá maid dat ovddastit. Riikaantikvára lea juolludan merkejuvvon ruđaid Sámediggái nannet automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi visttiid suodjalanbarggu čuovvoleami. Sámediggi áigu dan čuovvulit dakko bokte ahte lágidit doarjagiid ráfáidahttojuvvon kulturmuittuid maid ovttaskasat oamastit ja čuovvulit dan plána automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi visttiid hálddašeami várás maid Sámedikki dievasčoahkkin lea mearridan.

3 Rámmat ja prinsihpat

3.1 Ekonomalaš rámmaeavttut

3.1.1 Ollislaš juolludus Sámediggái

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
560.50 Gelda- ja ođasmahttisdepartemeanta - GOD	311 155	301 897	9 258	3,1 %
560.54 Gelda- ja ođasmahttisdep. - GOD - Sámeálbmotfoanda	5 566	5 420	146	2,7 %
223.50 Máhttodepartemeanta - MD	46 627	42 595	4 032	9,5 %
231.50 Máhttodepartemeanta - MD	22 012	16 565	5 447	32,9 %
1429.50 Dálkkádat- ja birasdepartemeanta - DBD	3 523	3 551	-28	-0,8 %
1429.71 Dálkkádat- ja birasdepartemeanta - DBD	6 000	0	6 000	-
320.53 Kulturdepartemeanta - KD	83 700	81 900	1 800	2,2 %
762.50 Dearvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta - DFD	5 568	5 564	4	0,1 %
854.50 Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanta - MDD	1 000	1 000	0	0,0 %
Juolluduvvon buohkanassii	485 151	458 492	26 659	5,8 %

a) Sámediggi oaččui 2017:s 2 200 000 ru čuovvuit barggu automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon vistiid suodjalepmái. Dát ruđat fievrriiduvvojedje 2017:s sisabohtun

Sámedikki bušeahhta nannejuvvui gitta jagi 2000 rádjai earret eará hálddašanođdasvástádusa sirdimiin ja doaimbasirdimiin. Doaimbasirdimiid čuvvo maiddái bargit ja hálddahusa golut. Gelda- ja ođasmahttindepartemeantta (GOD) doaimbasirdimiin “Juolludusat sámi ulbmiliidda stáhtabušehtas 2018” eai boađe dat dattetge doarvái bures ovdan. Čuožžu earret eará ahte juolludeamit GOD bušeahtha bokte galget geavahuvvot politihkalaš bargui ja Sámedikki hálddahusa doibmii. Sámediggi áigu dušše deattuhit ahte maiddái juolludemiin eará departemeanttain mannet oasit politihkalaš ja hálddahuslaš bargguide iešguđege áššesurggiin, nugo maiddái lei doaimbasirdimiin.

3.1.2 Sámedikki ekonomalaš rámmajuolludus

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
Doaimbaboatut				
Departemeanttaid juolludusat	485 151	458 492	26 659	5,8 %
Submi doaimbaboatut	485 151	458 492	26 659	5,8 %
Doaimmagolut				
Politiikalaš dási doaimma	38 232	40 567	-2 335	-5,8 %
Hálddahusa doaimma	128 750	123 527	5 223	4,2 %
Submi doaimmagolut	166 982	164 094	2 888	1,8 %
Doaimbaboatut	318 169	294 398	23 771	8,1 %
Ekonomalaš vaikkhangaskaoamit				
Doarjámáksimat earaide	279 322	268 250	11 072	4,1 %
Šiehtadus	17 900	15 150	2 750	18,2 %
Prošeakta	19 587	11 049	8 538	77,3 %
Konferánsa	860	350	510	145,7 %
Evalueren	500	0	500	-
Submi ekonomalaš vaikkhangaskaoamit	318 169	294 799	23 370	7,9 %
JAHKEBOAÐUS	0	-401	401	

3.2 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Sámediggi juohká čuovvovaččat váldopoasttaide váikkuhangaskaomiid jahkái 2018:

Doaibmabijut	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
Giella	91 731	81 542	10 189	12,5 %
Máhttu	46 170	41 230	4 940	12,0 %
Areálat, biras ja dálkkásat	1 500	1 250	250	20,0 %
Ealáhusat	34 776	34 568	208	0,6 %
Kultuvra	129 344	126 499	2 845	2,2 %
Kulturmuutosuodjaleapmi	7 487	3 175	4 312	135,8 %
Dearvvašvuohta ja sosiála	3 131	2 935	196	6,7 %
Álgoálbmotvuoigatvuođat, riikkaidgaskasaš ovttasbargu ja dásseárvu	2 030	1 600	430	26,9 %
Ovttasbargošiehtadusat	2 000	2 000	0	0,0 %
Submi doaibmabijut	318 169	294 799	23 370	7,9 %

Sámedikki ekonomalaš váikkuhangaskaomiide gullet njuolggadoarjagat organisašuvnnaide ja ásausaide, iešguđet ohcanvuđot doarjjaortnegat, šiehtadusat, prošeavttat, konferánsat ja evalueremat.

Stáhta ekonomiijnjuolggadusat gohččot Sámedikki fuolahit ahte doarjjahálddašeapmi lea beaktil ja ulbmiliid mielde. Dasa gullá maid geatnegasvuohta mii guoská bearráigeahččan- ja duođaštanortnegiidda, vai ruhtageavaheapmi lea bures duođaštuvvon.

Sámediggeráđis lea váldi ođđasis juogadit 20 % váikkuhangaskaoamiid, mii lea 63 633 800 ruvno. Dát váldi ii guoskka hálddahusa doaibmagoluide 128 750 000 ruvno ja politihkalaš dási doaibmagoluide 38 232 000 ruvno. Sámediggeráđdi maid ii sáhte eará láhkai geavahit poasttaid mat eai leat dán jagi bušehtas ja reviderejuvvon bušehtas.

Sámediggeráđdi galgá bušehttajagi ovddidit ášši Sámedikki dievasčoahkkimii jos ruđat geavahuvvojit eará láhkai.

3.2.1 Njuoggodoarjagat

Njuolggodoarjagiid hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi delegere válddi.

Doarjjaortnegiid ovttaskas ortnegat spesifiserejuvvojit lagabuidda Sámedikki njuolggodoarjjaortnegiid njuolggadusain. Sámediggeráđdi mearrida dáid njuolggadusaid earret go daid maid Sámedikki dievasčoahkkin mearrida bušehta meannudeamis.

3.2.2 Ohcanvuđot doarjagat

Ohcanvuđot doarjjaortnegiid hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi addá válddi.

Doarjjaortnegiid ovttaskas ortnegat spesifiserejuvvojit lagabuidda Sámedikki ohcanvuđot doarjjaortnegiid njuolggadusain. Sámediggeráđdi mearrida dáid njuolggadusaid earret go daid maid Sámedikki dievasčoahkkin mearrida bušehta meannudeamis.

Sámediggerádis lea fápmudus rievdadit ohcanáigemiid.

Sámedikki doarjjaáššiid váiddalávdegoddi lea váiddaorgána sámediggerádi mearrádusain ja daid orgánaid mearrádusain maidda sámediggeráđđi lea delegeren válldi. Sámedikki doarjjaáššiid váiddalávdegoddi lea váiddaorgána maiddái dievasčoahkkinjođihangotti mearrádusain.

3.3 Šiehtadusat ja njuolggadusat

3.3.1 EEO-njuolggadusat

EEO-šiehtadus lea šiehtadus maid Norga lea dahkan vuos Islándaiddain ja Liechtensteinan ja dasto EO-riikkaiguin ja Det europeiske felleskapain (eurohpalaš searvevuolta). EEO-šiehtadusa bokte lea Norga čadnojuvvon EO siskkit márkani. EEO-šiehtadusa ulbmiliin lea nannet gávppašeami ja ekonomalaš báttiid seammalágan eavttuiguin geavahettiin seammalágan njuolggadusaid beliid gaskka. EEO-láhka čađaha Norgga rievttis EEO-šiehtadusa guovddáš mearrádusaid, earret eará njuolggadusaid stáhtadoarjaga birra. Njuolggadusat stáhtadoarjaga birra leat Norggas seamma go EO:s.

Go Norga lea searvan EEO-šiehtadussii, de lea dohkkehan dihto ráddjejumiid go guoská nationála politihka hábmemii, nugo stáhtadoarjaga ja guovllupolitihka surggiin. EEO-šiehtadus ii atte makkárga oppalaš lobi spiehkastit stáhtadoarjannjuolggadusain sámi dahje eará álgoálbmotberoštumiid ovddideamis.

Danne go stáhtadoarjaga sáhtá ráfehuhttit márkaniid nu ahte dat váikkuha EEO-guovllu gávpeoktavuođa, lea stáhtadoarjaga váldonjuolggadussan lobiheapme, muhto leat mearriduvvon mánga spiehkastaga maid vuođu sáhtá addit doarjagiid mat ovddidivčče servodatlaš ja politihkalaš mihttomeriid. Sámedikki doarjjaortnegat leat hábmejuvvon nu ahte dávistit EEO-njuolggadusaide

3.3.2 Váldošiehtadus sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin

Sámediggi lea 2004:s dahkan váldošiehtadusa sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin, maid Sámi dáiddárráđđi ovddasta. Ulbmiliin lea ovddidit buori ja girjás sámi kultureallima, ja lámčit dili sámi girjjálašvuoda, musihka, dánssa, teáhtera, filmma, govvaáidaga ja dáiddaduoji duddjomii ja gaskkusteapmái. Dáiddáršiehtadus guoská sohppojuvvon doaibmabijuide dáiddasuorggis, mat čađahuvvojit ekonomalaš rámmaid siskkobealde maid bealit leat soahpan. Juohke jagi dahkkojuvvo šiehtadus sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin.

3.3.3 Duoji váldošiehtadus

Sámediggi lea 2005:s dahkan váldošiehtadusa duodjeealáhussii duodjeorganisašuvnnaiguin, Sámiid Duoji riikaorganisašuvnain ja Duojáriid ealáhusserviin. Šiehtadusa ulbmiliin lea lámčit dili gievrrat ealáhusduodjái, buoret gánnehemiin ja buoret jođuin gálvvuide maid ieža ráhkadit. Eaktun dákkár ovddideapmái lea ahte gelbbolašvuodalokten, buvttavovddideapmi, márkantievrrideapmi ja vuovdin deattuhuvvojit. Sámediggi šiehtada juohke jagi ealáhusšiehtadusa duodjái, mas leat doaibmabijut maiguin lea áigumuš ovddidit ealáhusa politihkalaš mihttomeriid ja njuolggadusaid mielde maid Sámediggi áiggis áigái lea mearridan.

3.4 Guovddáš lágat, konvenšuvnnat ja prinsihpat

3.4.1 Grunnloven § 108

Vuođđolága § 108 lea bajimuš riektenjuolggadus stáhta eiseválddiide ja geatnegahtta Norgga stáhta lámhčit dili nu ahte sámi álbmot sáhtta sihkkarastit ja ovddidit gielas, kultuvrras ja servodateallimis.

Geavahusas mearkaša dát ahte stáhta eiseválddiin lea geatnegasvuohta aktiivvalaččat lámhčit doaibmabijuid sápmelaččaid kulturovdanbuktimii ja suodjalit dakkár sámepolitihkas mii áitá sámi giela ja kulturvuđđosa. Vuođđolága § 108 ráddje stáhta doaibmafriijavuoda sihke lámhkamearrádusproseassain ja hálddašangeavahusas, ja dán geatnegasvuođa boađusin lea ain ovddidit ealli sámi kultuvrra. Suodjaleami geažil mii lea Vuođđolága § 108 mielde lea hálddašeamis geatnegasvuohta nannosit deattuhit sámi kultuvrra beroštumiid duohtademiid mearrideami oktavuodas. Dát gusto álo, beroškeahhtá vuolgágo njuolga lágas duohtadeami birra vai ii.

3.4.2 ILO Konvenšuvdna nr. 169 ja konsultašuvdnariekti

2005:s dahke stáhta eiseválddit ja Sámediggi "šiehtadusa das makkár bargovuogi mielde stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskasaš konsultašuvnnat galget dáhpáhuvvat". Konsultašuvdnaortnet guoská iešguđetlágan áššiide, nugo lágaide, lámkaásahusaide, ovttaskas mearrádusaide, njuolggadusaide, doaibmabijuide ja mearrádusaide (ovdamearka dihte stuorradiggedieđáhusain). Geatnegasvuohta konsulteret sáhtta guoskat buot ideála ja ávnnaslaš beliide sámi kultuvrras.

Šiehtadus galgá gozihit álgoálbmogiid vuoigatvuoda friija ja ovdagihtii dieđiheami vuodul miehtat buot áššiin mat gusket sidjiide (álgoálbmogiidda), ja lea jurddašuvvon leat mielde ollašuttimin stáhta álbmotrievttálaš geatnegasvuođa konsultašuvnnaid ektui álgoálbmogiiguin. Šiehtadus lea ILOkonvenšuvnna 169 art. 6 implementeren, ja ulbmilin lea buori jáhkus konsulteret, áigumušain joksat ovttamielalášvuoda beliid gaskka.

Šiehtadusas leat bargovuogit mat mitalit mo galgá friija ja ovdagihtii dieđiheami vuodul miehtat dahje ii miehtat lágalaš ja hálldahuslaš doaibmabijuide mat gusket sápmelaččaide, dahje prošeavttaide mat gusket sápmelaččaid eatnamiidda, guovlluide dahje eará resurssaide. Šiehtadusa sisdoallu geatnegahtta goappašiid beliid. Sámediggi lea ohcalan mekanismma mii bearráigeahčášii gozihuvvo go konsulterengeatnegasvuohta šiehtadusa mielde. Konsultašuvdnašiehtadus ii guoskka ekonomalaš doaibmabijuide dahje bušeahttadoaibmabijuide.

4 Giella

Servodatmihttu:

- Sámegielat ja dárogiella leat ovttaárvosaš gielat.

Beaivválaččat vásihit sápmelaččat ja earát ahte sámegielas ii leat seamma árvu go dárogielas. Dán vásihit sihke almmolaš ásahusaiguin gulahallamis, astoáiggefálaldagain, neahtafálaldagain, mánáidgárddis, skuvllas, vuorrasiidruovttus ja muđui servodagas. Sámedikki váldobargun lea earret eará sámegielaid nannet ja ovddidit boahtteáiggis. Buot sámiide galget sihkkarastojuvvot vejolašvuodát geavahit sámi giellaarenaid, sámi bálvalusfálaldagaid ja geavahit iežaset giela almmolaš ásahusaid gulahallamis. Sámiid vuoigatvuohta oahppat, geavahit ja ovddidit iežaset eatnigiela lea vuodđovuoigatvuohta mii ii leat vel buot sámiide duohtavuohtan.

NAČ 2016: 18 - Váibmogiella ovddida ollu doaimmaid ja láhkariעדademiid mat galgat nannet ja sihkkarastit sámegielaid boahtteáiggi. Dán čielggadeami čuovvulit ja bidjat áigái doaimmaid lea deatalaš bargu ovddasguvlui man Sámediggi áigu vuoruhit.

Sámedikki váikkuhangaskaoamit sámegiela seailluheapmái ja ovddideapmái leat hálddahuslaš resurssat ja ekonomalaš resurssat mat bohtet ovdan dán bušeahtas. Servodatmihttomeari olahit gáibida giellaánjiruššama buot surggiin servodagas. Sámediggi áigu NAČ 2016: 18 - Váibmogiella čuovvolanbarggus bidjat deattu dasa ahte giellaánjiruššan ferte earenoamážit vuoruhuvvot mánáid- ja nuoraidarenain, muhto maidai eará servodatsurggiin gos sámegiella galggašii leat lunddolaš giella.

Sámediggi váldá 2018:s badjelasas sierra ruđaid hálddašeami nuortalaš-, mátta-, julev- ja márkasámi gielladoaimbajuide. Hálddašeami čuvvot Giella- ja ođasmahttindepartemeantta sirdimat 3,2 miljon ruvnno. Ruđat leat várrejuvvon giellaproševttaide ja merkejuvvon sierra vuoruhemiiguin, ja giellabarggu nannemii nuortasámi museas A`vv kulturkapihttalas. Sámediggi áigu erenoamážit čuovvulit giellabirrasiid mat leat čađahan proševttaid dáid ruđaid doarjagiin, fuolahat dihtii ahte ruđat geavahuvvojit áigumuššii dávistettiin ahte gozihit sámi unnitlogielaid ja suopmaniid.

**1.Eami-
álbmogiin lea vuoigatvuohta
ealáskahttit, geavahit ja
ovddidit sin historjjá, giela,
njálmálaš árbevieruid,
filosofijaid, čállinvugiid ja
girjjálašvuoda ja sirdit dáid
boahttevaš buolvvaide, ja dain lea
maid vuoigatvuohta nammadit sin
báikkálaš servodagaid, báikkiid ja
olbmuid ja doalahit daid
namahusaid.**

*(Artihkal 13.1 ON julggaštus
álgoálbmogiid vuoigatvuodaid
birra)*

Sámedikki ángiruššansuorggit sámegielaid várás:

- Sámegielaid geavaheapmi.
- Sámegielaid ovdánahttin.
- Váibmogiella.

Hálddahusa resurssat - giellaossodat:

Kapihttalis 15 hálddahusdási doaibmagolut, leat giellaossodaga bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda lokten. Ossodagas leat 21 jahkedoaimma golmma juhkosis:

- Giellahálldašeapmi ja -politihkka.
- Báikenamma ja gielladikšun.
- Terminologija.

Giellaossodagas lea ovddasvástádus čuovvulit politihkalaš proseassaid mat gullet giellapolitihkalaš suorgái. Dása gullá maid giellaovdáneapmi ja giellahálldašeapmi buot sámegielaide, sihkarastin dihte sámegielaid boahhte áiggi. Ossodagas lea maid ovddasvástádus hálldašit Sámedikki doarjjaortnegiid gielladoaimmaide Sámedikki vuoruhemiid ja mearriduvvon njuolggadusaid.

4.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

4.1.1 Váikkuhangaskaoamit sámegielaide

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
Sámegielaid geavaheapmi	40 648	39 762	886	2,2 %
Sámegielaid ovdánahttin	46 783	41 780	5 003	12,0 %
Váibmogiella	4 300	0	4 300	-
Submi	91 731	81 542	10 189	12,5 %

4.2 Sámegielaid geavaheapmi

Ángiruššansuorggi mihttu:

- Sii geat ássat sámegiel hálldašan guovllus galget beassat geavahit sámegiela go gulahallet almmolaš ásahusaiguin.

Almmolašvuolta galgá sámegiela hálldašanguovllus čuovvut Sámelága 3 kapihttala ja bálvalit álbmoga sámegillii, sihke čálalaččat ja njálmmálaččat. Dat dagaha ahte sámegiella geavahuvvo árrjjalaččat daid servodatsurggiin mii guoská suohkaniidda ja fylkkasuohkaniidda.

Sámegiela hálldašanguovlu lea dehálaš sámegiela geavaheamis. Suohkanat ja fylkkasuohkanat hálldašanguovllus ovddidit Sámediggái ahte guovttegielalašdoarjja ii govčča buot olggosgoluid sámegiela bálvalusain ja bargguin suohkaniid ja fylkkasuohkaniid dásis. Sámediggi lokte dán hástalusá ráđđehussii ja Stuoradiggái.

Lea Sámedikki ovdvasvástáduš dieđihit Gonagassii mo sámegeiela dilli lea Norggas juohke 4. jagi. Dasa lea dárbu čađahit giellaikkademiid.

4.2.1 Čoahkketabealla - sámegeielaid geavaheapmi

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
Guovttegielatvuodadoarjja suohkaniidda - njuolggodoarjja	36 324	34 314	2 010	5,9 %
Guovttegielatvuodadoarjja fylkkasuohkaniidda - njuolggodoarjja	3 924	3 924	0	0,0 %
13100 Giellaikkadeapmi - prošekta	400	400	0	0,0 %
13030 Tearbma- ja báikenamma kursa	0	324	-324	-100,0 %
12500 Sámi giellakampánja	0	500	-500	-100,0 %
12901 Giellamovtidahtin bálkášupmi	0	100	-100	-100,0 %
13000 Nuortalaš giela ealáskahttin	0	200	-200	-100,0 %
Submi	40 648	39 762	886	2,2 %

a) 500 000 ru. sirdojuvvo Ávv Skoltesamisk museai, Deanu- ja Várjajtmusea-siida. Geahča kapihttal 8.3.4 Museat.

4.2.2 Guovttegielatvuodadoarjja suohkaniidda - njuolggodoarjja

	Bušeahhta 2018	Vuoddo- doarja 2018	Bálvalus- doarja 2018	Bušeahhta 2017 a)	Erohus 2018 - 2017	% erohus
10000 Guovdageainnu suohkan	6 679	1 761	4 918	6 750	-71	-1,0 %
10001 Kárášjoga gieldda	6 115	1 761	4 354	6 123	-7	-0,1 %
10002 Deanu gieldda	3 758	1 761	1 997	3 730	28	0,8 %
10003 Porsánggu gieldda	3 539	1 761	1 778	3 443	97	2,8 %
10004 Unjárgga gieldda	2 866	1 761	1 105	2 797	69	2,5 %
10005 Gáivuona suohkan	2 785	1 761	1 024	2 777	8	0,3 %
10006 Divttasvuona suohkan	2 732	1 761	971	2 701	31	1,1 %
10007 Snáasen tjielte	2 136	1 761	375	2 120	16	0,8 %
10008 Loabága suohkan	1 987	1 761	226	1 961	26	1,3 %
10009 Raavrhvjhke tjielte	1 890	1 761	128	1 915	-25	-1,3 %
10014 Aarborten tjielte a)	1 837	1 761	75	0	1 837	-
Submi	36 324	19 373	16 951	34 314	2 010	5,9 %

a) Oktan gaskadilleortnegin, bálká- ja haddegoargun.
b) Aarborten tjielte lea ođđa suohkan sámegeielaid hálddašanguovllus, dan sivas ii čuoovo vuosttaš juolludeapmi juolludannjuolggadusaid. 2017is lei ovdiddandoarjja oassin guovttegielatdoarjgis suohkaniidda. 2018is lea ovdiddandoarjja sierra tabeallas, geahča 4.3.2.

4.2.3 Guovttegielatvuodadoarjja fylkkasuohkaniidda - njuolggodoarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
10050 Finnmárkku fylkkagieldda	916	916	0	0,0 %
10051 Romssa fylkkasuohkan	916	916	0	0,0 %
10052 Nordlándda fylkkasuohkan	1 176	1 176	0	0,0 %
10053 Davvi-Trøndelága fylkkasuohkan	916	916	0	0,0 %
Submi	3 924	3 924	0	0,0 %

4.2.4 Giellaikkadeapmi - prošekta

Buorre giellaplánen ferte váldit vuolggasaji iešguđetge guovlluid gielladilis ja váldit vuhtii dan ahte giellain leat sierralágan hástalusat. Dat gáibida buori duogášdieđuid maid oážžu earret eara giellaikkademiid bokte. Sámedikki lea ovttas SSB:in ráhkadan metoda mot háhkat nu buriid ja doallelaš dieđuid go vejolaš gielladili birra. Sámediggi lea sámelága giellanjuolggadusaid vuodul geatnegáhtton raportteret Gonágassii sámegeielaid dili birra juohke njealljájat jagi. Dán vuodul áigu Sámediggi čađahit giellaikkademiid. 400 000 ruvno bidjo prošektii.

4.3 Sámegeielaid ovdánahttin

Ángirusšansuorggi mihttu:

- Álbmogis lea vejolašvuohta oahppat ja ovddidit sámegeiela.

Sámegeielain leat iešguđetlágán dárbbut ja hástalusat ja Sámediggi oaidná stuorra ovddasvástádusa nannet sámeálbmoga giellaovdánahttinvejolašvuođaid buot guovlluin. Dán bargui váldá Sámediggi vuođu NAČ 2016: 18 - Váibmogiela árvalusain, gos ávžžuhit ángirusšat doaimbajuid mánáide ja nuoraide. Dan oktavuodas sirre Sámediggi dán jagi rájes suohkaniid ja fylkkasuohkaniid giellaovdánahttinbarguid guovttegielatdoarjagis, nu ahte eanet návccat biddjojit mánáide ja nuoraide.

Doarjja sámi giellaguovddážiidda lea vuoruhuvvon dasa ahte lágiduvvojit giellakurssat ja giellaarenat báikkálaččat iešguđetge dásiide. Sámi álbmot galgá sáhttit searvat doaimmaide ja dakko bokte sihke oahppat ja geavahit sámegeiela árrjalaččat buot servodatsurggiin. Giellaguovddážat galget maid sáhttit čohkket ja álmuhit báikenamaid dain guovlluin maid Sámediggi vuoruha.

Sámegeielaid nannemii ja ovddideapmái lea dehálaš ahte leat árrjalaš báikkálaš birrasat. Go báikegottiin leat mánggalágan gielladoaimbajut, de šaddet fálddagat álbmogii báikkálaččat ja leat vuodđun árrjalaš giellabirrasii. Gielladilis iešguđetge giellaguovlluin leat hui stuora erohusat, ja deatalaš lea heivehit gielladoaimbajuid iešguđetge guovlluid várás.

Servodagas lea stuora dárbu sámegeielat fágabargiide buot surggiin. Lasihandihte sámegeielat fágabargiid boahteáiggis, geain lea nanu njálmálaš ja čálalaš giella, juolluda Sámediggi stipeandda ohppiide joatkkaskuvllas geain lea sámegeiella fágan.

Riektačállinrávagirji davvisámegillii almmuhuvvui 2016:s. Dát lea ávkkálaš girji sihke girječállide, jorgaleddjiide ja earáide geat čállet davvisámegillii. Dákkár girji galgá maid ráhkaduvvot julev- ja lullisámegillii, ja Sámediggi vuoruha dán jagá bušehtas bidjat johtui julevsámegiela riektačállinrávagirji.

Sámediggi atná davviriikkalaš giellaovttasbarggu dárbašlašžan sámegeielaid oktasaš vuođu seailuheami dáfus. Davviriikkalaš giellaovttasbargu lea dehálaš sámegeielaid nannema, ovddideami ja giellageavaheami lasiheami dáfus.

4.3.1 Čoahkketabealla - sámegeielaid geavaheapmi

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
10010 Suohkaniid giellaovdánahttinbargu - njuolggodoarjja	12 108	10 810	1 298	12,0 %
10054 Fylkasuohkaniid giellaovdánahttinbargu - njuolggodoarjja	1 327	1 276	51	4,0 %
Giellaguovddážat - njuolggodoarjja	21 018	20 034	984	4,9 %
11000 Giellaprošeavttat - ohcanvuđot doarjja	6 130	3 660	2 470	67,5 %
11100 Stipeanda joatkkaskuvllaohppiide - ohcanvuđot doarjja	3 000	3 000	0	0,0 %
13300 Julevsámegiel riektačállinrávagirji - prošeakta	200	0	200	-
12000 Sámi Giellagáldu - prošeakta	3 000	3 000	0	0,0 %
Submi	46 783	41 780	5 003	12,0 %

4.3.2 Suohkaniid giellaovdánahttinbargu - ohcanvuđot doarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
10010 Ovddidandoarjagat a)	12 108	10 810	1 298	12,0 %
Submi	12 108	10 810	1 298	12,0 %

a) 2017is lei ovddidandoarjja oassin guovttegielatdoarjagis suohkaniidda

Sámegeiela hálddašanguovllu suohkanat ožžot guovttegielatdoarjaga ja ovdánahttinbargu. Ovdánahttinbargu galgá suohkaniid 3-jagi giellaplánaid vuođul geavahuvvot vuosttamušžan nannet sámegeiela dili mánáidgárddiin ja skuvllain. Doarjja ii galgga mannat suohkaniid láhkageatnegahtton doaimmaide, muhto liigedoaimmaide nannen- ja ovddidan dihte sámegeiela dili suohkaniid sámegeiela mánáide.

4.3.3 Fylkasuohkaniid giellaovdánahttinbargu - ohcanvuđot doarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
10054 Ovddidandoarjagat	1 327	1 276	51	4,0 %
Submi	1 327	1 276	51	4,0 %

4.3.4 Giellaguovddážit - njuolggodoarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
10100 Porsángu - Sámi giella- ja kulturguovddáš	940	921	19	2,1 %
10101 Gáivuotna – Sámi giellaguovddáš	940	921	19	2,1 %
10102 Divtasvuodna – Árran julevsáme guovddáš	940	921	19	2,1 %
10103 Evenášši – Várdobáiki sámi guovddáš	940	921	19	2,1 %
10104 Unjárga – Isak Saba guovddáš	940	921	19	2,1 %
10105 Deatnu – Sámi ealáhus- ja guorahallanguovddáš AS	940	921	19	2,1 %
10106 Romsa – Gáisi Giellaguovddáš	940	921	19	2,1 %
10107 Plassje – Aajege - Saemien gieles- jih maahtoejarnge	940	921	19	2,1 %
10108 Áltá – Áltá Sámi Giellaguovddáš	940	921	19	2,1 %
10109 Loabát - Ástávuona giellagoahtie	940	921	19	2,1 %
10110 Snáase - Gielem nastedh	940	921	19	2,1 %
10111 Raavrevijhke - Gielearnie	940	921	19	2,1 %
10112 Omasvuotna - Omasvuona giellaguovddáš	940	921	19	2,1 %
10114 Guovdageaidnu - Giellagiisá	940	921	19	2,1 %
10113 Aktivitehtadoarjja	7 858	7 140	718	10,1 %
Submi	21 018	20 034	984	4,9 %

4.3.5 Giellaproševttat - ohcanvuđot doarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
11000 Giellaproševttat	6 130	3 660	2 470	67,5 %
Submi	6 130	3 660	2 470	67,5 %

Vuoruheamit 2018 doarjjaortnega - Giellaproševttat:

- Rahkadit ja/dahje jorgalit sámi giellaapplikašuvnnaid ja neahttaressaid mánáide ja nuoraide.
- Gielladikšundoaimbajut ja buorit giellaarenat mánáide ja nuoraide, earenoamážit julev-, lulli- ja márkosámi guovlluin.
- Sámegielkurssat rávisolbmuide.
- Lohkan- ja čállinveahkkeortnegat sámegielagiidda.
- Váikkuhit Biibbala jorgaleami lulli- ja julevsámigielaide.
- Giellaovddidandoaimbajut sámi giellaguovddážiidda ásahanmuttus.
- Sámi báikenamaid čohkken.
- Sátneirjjiid ráhkadeapmi sámegielain, earenoamážit vuoruhuvvojit digitála čovdosat.
- Terminologijaproševttat.
- Ovddidit málliid vai giellaresurssat mat leat guovllus oktiibuot sáhttet váikkuhit buoret giellaoahpahusa.

4.3.6 Stipeanda joatkkaskuvllaohppiide - ohcanvuđot doarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
11100 Stipeanda ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas	3 000	3 000	0	0,0 %
Submi	3 000	3 000	0	0,0 %

Movttiidahttin dihte nuoraid válljet sámegiella fágan joatkkaskuvllas, juolluda Sámediggi stipeandda ohppiide geain lea sámegiella fágasuorggis. Oahppit geat válljejit sámegiella vuosttašgiellan vuoruhuvvojit bajimussii.

4.3.7 Julevsámegiel riektáčállinrávagirji - prošeahta

Riektáčállinrávagat leat ávkálaččat ja buorit veahkkeneavvut julevsámegiella riektáčállimis. Njuolggadusaide čujuheapmi ja gihppaga ovdamearkkaid geavaheapmi lea veahkin sidjiide geat dárbbasit vástádusa čálalaš gažaldagaide. Mo earret eará geavahit sirrenmearka, eará čállinmearkkaid ja mo juohkit sániid. Girji lea ávkin julevsámegiella geavaheapmái ja ovddideapmái. Galgá ásahuvvot bargojoavku gos leat julevsámegiel giellabargit sihke Norgga ja Ruođa bealde. 200 000 ruvnno bidjo prošektii.

4.3.8 Sámi Giellagáldu - prošeahta

Sámi Giellagáldu lea maŋemus jagiid ožžon prošeahtadoarjaga Interreg prográmmaid bokte. Goalmmát prošeahtaáigodat loahpahuvo 31.04.2018. Sámedikkít leat bargame dan nala ahte Sámi Giellagáldu doaibma šaddá bistevažžan, ja ahte sihke Norgga, Ruođa ja Suoma stádat ja Sámedikkít dan dorjot. Sámi Giellagáldu lea davviriikalaš ovttasbargoorgána mii doaibmá bajimuš mearridanorgánan sámegielfágalaš áššiin. Jus doaibma ii šatta bistevažžan maŋgel prošeahtaáiggi, de áigot Sámedikkít joatkit ovttasbarggu man nu hámis, go dákkár ovttasbargu lea dárbbaslaš jus boahteáiggis galgat gulahallat sámegielain riikarájiid rastá. 3 000 000 ruvnno bidjo prošektii.

4.4 Čuovvolit "Váibmogiella"

Ángiruššansuorggi mihttu

- Sihkkarastit ja ovddidit sámi gielaid boakteáiggi

Almmolaččat nammaduvvon giellalávdegoddi almmuhii "NAČ 2016:18 Váibmogiella" golgotmánus 2016. Čielggadeapmi lea leamaš viiddis gulaskuddamis ja sámi servodagas leat stuora vuordámušat dasa ahte raporta čuovvuluvvo. Sámediggi áigu čuovvolit Váibmogiella árvalusaid ja ángiruššat sihkkarastit ja ovddidit sámegeielaid boakteáiggi earret eará sámi giellaodastusbarggu bokte. Giellaodastus lea ollislaš ja ulbmildidolaš ángiruššan nannet sámegeielaid geavaheami buot dásiin servodagas, ja mihttu lea ahte dat galgá váikkuhit giellaloktemii. Doaibmabijut dárbbášuvvojit mat leat sihke stáhta, fylkkagielddalaš ja gielddalaš hálddašeami, giellabirrasiid, ovttaskas giellageavaheaddji ja mánáid ja nuoraid várás. Giellaodastus galgá leat mielde sihkkarastimin buriid rámmaeavttuid sámegeillii, viidáseappot ovddideamen dálá giellaásahusaid ja vuodđudeamen ođđa giellaásahusaid, ásahit buriid bearraigeahččan- ja áittardandoaimmaid, loktemin almmolaš hálddašeami gelbbolašvuoda sámegeielas, rekrutteremin fágagelbbolašvuoda, viidáseappot ovddideamen oahpahusfálaldagaid ja buriid giellabirrasiid ja láchčimin buriid sámegeielat fálaldagaid mánáid ja nuoraid várás.

Ođastus šaddá sierra áššin dievasčoahkkimii árrat 2018:s mas lea doaibmabijuárvalusat ja vuoruheamitmat galget čađahuvvot ođastusáigodagas. Lea vuordimis ahte ođastusbargo ádjána muhtun jagiid. Dat bidjo 4 300 000 ruvno Váibmogiella prošehtii.

4.4.1 Čoahkketabealla - Váibmogiella

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
13200 Giellaodastus	4 300	0	4 300	-
Submi	4 300	0	4 300	-

5 Máhttu

Servodatmihttomeari:

- Sámi servodagas lea máhttu, gelbbolašvuhta ja gálggat mat adnojit vai bastá sihkkarastit ja ovddidit gielas, kultuvrras ja servodateallimis.

Sámedikki barggu áigumuš lea servodat man vuodđun lea máhttu ja gos árbediehtu galgá leat ođđa máhtu ja ođđa dieđuid vuodđun. Seammás háliidit sámi servodaga mii lea boahtteáigásaš ja innoatiiva. Máhttu, gelbbolašvuhta ja gálggat ovddiduvvojit oktii ráđiid ovdeš ipmárdusa ja ođđa jurdagiid gaskka. Lea deatalaš bidjat searaid mánáidgárddiide, skuvllaide ja dutkamii vai mánát ja nuorat sáhtášedje leat mielde ovddideamen ceavzilis sámi servodaga. Dasto lea deatalaš lámhččit saji oahpahusfálaldahkii ja alit oahppofálaldahkii mii lea heivehuvvon sámi servodaga dárbbuide. Sámi árvovuodđu, sihke gielalaččat ja kultuvrralaččat, galgá leat oahppogainnu geađgejuolgin.

Vuodđun Sámedikki bargui lea sámi álbmoga vuoigatvuodát beassat oahppat sámegiela ja oažžut oahpahusa sámegillii. Oahpahus mánáide ja nuoraide ii leat mánáidgárdelágas, oahpahuslágas ja friijaskuvlalágas doarvái bures vuhtii váldojuvvon. Oahpahus sámegielas lea individuálalaš vuoigatvuolta, muhto praktiserejuvvo iešguđet láhkai ja vuolgá das gos orut. Sámediggi áigu bargat dan ala ahte rievdadit lága nu ahte buohkat geat háliidit sáhte oažžut buori fálaldaga sámegiela oahppat oahppoásahusain.

Menddo unnán mánáidgárdeoahpaheaddjit ja oahpaheaddjit geain váilu sámi giela ja kulturamáhtu gelbbolašvuolta lea sivvan dasa go mánát mánáidgárddiin ja vuodđooahpahusa oahppit eai álo oaččo fálaldaga maid lea vuoigatvuolta oažžut. Dát váilivuolta váikkuha maid oahpahusa kvalitehta.

Lea váttis dadjat galle sámegielat mánáidgárdeoahpaheaddji ja oahpaheaddji boahttevaš jagiin dárbbasuvvojit, muhto lea čielggas ahte dárbu lea stuoris. Máttá- ja julevsámi guovlluin leat mánga jagi eanet sámi oahpaheaddjit guođđán virggiideaset go leat oahpaheaddjin oahppan. “Sámi logut muitalit” (9-2016) artihkal 5 maid Johansen lea čállán sámi oahpaheddjiid hivvodaga birra čájeha earret eará ahte oahpaheaddjidilli buot sámi guovlluin lea duođalaš, muhto dramáhtalaš julevsámi giela ektui. Lassin dasa gáibidivčče muhtun evttohusat NAČ 2016:18 - Váibmogiella dokumeanttas ahte leat eanet oahpaheaddjit geain lea sámegiela gelbbolašvuolta. Sámediggi áigu 2018:s nannet rekruterembarggu ja earret eará dáikko bokte čuovvulit NAČ 2016: 18 - Váibmogiella.

*Riikkain gos gávdnojit čearddalaš, oskkoldatlaš dahje gielalaš unnitlogut dahje olbmot geat gullet eamiálbmogii, de mánás, gii gullá dáidda unnitloguide dahje eamiálbmogii, ii galgga gielidit vuoigatvuoda ovttas eará miellahtuiguin geat gullet su jovkui, eallit nu ahte dat dávista sin kultuvrii, dovddastit gullevašvuoda iežaset oskkoldahkii, eallit oskkoldaga mielde dahje geavahit iežaset giela.
(ON konvenšuvnna artihkal 30 máná vuoigatvuodaid birra)*

1. Eami-álbmogiin lea riekti vuodđudit ja hálddašit sin oahpahusvuogádaga ja ásahusaid mat fáallet oahpahusa sin iežaset gillii, dakkár vuogi mielde mü heive sin kultuvrralaš oahpahus- ja oahppomálliide.

2. Eamiálbmogiidda gullevaš ovttaskasolbmui, erenoamážit mánáin, lea vuoigatvuolta visot oahpahusa dásiide ja oahpahushámiide mat stáhtas leat, vealaheami haga.

3. Stáhtat galget, ovttasráđiid eamiálbmogiiguin, álggahit beaktilis doaimmaid nu ahte eamiálbmogiidda gullevaš ovttaskasolbmot, erenoamážit mánát ja sii guđet áset servodagaset olggobealde, ožžot vejolašvuoda oažžut oahpahusa iežaset kultuvrras ja iežaset gillii.

(Artihkal 14 ON julggaštus álgoálbmogiid vuoigatvuodaid birra)

Sámediggi áigu bidjat searaid čuovvovaš áŋgiruššansurggiide vai jovssašii máhttosuorggi mihttomeriid:

- Sámi mánáidgárdefálaldaga sisdollui.
- Mánáidgárddiid giellabargui.
- Gelbbolašvuoda loktemii mánáidgárddiin.
- Pedagogalaš ávdnasiidda
- Skuvllaid sámi sisdollui.
- Oahppobirrasii ja skuvlaovddideapmái.
- Oahpponeavvuide.
- Alit oahpu ja dutkama váldái, ovddasvástádussii ja rollaide.
- Oahppo- ja dutkandárbbuide.
- Rekruteremii alit ohppui ja dutkamii.

Hálddahuslaš resurssat - Máhttu

Ossodaga bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuodalokten leat mielde kapihttalit 15 Hálddahusdási doaimmagolut.

Bajásšaddan- ja oahpahusossodagas leat 16,8 jahkebarggu mat leat juogaduvvon golmma juhkosii:

- Mánáidgárddi juogus.
- Vuodđooahpahusa juogus.
- Alit oahpu ja dutkama juogus.

Bajásšaddan- ja oahpahusossodagas (BOA) lea ovddasvástádus politihkkaovddideamis, nu maid konsultašuvnnaid bokte eiseválddiiguin fágasurggiin mánáidgárddi, vuodđooahpahusa ja alit oahppu ja dutkan. Ossodagas lea maid ovddasvástádus hálddašit Sámedikki doarjjaruđaid Sámedikki vuoruhemiid ja njuolggadusaid mielde. Sámedikkis lea váldi revideret ja mearridit oahppoplánaid vuodđo- ja joatkkaoahpu sámegeiela oahpahussii ja oahppoplánaid earenoamáš sámi fágaide, vrd. oahpahuslága § 6-4, nuppi lađđasa. Dasto lea ovddasvástádus searvat ovtaárvosaš parallealla sámi oahppoplánaid ovddideapmái ja mearridit sámi sisdoalu dáin oahppoplánain, vrd. oahpahuslága § 6-4 goalmát lađđasa, ja mearridit dábálaš oahppoplánaid sámi sisdoalu. Ossodagas lea maid ovddasvástádus doaimmahit Sámedikki oahpponeavvovuodđáža.

5.1 Máhttu váikkuhangaskaoamit

5.1.1 Máhttu áŋgiruššansuorggit

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
Sámi mánáidgárdefálaldaga sisdoallu	10 030	7 341	2 689	36,6 %
Giellabargu mánáidgárddis	5 900	3 488	2 412	69,2 %
Gelbbolašvuoda lokten mánáidgárddiin	200	100	100	100,0 %
Pedagogalaš ávdnasat	1 540	1 539	1	0,1 %
Sámi sisdoallu skuvllas	2 500	500	2 000	400,0 %
Oahppobiras ja skuvlaovddideapmi	1 010	1 450	-440	-30,3 %
Oahpponeavvut	22 540	22 966	-426	-1,9 %
Rekruteremii sámi alit ohppui ja dutkamii	2 450	2 450	0	0,0 %
Árbediehtu	0	1 396	-1 396	-100,0 %
Submi	46 170	41 230	4 940	12,0 %

5.2 Sámi mánáidgárdefálaldaga sisdoallu

Ángiruššaánsuorggi mihttomearri:

- Sámi mánáin lea mánáidgárdefálaldat mas lea buorre kvalitehta ja mii lea huksejuvvon sámi árvvuid, sámi kultuvrra ja árbedieđu ala.

Sámi mánáid mánáidgárdefálaldat lea buorránan manjimus jagiid, muhto ii leat vel doarvá buorre. Sámi servodat lea girjái. Dat mearkkaša ahte juohke mánáidgárdi ferte vuoruhit bargguid sin báikkálaš kultuvrra mielde. Dat gáibida ahte bargiin lea sámi giella- ja kulturádejuvumi vai nagodit sihkkarastit, doarjut ja ovddidit sámi giela ja kultuvrra. Ollu sajiin ii leat bargiin dákkár gelbbolašvuohta. Lea maid nu ahte ii bargojuvvo systemáhtalaččat dán implementeret mánáidgárddiide. Lassi gelbbolašvuohta ja dihtomielalašvuohta sámi kultuvrii ja systemáhtalaš implementeren sihke pedagogalaš plánemii ja mánáidgárddiid juohke beavái sihkkarastášii buori kvalitehta sámi mánáidgárde mánáide.

Dálá lágat (Lov om barnehager 2006) ii atte buohkaide geat háliidit vuoigatvuođa oažžut sámi mánáidgárdefálaldaga. Sámediggi lea bargamin rievdadit lága vai šattašii vuoigatvuohtan oažžut sámi mánáidgárdefálaldaga.

5.2.1 Čoahkketabealla - sámi mánáidgárdefálaldaga sisdoallu

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
21200 Sámi mánáidgárddit ja ossodagat - ohcanvuđot doarjja	7 430	7 341	89	1,2 %
23000 NAČ 2016: 18 - Váibmogiella - prošeakta	2 600	0	2 600	-
Submi	10 030	7 341	2 689	36,6 %

5.2.2 Doarjja sámi mánáidgárddiide ja mánáidgárddiide main lea sámi ossodat - ohcanvuđot doarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
21200 Sámi mánáidgárddit ja ossodagat	7 430	7 341	89	1,2 %
Submi	7 430	7 341	89	1,2 %

Mihttomearri doarjjaortnegiin - sámi mánáidgárddit ja ossodagat:

- Sámi mánáidgárddiin ja sámi ossodagain dáža mánáidgárddiin lea fálaldat mii lea huksejuvvon sámi giela ja kultuvrra ala.

Vuoruheamit 2018 - ohcanvuđot doarjagat - sámi mánáidgárddit ja ossodagat:

- Doaibmabijut mat ovddidit ja leat huksejuvvon sámi árvvuid, giela ja kultuvrra ala.

5.2.3 Mánáid váibmogiella - prošeakta

NAČ 2016:18 - Váibmogiella doaibmabijuid čuovvoleamis lea Sámediggi 2017:s álggahan prošeavtta Mánáid váibmogiella. Prošeakta galgá dihtoulbmilis doaibmabijuiguin loktet sámi mánáidgárddiid kvalitehta, earret eará pedagogalaš vuogi rievdademiin, vai mánáidgárddiid vuolggasadji livčče sámi árvvut, giella, eallinvuohki, jurddašuvuohki ja ádejuvumi bargo- ja oahppanvugiin. Prošeakta galgá dahkat mánáidgárdebargiid ain eambbo eadjebassan ja dihtomielalažžan sin rollii go lea sáhka

pedagogalaš barggus sámi mánáidgárddis. Sámediggi áigu 2018:s čuovvulit doaibmabijuid mat álggahuvvojedje 2017:s ja gárvvistit daid. Prošektii biddjojuvvo 2 600 000 ruvno.

5.3 Giellabargu mánáidgárddiin

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- Mánát ohppet, nannejit ja ovddidit sámi gielaset mánáidgárddiin.

Sámi giellabargu mánáidgárddiin ii leat oppalaččat doarvái systemáhtalaš dahje nu bures implementerejuvvon pedagogalaš plánaide dahje pedagogalaš bargui. Mánáidgárddit fertiejit organiseret iežaset bargguid ja válljet bargovugiid mat heivejit mánáid gielladuogázii vai dat movttiidivčče oahppat. Joksan dihte dán áigu Sámediggi bargat iešguđet lágan doaibmabijuiguin nugo ovdamearkka dihte giellalávgomálliiguin, sámegeiela bargiid rekruteremiin, giellaovddideami pedagogalaš plánaiguin ja eará doaibmabijuiguin mat ovddidit sámi giela.

Doppe gos eai gávdno sámi mánáidgárddit lea dárbu mánáide addit sámi giellafálaldaga dan mánáidgárddis gos leat. Dákkár oktavuodain fertiejit mánáidgárddiin leat sámegeielat bargit main lea ovddasvástádus oahpaheamis.

5.3.1 Čoahkketabealla - giellabargu mánáidgárddiin

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
21210 Sámi giellaoahpahuš - ohcanvuđot doarjja	2 740	1 539	1 201	78,0 %
21220 Prošeavttat ja ovddidanbarggut - ohcanvuđot doarjja	2 740	1 539	1 201	78,0 %
21400 Julevsáme giellatjehppe - Árran mánnáigárdde - njuolggadoarj.	420	410	10	2,4 %
Submi	5 900	3 488	2 412	69,2 %

5.3.2 Doarjja sámi giellaoahpahušii - ohcanvuđot doarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
21210 Sámi giellaoahpahuš	2 740	1 539	1 201	78,0 %
Submi	2 740	1 539	1 201	78,0 %

Mihttomearri doarjjaortnegiin - sámi giellaoahpahuš:

- Mánáidgárddit fáallet sámi giellaoahpahuša.

Vuoruheamit 2018 - ohcanvuđot doarjagat - sámi giellaoahpahuš:

- Doaibmabijut mat láchččet saji sámi giellaoahpahušii.

5.3.3 Doarjja prošeavttaide ja ovddidanbargui - ohcanvuđot doarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
21220 Prošeavttat ja ovddidanbarggut	2 740	1 539	1 201	78,0 %
Submi	2 740	1 539	1 201	78,0 %

Mihttomearri doarjjaortnegiin - prošeavttat ja ovddidanbarggut:

- Buorre kvalitehta mánáidgárddiid sámi gielas ja kulturbarggus.

Vuoruheamit 2018 - ohcanvuđot doarjagat - prošeavttat ja ovddidanbarggut:

- Giellalávgunprošeavttat.
- Báikkálaš ovddidanprošeavttat.
- Ođđa mánáidgárddiid ásaheapmi.
- Doaibmabijut mat nannejit giellabarggu nugo “giellačeahppi” prošeavttain.

5.3.4 Juvlesámi giellatjehppe - njuolggadoarjja Árran mánnáigárddáj

Sámediggi addá njuolggadoarjaga prošeaktii Árran mánnáigárdde giellatjehppe nannen dihte giellaovddidanbarggu mánáidgárddis. Biddjojuvvo 420 000 ruvno njuolggadoarjjan Árran mánnáigárddáj.

5.4 Gelbbolašvuoda lokten mánáidgárddiin

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- Mánáidgárdebargit leat sámezielagat, ja sis lea sámi kulturgelbbolašvuoda.

Ollu guovlluin leat mánáidgárddiin unnán dahje ii oktage sámezielat bargi ja bargi geas lea sámi kulturgelbbolašvuoda. Danne šaddá sámi giella- ja kulturbargu hui váttis. Guovlluin gos bargiin lea buorre giella- ja kulturmáhttu, lea lihká dárbu loktet gelbbolašvuoda. Lea maid hástalus rekruteret sámezielat bargiid geain lea mánggabealat gelbbolašvuoda.

Sámediggi addá stipeandda mánáidgárdeoahppostudeanttaide, muhto eanet váldi váikkuhit politihka, mii dagašii álkiibun rekruteret ja doalahit sihke mánáidgárdeoahpaheddjiid ja assistenttaid, ii leat Sámedikkis. Dattege Sámediggi váikkuha guovddáš proseassaid earret eará konsultašuvnnaid bokte. Sámediggi áigu ovtta guovddáš eiseválddiiguin bargat dan ala ahte mánáidgárdeoahpaheddjiid stáhtusa loktet, eanet albmáid rekruteret virggiide ja sámezielat bargiid bisuhit mánáidgárdevirggiin.

5.4.1 Čoahkketabealla - gelbbolašvuoda lokten mánáidgárddiin

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
22500 Seminára mánáidgárdebargiide – konferánsa	200	100	100	100,0 %
Submi	200	100	100	100,0 %

Oassin gelbbolašvuodaloktenbarggus lágida Sámediggi jahkásaččat guokte seminára mánáidgárdebargiide, ovtta seminára máttasámi mánáidgárddiid bargiide ja ovtta seminára eará sámi mánáidgárddiid bargiide.

5.5 Pedagogalaš ávdnasat

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- Sámi mánáin leat sámi girjjit ja duhkorasat mánáidgárddiin.

Oppalaččat leat unnán sámi pedagogalaš ávdnasat mánáidgárddiin. Pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat veahkehit mánáid oahppat, ovddidit ja bisuhit sámi giela ja kultuvrra.

Sámediggi áigu doarjjaortnegiin bargat dan ala ahte ráhkaduvvojit doarvá pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat mat leat heivehuvvon daid mánáidgárddiid geavahussii main lea sámi fáaladat.

5.5.1 Čoahkketabealla - pedagogalaš ávdnasat

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
21230 Pedagogalaš ávdnasat - ohcanvuđot doarjja	1 540	1 539	1	0,1 %
Submi	1 540	1 539	1	0,1 %

Doarjjaortnega mihttomearri - pedagogalaš ávdnasat:

- Mánáidgárddiide gávdnojit doarvá pedagogalaš ávdnasat main lea sámi sisdoallu.

Vuoruheamit 2018 - ohcanvuđot doarjja - pedagogalaš ávdnasat:

- Pedagogalaš ávdnasat mat govvejit mo sápmelaččat hálldašit luonddu ja geavahit dan resursan.

5.6 Sámi sisdoallu skuvllas

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- Sámi ohppiid oahpahasas sáme gielas ja sáme gillii lea buorre kvalitehta.

Leat mánga beali mat mearridit leago oahpahasas buorre kvalitehta. Álggos ferte sihkarastit vuoigatvuođaid oahpahaslága ja friijaskuvlálaga revideremiin. Dasto eai ábut vuoigatvuođaid praktiseren leat dan duohen makkár gielddas dahje fylkkagielddas don skuvlla váccát. Okta hástalus mii lea mielde dagaheamen ahte sámi oahppit eai oaččo oahpahasas maid lea vuoigatvuohta oažžut, lea dat go skuvlaeaggádat ja skuvlajođiheadjit eai dieđe doarvá bures makkár vuoigatvuohta sámi ohppiin lea sáme giela oahppat. Dasto lea oahpahas sáme gielas ja sáme gillii ollu gielddaide ekonomalaš hástalus. Dálá refušuvdnaortnet ii vuhtii váldde skuvllaid dárbbu dásiid juohkima ja hospiterema dáfus. Sámediggi áigu gulahallamiin guovddáš, regiovnnalaš ja báikkálaš eiseválddiiguin oččodit áigái buriid ekonomalaš rámmaeavttuid sámi oahpahasas.

Sámi ollesolbmuid vuoigatvuohta vuodđooahpahasas ii leat vuhtii váldojuvvon oahpahaslágas. Oahpahaslága kap 4A mielde lea ollesolbmuid vuoigatvuohta vuodđooahpahasas, muhto kap 6 Sámi oahpahas, ii guoska ollesolbmuid. Dan sáhtá áddet nu ahte ollesolbmuid ii leat vuoigatvuohta sámi vuodđooahpahasas. Sámi oahpahas vuoigatvuođaid nannemis ja čielggasin dahkamis sihke mánáide ja ollesolbmuid, lea Sámedikki mielas dárbbu oahpahaslága ja friijaskuvlálaga ollislaččat

revideret. Lassin dasa áigu Sámediggi konsultašuvnnaid bokte leat mielde váikkuheamen našuvnnaš oahpahuš- ja oahppapolitiikka nu ahte das leat áigumušat ja strategijat mat sihkkarasttáše sámi ohppiide oahpahušfálaldaga mas, eamiálbmotrievttálaš dásiid mielde, lea buorre kvalitehta.

Sámedikki mielas lea erenoamáš deatalaš bargu gozihit ollislaš oahppofálaldaga sámi ohppiide geain leat erenoamáš dárbbut. Dát oahppit dárbbášit oahpahuš sin gillii ja sin kultuvra vuodul. Seammás ferte oahppofálaldat leat heivehuvvon juohke oahppi dassái.

Lea deatalaš ahte sámi árbediehtu implementerejuvvo skuvlla fágaplánaide. Árbediehtu lea min máhttoárbbi oassin maid mii galgat seailuhit. Doarjjaortnegiin “Árbediehtu ja sámi meahcásteapmi vuodđoskuvllas” movttiidahtta Sámediggi vuodđoskuvllaid čadahit prošeavttaid mat gusket sámi kultuvrii ja árbevieruide.

5.6.1 Čoahkketabealla - sámi sisdoallu skuvllas

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
22600 Oahppoplánaid revideren - prošeakta	2 000	0	2 000	-
Árbediehtu ja sámi meahcásteapmi vuodđoskuvllas – ohcanvuđot doarjja	500	500	0	0,0 %
Submi	2 500	500	2 000	400,0 %

5.6.2 Oahppoplánaid revideren - prošeakta

Oahppoplánaid sisdoallu lea deatalaš váikkuhangaskaoapmi go áigu sihkkarastit buori sisdoalu sámi oahpahušas. Danne lea Sámedikkis váldi mearridit oahppoplánaid vuodđoskuvlla sámegeiela fágii, joatkkaoahpu earenoamáš sámi fágaide ja sámi sisdoalu sámi parallealla ovttárvosaš oahppoplánaide ja dábalaš oahppoplánaide. Oahppoplána ođđa bajimuš oasi oppalaš oasi lea konsulterejuvvon Sámedikkiin, ja mearriduvvui 2017 čavčča.

Ođđa oppalaš oasi man namma dál lea Bajimuš oasi - árvvut ja prinsihpat, lea oahpahušlága lánkaásahus ja čilge oahpahuš ulbmila. Oahppoplána oppalaš oasi nanne dan ahte sámi kulturárbi lea Norgga kulturárbbi oassin ja ahte sámegeiella ja dárogeiella leat ovttárvosaš gielat. Dokumeanta bidjá sámi skuvlii erenoamáš ovddasvástádusa addit oahpahuš sámegeielas ja sámegeillii, maid vuodđun leat sámi árvvut, kultuvra ja servodateallin. Obbasámi perspektiiva mii dahká ovttasbarggu oktasaš sámi oahppofálaldagain rastá riikarájiid vejolažžan ja árbediehtu namuhuvvojit earenoamáš árvun sámi skuvllas. Dasto leat ođđa bajimuš oasi vuordámušat dasa ahte buot mánát galget oahppat sápmelaččaid birra eamiálbmogin ja ahte buot sámi oahppit galget oažžut oahpahuš sámegeielas jus dan háliidit.

2016:s soabai Sámediggi maŋŋá konsultašuvnnaid Máhttodepartemeanttain ođasmahttit Máhttoloktema - sámi oahppoplánaid bálddalagaid dábalaš oahppoplánaid revideremiin. Dát šaddá leat stuorra ja deatalaš bargu maid Sámediggi áigu 2018:s vuoruhit, ja šaddá gáibidit nana bargoeallju boahtteáiggis 2020 rádjái. Dán bargui biddjojuvvo 2018:s 2 000 000 ruvno.

5.6.3 Árbediehtu ja sámi meahcásteapmi vuodđoskuvllas - ohcanvuđot doarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
21130 Árbediehtu ja sámi meahcásteapmi vuodđoskuvllas	500	500	0	0,0 %
Submi	500	500	0	0,0 %

Doarjjaortnega mihttomearri - árbediehtu vuodđoskuvllas 2018:

- Implementeret sámi árbedieđu vuodđoskuvllii ja oahppoplánaide (báikkálaš).

Doarjjaortnega 2018 vuoruheamit - árbediehtu vuodđoskuvllas:

- Doaibmabijut/prošeavttat mat dagahivčče ahte sámi árbediehtu geavahuvvošii eambo skuvllas ja main máhtu sealluheapmi dáhpáhuvvá boarrásat buolvvas nuorat bulvii, ja mas birgen, duodji ja sámi giellaoahppu leat guovddážis.
- Prošeavttat main oahppit ožžot sámi giellaoahpu geavtlaš barggu bokte.
- Oahppoprošeavttat mat dagahit ahte njálmmálaš muitalanárbevierru, juoigan ja duodji eambo geavahuvvo.
- Doaibmabijut meahcásteamis ja bivddus/guolásteamis main guovddážis lea sámi giellaoahppu geavtlaš barggu bokte.
- Verdestallan.

5.7 Oahppobiras ja skuvlaovddideapmi

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- Buorit ja oadjebas oahppobirrasat.

Buorit ja oadjebas oahppobirrasat ovddidit oahppama, ohppiid oadjebasvuoda ja hutkáivuoda. Sihke oahpaheddjiin, skuvlajođiheddjiin ja skuvlaeaiggádiin lea ovddasvástádus duddjot buriid ja oadjebas oahppobirrasiid. Sámediggái lea deatalaš ahte ohppiin lea oadjebas ja buorre fysalaš ja psykososiála oahppobiras, mii movttiidahtta oahppat ja mas ii gávno givssideapmi ja vealaheapmi.

2016 ohppiidiskadeapmi čájeha ahte 6,3 proseantta buot ohppiin Norggas givssiduvvojit guovttegolmma gearde mánnui dahje dávjjit. Givssideapmi lea maid váttisvuhtan sámi servodagain ja dat lea Sámedikki mielas hui duodalaš ášši. Danne lea Sámediggi searvan našuvnnaš ángiruššamii “Searválagaid givssideami vuostá 2017-2020”, mas 13 iešguđet organisašuvnna leat geatnegahtán iežaset bidjat johtui iešguđet lágan doaibmabijuid mat gusket skuvllaide ja mánáidgárddiide eastadan dihte givssideami.

Davviriikkalaš skuvlaovttasbarggus ii leat láchččin sámi oahpahussii riikkarájiid rastá mielde. Sámediggi oaidná ávkki davviriikkalaš ovttasbarggus oktasaš skuvlapolitiikka ektui mas sámejiella ja sámi árvvut leat vuodđun. Sámediggi háliida oahpásmuvvat skuvlapolitiikkalaš hástalusaid mat sápmelaččain Suomas ja Ruotas leat ja dasa mo mii oktii ráđiid sáhtášeimmet bargat ovttas sámi skuvlafálaldagaiguin.

5.7.1 Čoahkketabealla - oahppobiras ja skuvlaovddideapmi

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
22400 Fierpmádat sámegieloahpahussii – njuolggodoarjja	500	800	-300	-37,5 %
22401 MoU on Cooperation on Indigenous Education a) - prošeakta	150	150	0	0,0 %
22402 Erenoamášpedagogalaš fágabeaivvit - konferánsa	110	0	110	-
22900 Prošeavtta Oktasašskuvla Sirbmá bajásšaddanguovddáš/Ohcejoga skuvla čuovvuleapmi - prošeakta	250	500	-250	-50,0 %
Submi	1 010	1 450	-440	-30,3 %

a) Konferánsa gohččoduvvui 2017is Arctic Indigenous Education Conference (AIEC). Konferánsa lágduvvo juohke goalmát jagi, ja boahte háve lea 2019is.

Prošeavtta “Oktasašskuvla Sirbmá bajásšaddanguovddáš/Ohcejoga skuvla” mihttomearrin lea ásahit guovtti stáhta gaskka oktasaš sámeskuvlla. Sámediggi oažžu gida bealde raportta prošeaktajoavkkus mas čielggaduvvo movt viidáset čovdit rájárasttideaddji skuvlaovttasbarggu. Sámedikkis lea áigumuš čuovvulit prošeaktajoavkku raportta viidáset barggus, ja áigu čuovvulanbarggus bidjat vuođđun dan ahte raporttas lea ávki eará skuvllaide rádjaguovlluin main leat oahppit mángga riikkas. Várrejuvvo 250 000 ruvnno viidáset bargui mihttomeari duohtan dahkamii guovtti stáhta gaskasaš oktasaš sámeskuvllas dainna eavttuin ahte ásahanbargu álggahuvvo.

5.7.2 Fierpmádat sámegieloahpahussii - njuolggodoarjja Sámi allaskuvlii

Sámi oahpaheddjiid ja vanhemiid/fuolaheddjiid jietna ii leat doarvá bures oahpahuspolitihkas gozihuvvon. Sámediggi ruhtada oahpaheaddjifierpmádaga NetSam nannen dihte ovttasbarggu sámi oahpaheddjiid gaskka. Fierpmádat lea reaidun gelbbolašvuoda loktemii sámi skuvllas ja guoská oahpaheddjiide, skuvlajodiheddjiide ja skuvlaeaggádiidda sámi skuvllain sámi guovlluin. Lea Sámi allaskuvlla Sámi oahpahusa guovddáš mii koordinere fierpmádaga. Fierpmádat lea álggahan ovttasbarggu vuođđoskuvlla vanhenválddegottiin/FUG:ain formaliseren dihte arena sámi ohppiid vanhemiidda/fuolaheddjiide. Biddjojuvvo 2018:s 500 000 ruvnno njuolggodoarjagii.

5.7.3 MoU on Cooperation on Indigenous Education - prošeakta

Deatalaš lávki rahčamis sámi mánáide buriid rámmaeavttuid oahpahas lea vásihusaid ja fágalaš čovdosiid lonohallan eará eamiálbmogiiguin. Sámediggi lea eamiálbmotovttasbarggu oassin dahkan ovttasbargošiehtadusa Memorandum of Understanding/ MoU on Cooperation on Indigenous Education, sirkumpolára guovlluin eamiálbmogiiguin. Ovttasbargošiehtadus geatnegahtá beliid doallat konferánsa oahpahusa birra juohke goalmát jagi. Boahte konferánsa dollojuvvo 2019:s. 2018:s biddjojuvvo prošeaktii 150 000 ruvnno.

5.7.4 Erenoamášpedagogalaš fágabeaivvit - prošeakta

Buriid oahppobirrasiid ovddideami strategija buot sámi ohppiide, ja erenoamážit daidda geain leat erenoamáš oahpahusdárbbut, lágida Sámi earenoamášpedagogalaš bálvalus/SEAD/Statped ovttas Sámi lohkanguovddážiin sámi pedagogalaš fágabeivviid 2018:s. Fágabeivviid mihttomearrin lea nannet gelbbolašvuoda ja fágabirrasiid gaskasaš ovttasbarggu. Sámediggi lea veahkin ruhtadeamen lágideami 2018:s. 2018:s biddjojuvvo prošeaktii 110 000 ruvnno.

5.8 Oahpponeavvut

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- Sámi ohppiide gávdnorit sámi oahpponeavvut mat leat dálá oahppoplána mielde buot golmma gillii ja buot vuoddoahpahusa fágain.

Lea Sámedikki ovddasvástádus sámi oahpponeavvuid ovddidit. Buot golmma sámegielas váilot ain ollu oahpponeavvut. Sihkarastin dihte ulbmillaš ja ollislaš oahpponeavvoovddideami, lea Sámediggi mearridan doaibmaplána oahpponeavvuid ovddideapmái 2015-2018. Doaibmaplána lea vuodđun 2018 vuoruhemiide. Doaibmaplána ođasmahttojuvvo 2018:s. Sámediggi áigu 2018:s gidde fuomášumi dasa ahte oahpponeavvut galget gávdnor vuoddoahpahussii, ja vuoruhit álggahuvvon oahpponeavvoprošeavttaid gárvvisteapmi. Muđui lea dán jagi vuoruhemiin mielde Máhttoloktema ja Máhttoloktema sámi fágaođasmahttin. Dat mearkaša ahte álggahuvvon oahpponeavvoprošeavttain lea vejolašvuhta ođasmahttit oahpponeavvuid ođđa fágaplánaid mielde ovdal go válđojuvvojat atnui.

5.8.1 Čoahketabealla - oahpponeavvut

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
21000 Doarjagat oahpponeavvoráhkadeapmái - ohcanvuđot doarjja a)	19 440	20 940	-1 500	-7,2 %
22700 Rámmašiehtadusat sámi lágádusain - šiehtadus	2 500	0	2 500	-
22000 Ovttas - Aktan - Aktasne – njuolggodoarjja	500	1 000	-500	-50,0 %
22810 Movttiidahttin doaimbidju oahpponeavvoovddideddjiide - konferánsa	100	0	100	-
Lullisámi oahpponeavvo- ja terminologijjaovddideapmi b)	0	1 026	-1 026	-100,0 %
Submi	22 540	22 966	-426	-1,9 %

a) 2 500 000 ru lea sirdojuvvon rámmašiehtadusaid sámi lágádusain.
b) Doaimma ruhtaduvvo stádbušehtas.

5.8.2 Doarjja oahpponeavvuid ovddideapmái - ohcanvuđot doarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
21000 Doarjagat oahpponeavvoráhkadeapmái	19 440	20 940	-1 500	-7,2 %
Submi	19 440	20 940	-1 500	-7,2 %

Doarjjaortnega mihttomearri - oahpponeavvuid ovddideapmi:

- Sámi ohppiide gávdnorit sámi oahpponeavvut buot golmma sámegillii buot fágain ja mat dávistit vuoddoahpahusa oahppoplánadahkosii.

Doarjjaortnega 2018 vuoruheamit - oahpponeavvuid ovddideapmi:

Oahpponeavvut máttasámegillii:

- Sámegealla vuosttašgiellan 9. ja 10. jahkeceahkis.
- Duodji 1.-7. jahkeceahkis.
- Design ja duodji Jo2-Jo3, fáddávuđot oahpponeavvut.
- Borramuš ja dearvvasvuohta 5.-7. jahkeceahkis.
- Sámegealla nubbingiellan, oahpponeavvut mat beavttálmahttet barggu oččodit nuppigiela ohppiid doaimbi guovttegielalažžan.
- Erenoamáš doarjja álggahuvvon oahpponeavvoprošeavttaide mat galget gárvvistuvvot 2018 čavčča rájes, maid lea dárbu heivehit ođđa oahppoplánaide mat ovddiduvvojit fágaid ođasmahttima oktavuodas.

Oahpponeavvut julevsámegillii:

- Sámegealla vuosttašgiellan 8. jahkeceahkis.
- Sámegealla nubbingiellan, Sámegealla 2 8.-10. jahkeceahkis/Sámegealla 3 Joatkkaoahpahus, dássi 4-6.
- Duodji 1.-7. jahkeceahkis.
- Borramuš ja dearvvasvuohta 5.-7. jahkeceahkis.
- Sámegealla nubbingiellan, oahpponeavvut mat beavttálmahttet barggu oččodit nuppigiela ohppiid doaimbi guovttegielalažžan.
- Erenoamáš doarjja álggahuvvon oahpponeavvoprošeavttaide mat galget gárvvistuvvot 2018 čavčča rájes, maid lea dárbu heivehit ođđa oahppoplánaide mat ovddiduvvojit fágaid ođasmahttima oktavuodas.

Oahpponeavvut davvisámegillii:

- Musihkka 1.- 4. jahkecehkiin, oahpponeavvut ja /dahje oahpporesurssat oahpaheddjiide.
- Borramuš ja dearvvasvuohta 5.-7. jahkeceahkis.
- Valáštallan 1.-10. jahkeceahkis.
- Sámegealla nubbingiellan, oahpponeavvut mat beavttálmahttet barggu oččodit nuppigiela ohppiid doaimbi guovttegielalažžan.
- Erenoamáš doarjja álggahuvvon oahpponeavvoprošeavttaide mat galget gárvvistuvvot 2018 čavčča rájes, maid lea dárbu heivehit ođđa oahppoplánaide mat ovddiduvvojit fágaid ođasmahttima oktavuodas.

Earenoamážit heivehuvvon oahpponeavvut davvi-, julev- ja máttasámegillii dábálaš heiveheapmái lassin:

- Oahpponeavvut mat vuhtii váldet inkluderema, sosiálalaš gaskavuodaid ja doaimma oktii ráđiid earáiguin.
- Oahpponeavvut main lea čielga progrešuvdna ja dássejuohkin.
- Erenoamáš doarjja álggahuvvon oahpponeavvoprošeavttaide mat galget gárvvistuvvot 2018 čavčča rájes, maid lea dárbu heivehit ođđa oahppoplánaide mat ovddiduvvojit fágaid ođasmahttima oktavuodas.

5.8.3 Rámmašiehtadusat sámi lágádusain - šiehtadus

Sámediggi áigu ásahit rámmašiehtadusaid sámi lágádusain. Šiehtadusaide várrejuvvo 2 500 000 ruvno 2018:s.

5.8.4 Ovttas - Aktan - Aktesne - njuolggodiarjja Sámi allaskuvlii

Oahpponeavvoportála Ovttas - Aktan - Aktesne lea skuvllaide šaddan ávkkálaš ja dárbbalaš reaidun. Sámediggi oaivvilda ahte Ovttas - Aktan - Aktesne vuodđoruhtadeapmi galggašii boahit eará almmolaš ja/dahje ii-almmolaš eiseváldiin. Sámi allaskuvlii biddjojuvvo 500 000 ruvno njuolggodiarjjan oahpponeavvoportála doaimmaheapmái.

5.8.5 Movttiidahttindoaimbidju oahpponeavvoovddideddjiide - konferánsa

Dan sivas go váilot sihke dábálaš oahpponeavvut ja digitála oahpponeavvut dárbbasuvvojit ollu oahpponeavvoovddideaddjit ja alla gelbbolašvuhta digitála oahpponeavvuid ovddideamis. Otne eai leat nu ollu sámi oahpponeavvoovddideaddjit, ja leat earenoamáš unnán geain lea gelbbolašvuhta mátta- ja julevsámegielaš. Sámediggi áigu 2018:s bidjat johtui doaimbijuid oahpponeavvoovddideddjiide rekruteren dihte oahppogirječálliid ja nannen dihte gelbbolašvuoda digitála oahpponeavvuid ovddideamis. 2018:s biddjojuvvo 100 000 ruvno konferánsii.

5.9 Digitála oahpponeavvuid ráhkadeapmi

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- Digitála oahpponeavvut gávdnojit sámegielaide buot fágain ja lea automatihkka das ahte nationála digitála oahpponeavvut jorgaluvvojit sámegillii ja leat fidnemis sámegillii.

2018:s lea servodat guhkás digitaliserejuvvon, ja lea hui deatalaš ahte sámi oahpponeavvut čuvvot digitála ovdáneami amaset bázahallat. Stuorra hástalussan lea ahte Sámediggi oažžu juolludemiid stáhtabušehtas man geažil ii sáhtášii buvttadit oahpponeavvuid mat dárbbasuvvojit. Lassin dasa ahte Sámediggi oažžu unnán bušehta ovddasvástideaddji eiseváldiin buvttadit oahpponeavvuid, de sámegielaš eai vuhtii váldojuvvo go čađahuvvojit stuorra nationála ángiruššamat digitála oahpponeavvuid ektui.

Gávdnojit ovdamearkkat dasa ahte stáhta lea váldán ovddasvástádusa jorgalit ollu oahpponeavvuid sisafarreaddji gielaide, muhto ii leat vuoruhán sámegielaš. Deatalaš lea vuoruhit Sámedikkis 2018:s

bargat dan ala ahte rutiinnat dasa ahte maiddái sámi mánát ge galget beassat oažžut ávkki nationála ángiruššamiin.

5.10 Váldi, ovddasvástádus ja rollat alit oahpus ja dutkamis

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- Sámedikkis lea duohta váldi sámi alit oahpus ja dutkamis lágaid ja lánkaásahusaid bokte, ja konsultašuvnnaid bokte.

Fálaldagat ja doaimmat sámi alit oahpus ja dutkamis eai deavdde sámi servodaga gelbbolašvuoda- ja máhttodárbbu. Danne lea deatlaš ahte Sámedikkis lea duohta váldi váikkuhit fálaldaga sámi alit oahpus ja dutkamis. Nu ii leat dál. Sámediggi áigu 2018:s joatkit barggus sámi sisdoalu oččodeamis.

Konsultašuvnnaiguin ráđđehusain galgá sámi perspektiiva bargo- ja eará stivrendokumeanttaide mielde oahpahus- ja dutkanásahusaide ja eará guoskevaš vuollásaš etáhtaide. Sámediggái lea deatlaš ahte iešguđet stivrrain ja lánveggottiin lea sámi gelbbolašvuota. Danne áigu Sámediggi konsultašuvnnain Norgga dutkanráđiin bargat dan ala ahte Sámediggi oažžu válddi nammadit miellahtuid dutkanráđi iešguđet dási stivrraide.

5.11 Oahppo- ja dutkandárbbut

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- Alit oahpus gávdnojit fálaldagat mátta-, julev- ja davvisámegielas vuodđooahpahusa rájes doavttergráda rádjái.

Sámi servodat mii lea ráhkkanan ihtá beaivái dárbbáša buriid oahppovejolašvuodaid. Gávdnojit mánáidgárde- ja vuodđoskuvlaoahpaheadjit ja dearvasvuoda- ja sosiálafágalaš bargit main lea dárbbášlaš máhttu sámi servodatdiliid, sámi giela ja sámi kultuvrra birra.

Otne lea unnán dutkan sámi servodaga ja sámi diliid birra mii sáhtášii leat veahkin sámi servodagaid sealluheamis ja ovddideamis. Danne dárbbášuvvo oahppo- ja dutkanfálaldat maid sámi servodat jearahallá. Danne áigu Sámediggi gulahallamiin ja konsultašuvnnaiguin guoskevaš aktevrraiguin bargat dan ala ahte oahppo- ja dutkanásahusat leat mielde oččodeamen eanet sámi oahpu ja dutkama.

Sámediggi áigu 2018:s bargat dan ala ahte ásahuvvo dutkan- ja gaskkustanprográmma ollislaš sámi historjádahkosa várás, mas maiddái dáruiduhtinhistorjá lea fáddán, eará fáttáid gaska. Dutkan areálageavaheamis ja areálaid hálldašeamis sámi guovlluin ja dutkan sámi ealáhusain ja ealáhushutkamis leat eará guovddáš suorggit. Sámediggi áigu bargat dan ala ahte máhttu sámi kultuvrra, oamastanhistorjjá, oamastanvuoigatvuoda ja vieruiduvvan vuoigatvuoda birra šaddá buot eanajuohkinduopmáriid oahpu vuodđogelbbolašvuoda oassin. Sámediggi áigu maid bargat dan ala ahte ásahuvvo masteroahppu oamastanfágain main sámi riektedilálašvuota lea oassin.

5.12 Rekrutereren sámi alit ohppui ja dutkamii

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- Álki fidnet fágaolbmuid geain lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuhta.

Oppalaččat váilot fágaolbmot geain lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuhta. Sámegeielat oahpaheddjiid váilun mánáidgárddiin ja vuodđoskuvllain lea hui duodalaš, ja dat guoská earenoamážit julev- ja máttasámi giellaguovlluide. Sámediggi vuoruha danne 2018:s rekruterema mánáidgárde- ja vuodđoskuvlaoahpahussii, ja áigu gulahallat guoskevaš aktevrraiguin nannen dihte rekruterema dáidda oahpuide.

5.12.1 Stipeanda alit ohppui - ohcanvuđot doarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
21110 Stipeanda alit ohppui	2 450	2 450	0	0,0 %
Submi	2 450	2 450	0	0,0 %

Doarjjaortnega mihttomearri - stipeanda alit ohppui:

- Eanet mánáidgárde- ja vuodđoskuvlaoahpaheaddjit main lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuhta.

Doarjjaortnega 2018 vuoruheamit - stipeanda alit ohppui:

- Mánáidgárdeoahpaheaddji oahppu.
- Vuodđoskuvlaoahpaheaddji oahppu 5-jagi master 1-7 ja 5-10, sámegeielain fágasuorggis.
- Eará oahpaheaddjioahppu (PPU j.s.).

6 Areálat, biras ja dálkkádat

Servodatmihttu:

- Árbevirolaš sámi guovllu areálat ja luondduresurssat geavahuvvojit ávnnaslaš vuođđun sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima joatkimii ja ovddideapmái.

Resursaguovllut, luonddušláddjivohta, kulturmuittut ja kultureanadat leat deatalaš oasis sámi kultuvrra ávnnaslaš kulturvuodus. Sihke báikegottit, sámi ealáhusat ja meahcásteaddjit geaidda luondduvuodus lea áibbas deatalaš, vásihit eanet ja eanet sisabahkkemiid mat leat mielde hedjonahttimin birgenlági ja vejolašvuođaid doaimmahit kultuvrraset. Sámediggái lea deatalaš sihkkarastit ahte sámit leat mielde sámi guovlluid luondduresurssaid geavaheamis, hálldašeamis ja gáhttemis. Sámi dárbbasit oazžut suodjaluvvot daid árbevirolaš eallinlágiid ja vuoigatvuodaid maid sii leat háhkan guovlluid guhkes áiggi geavaheami bokte, go kulturdoaimmaheami ja árbevirolaš ealáhusdoaimmaheami gaskavuoha lea nu nanus.

Ceavzilis sámi báikegottit leat váldoeaktun sámi kultuvrra, ealáhusaid ja servodatovddideami nannemii ja ovddideapmái. Maiddái areála- ja resursahálldašeapmái lea guovddáš hástalussan váikkuhit dássidis ássanovddideami sihkkarastimii.

Sámediggedieđáhus areála ja birrasa birra lea vuođđun Sámedikki vuoruhemiide areála- ja biraspolitihkas boahte jagiin. Dieđáhus nanne ahte sámiid geográfalaš geavahan- ja ássanguvlui gullet stuorra oasis Norggas. Dát guovlu lea sámiid kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima luondduvuodus. Dán guvlui čatnasit eana- ja resursavuoigatvuodát, vuoigatvuodát maid Sámediggi barggus bokte háliida čalmmustahttit ja nannet.

1. Álgoálbmogiin leat rievttit daidda eananguovlluide, territoriaide ja resurssaide maid sii árbevirolaččat leat eaiggádan dehe guovlluide gosa leat ásaiduvvan, dehe maid sii leat eará vuogi mielde geavahan dehe háhkan.

2. Álgoálbmogiin lea riekti eaiggáduššat, geavahit, ovdánahttit ja leat bajilgeahččit eananguovlluide, territoriaide ja resurssaide maid sii háldejit árbevirolaš eaiggátvuoda bokte dehe eará árbevirolaš hálldu dehe geavaheami bokte, ja maid eananguovlluide, territoriaide ja resurssaide maid sii leat háhkan eará láhkái.

3. Stáhtat galget addit daidda eananguovlluide, territoriaide ja resurssaide rievttálaš dohkkeheami ja gáhttema. Dakkár dohkkeheamis galgá leat dohkálaš áktejupmi guoskevaš álgoálbmogiid vieruide, árbevieruide ja eananvuoigatvuodavuogádat.

(Artihkal 26 ON julggaštus álgoálbmogiid vuoigatvuodaid birra)

Sámedikki areálii, birrasii ja dálkkádhkii guoski áŋgiruššansuorggit:

- Areálaid hálldašeapmi.
- Luondduresurssat.
- Luondušláddjivohta.
- Dálkkádat.
- Meahcásteapmi.

Hálddahuslaš resurssat - areála- ja birasjuogus:

Areála- ja birasjuhkosa báikkát, mátkkit ja gealbudeapmi gullet kapihttalii 15 Hálddahusdási doaibmagolut.

Areála- ja birasjuogus gullá kulturmuhto-, areála- ja birasossodahkii (KAB). Ossodaga 18,2 jahkedoaimma juohkásit golmma juhkosii:

- Kulturmuhtujuogus
- Areála- ja birasjuogus
- Vistesuodjalus- ja kultureanadatjuogus

Areála- ja birasjuhkosis lea ovddasvástádus Sámedikki plána- ja huksenlága § 3-1 hálldašeamis ja dan vuodul dat addá gulaskuddancealkámušaid gielddaplánaide ja muddenplánaide ja bagadeami gielddaid plánejeddiide Sámedikki plánaveahki geavaheami oktavuodas. Areálaáššiid geográfalaš hálldašanguvlui gullet Finnmárkku, Romssa, Nordlándda ja Davvi-Trøndelága fylkkat, 13 suohkana Lulli-Trøndelága fylkkas, 6 Hedmárkku fylkkas ja 3 suohkana Møre ja Romsdal fylkkas, sullii 40 proseanta Norgga eanaareálas. Juhkosis lea ovddasvástádus buot energiija-, areála- ja birasáššiid konsultašuvnnain.

6.1 Areálaide, birrasii ja dálkkádhkii guoski váikkuhangaskaoamit

6.1.1 Areálaide, birrasii ja dálkkádhkii guoski áŋgiruššansuorggit

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
Árbediehtu areálahálldašeamis	1 500	1 250	250	20,0 %
Submi	1 500	1 250	250	20,0 %

6.2 Areálahálldašeapmi

Mihttomearri:

- Sámi ealáhusaid, kultuvrra ja servodateallima luondduvuodus lea sihkkarastojuvvon buot plánemiin, ja Sámediggi lea deatalaš eaktudeaddji ja konsultašuvdnabealli areálahálldašeamis.

Ođđaáiggi servodaga ovddidandárbbut mielddisetbuktet eanet ja eanet sisabahkkemiid areálaide. Árbevirolaš sámi ealáhusat, boazodoallu, guolásteapmi, eanadoallu ja meahcásteapmi vásihit dáid hástalusaid iešguđet láhkai. Areálat hálldašuvvojit eanaš báikkálaččat gielddain, plána- ja huksenlága vuodul mii lea deataleamos stivrenreaidu. Buot plánan galgá lága vuodul sihkkarastit sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima luondduvuodosa. Dát ii leat dál doarvá bures čađahuvvon

areálahálddašeddiid bealis. Sámedikki bargu galgá loktet áddejumi sámi luonddugeavaheapmái ja árvovuđđui.

Stáhta lea álbmotrievttálaččat geatnegahttojuvvon sihkkarastit sámi kultuvrra ávnnaslaš vuđđosa ja sihkkarastit sámi oassálastima sámi guovlluid luondduresurssaid geavaheapmái, hálddašeapmái ja gáhttemii. Areála- ja resursahálddašeapmi čađahuvvo ollu beliid ovttasbargguin. Stáhta ja regionála eiseválddiin leat deaŋalaš rollat, seammá lea maid dain sámi servodagain mat hálddašit areálaid ja resurssaid. Sámedikkis leat geatnegahtti ovttasbargošiehtadusat muhtumiiguin dáin. Muđui lágdivuvvo ovttasdoaimman stáhtain 2005 mannosáš konsultašuvdnašiehtadusa vuodul, man vuodul stáhta lea geatnegahttojuvvon konsulteret Sámedikki buot áššiin mat gusket sámi beroštusaide.

Biologalaššláddjivuoda konvenšuvdna dohkkeha álgoálbmogiid árbedieđu ja nanne ahte stáhtat leat geatnegahttojuvvo dakkár máhtu árvvusatnit, gáhttet ja viidáseappot fievrridit. Sámedikki mihttomearri lea ahte árbediehtu ja báikkálaš máhttu, dás maidái sámi nissoniid máhttu ja áddejupmi, dohkkehuvvojit ja váldojuvvojit atnui areálaid ja luondduresurssaid hálddašeami seamma dásis go dutkanvuđot máhtu.

6.2.1 Čoahketabealla - árbediehtu areálahálddašeamis

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
Protect Sápmi vuodđudus - njuolggadoarjja	500	500	0	0,0 %
Eará čuovvuleapmi sámi areála- ja resursavuogiatvuodaid – ohcanvuđot doarjagat	1 000	750	250	33,3 %
Submi	1 500	1 250	250	20,0 %

6.2.2 Protect Sápmi vuodđudus - njuolggadoarjja

Protect Sápmi vuodđudus galgá bargat dan ala ahte sámi vuogiatvuodalaččat sáhttet friija mieđihit huksenáššiin ovddalgihtii addojuvvon dieđuid vuodul. Vuodđun biddjojuvvo ahte vuodđudus dađis galgá šaddat ieš ruhtadeaddjin ja danne geahpeda Sámediggi njuolggadoarjaga dađistaga. Jahkái 2018 várrejuvvo 500 000 ruvno njuolggadoarjjan.

6.2.3 Sámi areála- ja resursavuogiatvuodaid eará čuovvuleapmi - ohcanvuđot doarjagat

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
30500 Eará čuovvuleapmi sámi areála- ja resursavuogiatvuodaid	1 000	750	250	33,3 %
Submi	1 000	750	250	33,3 %

Doarjjaortnega mihttomearri - Sámi areála- ja resursavuogiatvuodaid čuovvuleapmi:

- Sámi berošteddjiin ja vuogiatvuodalaččain lea duohta vejolašvuhta beassat konsultašuvnnaide vai besset ovddalgihtii dieđuid vuodul addit friija mieđiheami plánaide ja doaimbajuide areála- ja resursahálddašeami oktavuodas.

Doarjjaortnega jagi 2018 vuoruheamit - Sámi areála- ja resursahálddašeami eará čuovvuleapmi:

- Prošeavttat ja doaibmabijut maid ulbmil lea addit juridihkalaš veahki sámi vuoigatvuođalaččaide dakkár áššiin maid ferte lohtet duopmostuoluide ja main lea prinsihpalaš mihtilmasvuohta das mii guoská eana- ja resursavuoigatvuođaid fuolaheapmái.
- Prošeavttat ja doaibmabijut mat čatnasit bagadeapmái ja ovdaiskkademiide dan oktavuođas go áigot rievttálaččat gáibidit oktasaš vuoigatvuođaid Finnmárokommisuvnna ektui, dás maiddái vuoigatvuođaid mearra- ja vuotnaguovlluid bivdosajiide.
- Fierpmádagat ja organisašuvnnat mat barget eana- ja resursavuoigatvuođaid dohkkehemiin olggobealde Finnmárkku (Sámi vuoigatvuođalávdegoddi).

6.3 Luondduresurssat

Mihttomearri:

- Ávkkástallan sámi guovlluid luondduresurssaiguin dáhpáhuvá dakkár vugiin mii fuolaha sámi vuoigatvuođalaččaid ja báikegottiid beroštusaid ja vuoigatvuođaid, ja dávista riikkaidgaskasaš álbmotriektái.

Dálá servodatovddideapmi mielddisbuktá dárbbu buvttadit eanet energijja ja váldit atnui eanet resurssaid mat lea ođasmuva. Dat guoská maiddái ovddideapmái sámi servodagas. Sámedikki vuolggasadjin lea sihkarastit sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodatovddideami luondduvuđđosa. Dat guoská maid ohcangieđahallamii ja konsultašuvnnaide huksenohcamiid birra energijja- dahje minerálaávkkástallama oktavuođas. Dát mielddisbuktet dávjá stuorra sisabahkkemiid daidda guovlluide gosa ovdal eai leat leamaš sisabahkkemat. Sámediggi oaivvilda ahte dat ii galgga leat hehttehussan sámiid árbevirolaš ealáhusguovlluide, ja dan láhkai hedjonahttit sámi kultuvrra ovdánavjolašvuođaid.

Sámediggi vuordá ahte báikkálaš ja guovddáš eiseválddit lámhčēt sámi vuoigatvuođalaččaide ja báikegottiide buori ja duohta mielváikkuheami luondduresurssaiguin ávkkástallama oktavuođas sámi guovlluin, ja ahte mearráduusat dakkár ávkkástallama oktavuođas leat álbmotrievttálaš rámmaid siskabealde.

6.4 Luonddušláddjivuohta

Mihttomearri:

- Luonddušláddjivuođa suodjaleapmi bidjá nana vuođu sámi kultuvrii ja ealáhusdoaimmaheapmái. Suodjalanguovlluid hálddašeapmi váldá vuođu suodjaluvvon guovlluid árbevirolaš geavaheamis ja dahká vejolažžan joatkit dakkár geavaheami.

Oktilisvuohta sámi ceavzilis luonddugeavaheamis ja árjjalaš oassálastin luonddušláddjivuođa hálddašeamis sihkarastá sámi kultuvrra luondduvuđđosa boahttevaš buolvvaide. Danne ferte suodjalanguovlluid hálddašeapmi vuodđuduvvot dasa ahte suodjalanguovlluid ain sáhttá geavahit árbevirolaš vuogi mielde. Sámediggi háliida ahte báikkálaš olbmot besset ain geavahit iežaset resursaguovlluid dán guovlluin. Sámiin lea nana oktilisvuohta meahcásteamis doloža rájes otnáži. Ođđaáiggi servodagain šaddá deataleappo ja deataleappo bisuhit máhtu iežas kultuvrras ja historjjas.

6.5 Dálkkádat

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- Sámi ealáhusat ja sámi kultuvra leat nannosat dálkkádatrievdamiid ektui ja álgoálbmotvuoigatvuođat deattuhuvvojit go váidudeaddji doaibmabijut ja heiveheamit dálkkádatrievdamiid geažil plánejuvvojit.

Dálkkádatrievdamat váikkuhit sámi kultuvrii ja sámi ealáhusaide dannego mii leat nu lahka čadnojuvvon lundui. Dát guoská erenoamážit midjiide ja Árttisa eará álgoálbmogiidda, gos dálkkádagat rievdet johtilit. Dat gáibida ahte mis ovddasguvlui lea máhttu ja stuorra fuomášupmi daidda váikkuhusaide mat dálkkádatrievdamiin leat álgoálbmogiidda.

6.6 Meahcásteapmi

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- Sámi meahcásteapmi biddjojuvvo vuodđun sámi guovlluid areálaid ja luondduresurssaid hálldašeapmái.

Meahcásteapmi lea deatalaš oassi ávnnaslaš kulturvuđđosis. Sámediggi áigut bargat dan ala ahte meahcásteapmi oazžu čielgaset lágalaš dohkkehusa. Dasa gullá sihke ruovttudoalu ealáhusvuodđu ja meahcásteapmi kulturguoddin ja sámi identitehtaguoddin. Mii áigut bargat dan ala ahte giliid vuoigatvuohta ođasmuvvi resurssaide iežaset lagasguovlluin dohkkehuvvojit ja hálldašuvvojit báikkálaččat.

Mohtorjohtolaga heiveheapmi galgá leat mielde doarjumin, viidáseappot fievrideamen ja ovddideamen árbevirolaš meahcásteami ja meahcceávkkestallama mas báikegottiid olbmot galget vuoruhuvvot. Sámediggi áigot bargat dan ala ahte mohtorjohtolaga njuolggadusat guorahallojuvvojit nu ahte njuolggadusat dorjot, fievrridit viidáseappot ja ovddidit árbevirolaš meahcásteami ja meahcceávkkestallama. Njuolggadusat galget fuolahit sámiid vuoigatvuođa seailuhit ja ovddidit iežaset árbevirolaš eallinvugiid ja ealáhusaid.

7 Ealáhusat

Servodatulbmil:

- Nana ja juohkelágan ealáhuseallin vuodđun gievrras báikegottiide gosa olbmot háliidit ásahit.

Sámedikki árvoháhkkanpolitihkka vuodđuduvvá máhttovuđot ealáhusovddideapmái, mas eanet máhttu ja ođđa dieđa, ovttas árbedieđuiguin leat vuodđun boahhteáiggi ealáhuseallimii. Sámediggi háliida nana ja juohkelágan ealáhusaid mat vuodđuduvvet sámi kultuvrii, lundui ja birrasii ja vuhtii váldet daid. Dieinna lágiin sihkkarastit ahte árbevirolaš ja ođđa ealáhusaid sáhtta ovddidit bálddalagaid.

Sihkkarastin dihtii ahte sámi eallinvuodđu, ássan, kultuvra ja giella ovdánit bures, de fertte deattuhit luonddu, birrasa ja ođasmuvvi ealáhusaid. Sámediggi áigu vuoruhit ođasmuvvi ealáhusovddideami ovdabeallái ealáhusovddideami mii ii leat ođasmuvvi, ja bidjat mánggga buolvva perspektiivva vuodđun.

Olmmošlohku sámi guovlluin ii leat lassánan nu ollu go buot fylkkain riikkas. Jagi 2000 rájes jahkái 2016 lea sámi gielddain (24 gieldda) olmmošlohku proseantalogu mielde njiedjan -8,1 %. Buot fylkkain lea olmmošlohku lassánan iešguđege dásis, Norlánddas 1,3 % ja Oslos 31,5 %. Demográfalaš ovdáneapmi lea ahte eanet olbmot fárrerjit gávpogiidda, erenoamážit nuorat geardi, hástala Sámedikki jurddašit ođđa vuogi mielde go guoská ealáhusovddidanbargui, maiddá go guoská váikkuhangaskomiid geavaheapmái ja ortnegiid mihttomearrái.

Go geahččat bargosadjeovdáneami sámi guovlluin muđui riikka ektui, de vuoittáhallet sámi gielddat. Jagi 2000 rájes lea bargosadjeovdáneapmi leamaš 18,4 % unnit priváhta suorggis muđui riikka ektui. Almmolaš suorggis lea ahtanuššan 20,4 % unnit go muđui riikkas. Dát logut leat duodalaččat sámi guovlluid ektui.

1. Eamiálbmogiin lea riekti doalahit ja ovddidit sin politihkalaš, ekonomalaš ja sosiálalaš vuogádagaid ja ásahusaid vai leat oadjebasat ahte besset eallit iežaset birgejumi ja ovdáneami mielde, ja friddja doaibmat iežaset árbevirolaš dahje eará ekonomalaš doaimmain.

(Artihkal 20 ON julggaštus álgoálbmogiid vuoigatvuodaid birra)

1. Duodji, giliide ja báikegottiide gullevaš doaimmat, luondduruovttudoallu ja dan álbmoga árbevirolaš doaimmat, nugo bivdu, guolástus- ja čoagginealáhusat, galget dovddastuvvot dehálaš oassin dáid álbmogiid kultuvrra seailuheamis ja maiddá ekonomalaš iešbirgenláhkin ja ovdánahttimin. Álo go lea áigeguovdil, de galget ráđdehusat veahkkálagaid dáid álbmogiiguin nannet ja ovddidit dáid doaimmaid.

(Artihkal 23 ILO konvenšuvdna nr. 169 eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain)

Sámedikki áŋgirusšansuorggit ealáhusaid siskkobealde:

- Vuodđoealáhusat.
- Juohkelágan ealáhusat, lotnolas- ja meahccealáhusat, árvohákan ja ođđaásaheamit.
- Hutkás ealáhusat.
- Duodji.

Hálddahusdási resurssat - ealáhusjuogus

Kapihttalis 15 hálddahusdási doaibmagolut, leat ealáhusjuhkosa bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda lokten.

Ealáhusjuogus lea ealáhus- kultur- ja dearvvašvuodaossodaga (EKD) oassi. Ossodagas leat golbma juhkosa, 20,8 jahkedoaimma:

- Ealáhusjuogus
- Kulturjuogus
- Dearvvašvuodajuogus

Ealáhusjuhkosis lea ovddasvástádus čuovvulit politihkalaš proseassaid mat gullet ealáhuspolitihkalaš suorgái. Dasa gullet vuodđoealáhusat ja meahcce-/lotnolasealáhusat, ja oppalaš ealáhusovddideapmi vuodđun bargolašvuhtii ja ássamii. Juhkosis lea ovddasvástádus maiddái Sámedikki doarjjaruđaid hálddašeamis Sámedikki vuoruhemiid, Sámediggeráđi mearridan njuolggadusaid ja fápmudeami mielde.

7.1 Ealáhusaid váikkuhanagaskaoamit

7.1.1 Áŋgirusšansuorggit - ealáhusat

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
Vuodđoealáhusat	6 500	6 000	500	8,3 %
Juohkelágan ealáhusat, lotnolas- ja meahcástanealáhusat, árvohákan ja ođđaásaheamit	10 200	10 600	-400	-3,8 %
Hutkás ealáhusat	3 404	3 900	-496	-12,7 %
Duodji	14 672	14 068	604	4,3 %
Submi	34 776	34 568	208	0,6 %

Ekonomalaš váikkuhangaskaomiide mat addojuvvojit ealáhuskapihttala bokte gusto ealáhusovddidan doarjaga doaibmaguovlu (SED-guovlu). Ealáhusovddidanruđaid sáhtta lassin SED-guovlui addit duodjái sámi kulturealáhusaide, sámi mátkeealáhusaide, boazodoalu lassiealáhusaide, ja ealáhusprošeavttaide mat láchet boazodollui miehtá riikka. Jos áiggut geahččat makkár geográfalaš guovllut gullet SED-guovlui, de geahča kapihttala 7.6.

7.2 Vuodđoealáhusat

Áŋgirusšansuorggi mihttomearri:

- Vuodđoealáhusat seailluhit sámi kultuvrra, giela ja eallinvuogi.

Sámi guovlluin leat vuodđoealáhusat stuorámuš barggolašvuođa addit, mas ollislaš barggolašvuohta 2015:s lei 1659. Dattetge leat bargosajit geahppánan 778:in jagi 2000 rájes (Telemarksforskning 2016).

Guolástusaid siskkobealde geahppáneapmi lea bisánan. Gánjaviiikka, Deanu ja Unjárgga gielddain leat bivdofatnasat lassánan 118:s 150:ái jagi 2010 rájes jahkái 2016 (Guolástusdirektoráhta). Buoremus strategijja dasa ahte ovddidit mearrasámi servodaga, lea sihkkarastit sámiide vuoigatvuođaid guolásteapmái ja ahte mariidna resurssat hálldašuvvojit buori vuogi mielde. Lea nana čatnaseapmi gaskal ássama, barggolašvuođa, vuoigatvuođaid ja ekonomalaš ovddideami. Danne lea vuodđun ceavzilis mearrasámi servodagaide hui deatalaš ahte árvoháhkkan sáhttá lassánit ja dáhpáhuvvat báikkálaččat, ja nu bidjat vuođu dássidis ássamii ja ealli mearrasámi kultuvrii. Sámediggi lea ožžon čađa mángga prinsihpalaš ášši guolástusaid siskkobealde mat leat váikkuhan dán ovdáneapmái. Sámediggi áigu vuoruhit váikkuhanfámu guolástuspolitihkas konsultašuvdnaortnega árijjalaš geavaheami bokte, searvat guolástusreguleremiidda ja čuovvulit vuotnalávdegotti barggu, ja ovttasbargguin ja gulahallamiin guolástusealáhusa organisašuvnnaiguin.

Eanadoalu ahtanuššan unnu dađistaga. Sámediggi áigu vuoruhit váikkuhanfámu oažžuma eanadoallopolitihkkii gulahallama oažžuma ja konsultašuvnna bokte guovddáš eanadoalloeiseválddiiguin, ja dasto sihkkarastit áigequovdilis máhtu ja oktiordnejuvvon politihka hábmema ealáhusa siskkobealde. Sámediggi áigu movttiidahttit nuoraid ánggiruššat eanadoaluin. Sámediggi áigu váikkuhit dasa ahte biebmobuvttadeapmi lassána Sámis, ja nannet rekrutterema vuodđoealáhusaide ja lotnolasealáhusaide.

Boazodoallu lea ovdánan eará láhkai muđui vuodđoealáhusaid ektui. Dolliid lohku lea sturron ja unnán guđdet ealáhusa. Dasto lea hástaleaddji nuoraide ásahtit boazodoalus, váttis rámmaeavttuid geažil earret eará siidaoasi ja boazologu oktavuodas. Sámediggi galgá ovddiduvvot guovddáš aktevrán boazodoallopolitihkas Sámedikki boazodoalloeiseválddiid ealáhusa čuovvuleami bokte. Sámediggi galgá geavahit konsultašuvdnaortnega árijjalaččat sihkkarastin dihtii Sámedikki váikkuhanfámu guovddáš proseassain, dieđáhusain ja lánkaásahusain, ja addit cealkámuša boazodoalloeiseválddiid. Sámediggi áigu doalahit ja ovddidit buori gulahallama boazodoaluin, Norgga Boazosápmelaččaid Riiikkaserviin ja orohagaiguin/ siiddaiguin, ja dasto searvat regionála gulahallanforaide ja čuovvulit Sámedikki nammadan boazodoallostivrra, ja doallat lávga gulahallama eará boazodoalloeiseválddiiguin.

Boraspirepolitihkka váikkuha ollu mihttomearrái vuodđoealáhusaid siskkobealde. Sámedikki mihttomearrin lea ahte boraspirehálldašeapmi hábmejuvvo nu ahte boraspirenálit unnimus lági mielde vaháguhttet sámi guohtonealáhusaid, ahte boraspirenálii sámi guovlluin lea dakkár dásis ahte dat ii áitte sámi guohtonealáhusaid ceavzilvuođa, ja ahte vásihusvuđot ja árbediehtu guohtonealáhusaid ja boraspiriid birra lea oassi máhttovuođus go mearrádusat boraspirepolitihkas ja -hálldašeamis dahkkojuvvojit.

Dat go vuodđoealáhusat leat sámi giela ja kultuvrra deatalaš guoddit, dahká ahte dán ealáhusain lea deatalaš doaibma sámi servodagas. Jos Sámedikkis ii leat nana politihkalaš ánggiruššan vuodđoealáhusain, de unnat vuodđoealáhusat ain eanet, ja eavttut bargat dáiguin ealáhusaiguin unnat. Politihkalašproseassaid ja doarjjaortnegiid bokte galgá Sámediggi leahkit mielde ráhkadit ealáhusdoaimma vuodđoealáhusain.

7.2.1 Čoahkketabealla - vuodđoealáhusat

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
40000 Doarjja vuodđoealáhusaide - ohcanvuodot doarjja	6 000	6 000	0	0,0 %
40050 Boazodoalloláhka ja boazodoallohálddašeapmi guorahallama mas čielggaduvvo dárbu rievdadit boazodoallolágaid - prošeakta a)	500	0	500	-
Sum	6 500	6 000	500	8,3 %

a) 500 000 ru lea sirdojuvvon vuodđoealáhusa doarjjaortnegis.

7.2.2 Doarjja vuodđoealáhusaide - ohcanvuodot doarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
40000 Doarjja vuodđoealáhusaide - ohcanvuodot doarjja	6 000	6 000	0	0,0 %
Submi	6 000	6 000	0	0,0 %

Doarjjaortnega mihttomearri - Vuodđoealáhusat:

- Eanet bargosajit vuodđoealáhusain ovdal jagi 2025.

Vuoruheamit 2018:s - doarjja mariidnaealáhusaide:

- Láhčči doaimbajut ja prošeavttat mat váikkuhit buoret árvoháhkama ja viidáset nállašuhhtima mariidnavarasávdnasiid ektui, erenoamážit dainna áigumušain ahte bisuhit ja nannet guollevuostáiváldinrusttegiid.
- Bivdofatnasiid, reaidduid ja dávviriid vuosttaš gearddi investeren.
- Nuoraidguolástusprošeavttat.

Vuoruheamit 2018:s - doarjja eanadollui:

- Láhčči doaimbajut, ođasmahttin ja infrastruktuva.
- Láhčči doaimbajut ja prošeavttat mat váikkuhit rekrutterema, buoret árvoháhkama ja ovddideami eanadoalus.

Vuoruheamit 2018:s - doarjja boazodollui:

- Ovttasbargoprošeavttat boazodoalus mat váikkuhit boazodoalu areálavuođu sihkarastima.
- Gelbbolašvuođa- ja kapasitehtahuksen boazodoalus.
- Oktasašprošeavttat mat dorjot boazodoalu bearašvuodot ealáhussan.
- Ovttasbargoprošeavttat boazodoalu árbedieđuid sirdimis sohka buolvvaid gaskka.

7.2.3 Boazodoallolága ja boazodoallohálddašeami guorahallama mas čielggaduvvo dárbu rievdadit boazodoallolágaid - prošeakta

Sámediggi lea sámediggedieđáhusas boazodoalu birra (2016) gávnahan ahte boazodoallolágas ja – hálddašeamis leat mánnga beali mat leat čuolbmái go geahččá Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid ektui. Mañimus jagiid leat boahtán mánnga rievdadusa boazodoallolágas ja almmolaš boazodoallohálddašeamis, almmá Sámedikki ja Norgga Boazosápmelaččaid Riikasearvvi (NBR) miediheami haga. Danne áigu Sámediggi ovttrasráđiid NBR:in čielggadišgoahtit boazodoallolága ja boazodoallohálddašeami guorahallama mas čielggaduvvo dárbu rievdadit boazodoallolágaid, ja geahčadit prinsihpalaš álbmotrievttálaš ja geavatlaš beliid boahttevaš boazodoallohálddašhusas. Mihttomearriin lea nannet ja ovddidit boazodoalu bearašvuodot ealáhussan ja

eallinvuohkin mas boazodoallogiela seailuheapmi ja kultuvrralaš ceavzilvuolta lea áibbas deatalaš seammás go sihkkarastojuvvo ekonomalaš dienasvuoddu.

Dán bargui meroštallojuvvo 500 000 ruvdnosaš dárbu olggobealde veahkkái ja proseassaide ja ahte dat organiserejuvvo prošektan.

Dán prošektii várrejuvvo 500 000 ruvnno 2018:s.

7.3 Juohkelágan ealáhusat, lotnolas- ja meahcástanealáhusat, árvoháhkkan ja ođđaásaheamit

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- Ásahandávjodat lagabus Norgga gaskameari ollislaččat ja 2 % ahtanuššan fitnodaga nammii.

Okta surggiin main leat vejolašvuodát ealáhusain ovdánit, leat kulturealáhusaid, ealáhushtkama, mátkeealáhusaid, báikkálaš borramuša ja nana vuodđoealáhusaid gaskasaš rádjeguovllus. Dát ealáhusat ja oalgeealáhusat ovddastit ođasmuvvi resurssaid mat áinnas sáhttet váikkuhit buori ealáhus- ja servodatovdáneami sámi guovlluin boahteáiggis. Danne áigu Sámediggi deattuhit ovddidanproseassaid ja -prošeavttaid mat guoskkahit dáid ángiruššamiid.

Árvoháhkama nannen viidáseappot ráhkadeami, borramušbuvttadeami ja báikkálaš borramušain ángiruššama bokte addá stuorra vejolašvuodaid. Vuodđoealáhusat oktan meahcástemiin lea mielde seailuheamen kultuvrra ja ássama. Vuodđoealáhusain lea guhkes árbevierru lotnolasealáhusaiguin ja dát ealáhusheiveheapmi galgá jotkojuvot. Ovttasbargu boazodoalu, eanadoalu, meahcásteami, mariidnaealáhusaid ja mátkeealáhusaid doaimmaid gaskkas sáhtta leat mielde loktemin ángiruššama báikkálaš borramušain ja ártkalaš borramušain. Sámi borramušvieruin ja sámi kultuvrras lea stuorra ovdu dán ángiruššamis. Meahccebuktat leat maid deatalaš lasáhus ruovttudollui ollu sámi guovlluin.

Sámediggi áigu ángiruššat ceavzilis ovdánemiin, ođasmuvvi resurssaiguin ja áigu ain vuoruhit luondduvuodát ealáhusaid ovddideami.

Ealáhushtkan, innovašuvdna ja ođđaháhkkan leat dehálaččat sámi servodaga ođasmahttimii ja ovdáneapmái. Innovašuvnnat leat guovddážis jus galgá olahit eanet gánnáhahttivuoda ja dan bokte ásahit eanet ođđa bargosajiid. Ealáhussiida Sápmi lea mielde nationála ealáhussiidaprográmmas ja dan fierpmádaga bokte nationálalaččat (SIVA) ja regionála (fylkkasuohkanat, eará ealáhussiiddat ja máhttguovddážat) leat dat aktiivvalaččat mielde váikkuheamen ahte bohtet ođđa fitnodagat ja innovašuvnnat ealáhusaide sámi guovlluin. Sámediggi áigu danin láchit dili nu ahte Sápmi ealáhussiida ovdánahttojuvvo ja oažžu rámmaid vai sáhtta leat guovddáš reaidun fitnodagaid ovddideames min guovlluin.

Ollu sámi mátkeealáhusfitnodagain lea allasesonja geassit. Ollu mátkeealáhusaktevrrain lea fitnodat árrjalaš dušše oasis sesonjgas. Dát ii dárbbas leat fuotni jos dienas lea doarvái buorre. Eanaš aktevrrain ii leat doarvái buorre dienas doaimmat birra jagi. Sámi mátkeealáhusaiguin ángiruššan galgá vuodđuduvvot eakti ja jáhkehahtti sámi mátkeealáhusbuktagiidda.

7.3.1 Čoahkketabealla - juohkelágan ealáhusat, lotnolas- ja meahcástanealáhusat, árvohákan ja ođđaásaheamit

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
40510 Doarjja ealáhusaide, fitnodatovddideapmái, lotnolas- ja meahcástanealáhusaide - ohcanvuodot doarjja	7 300	6 400	900	14,1 %
40520 Sámi ealáhus dieđahus - prošeakta	300	0	300	-
40530 Sápmi Ealáhussiida	400	0	400	-
40540 Nuorra Ealáhushutkan	200	0	200	-
41011 Sámi mátkeealáhusat - prošeakta	1 000	1 000	0	0,0 %
41012 Sámi mátkeealáhusat - ohcanvuodot doarjja	1 000	1 000	0	0,0 %
Doarjja lotnolasealáhusaide ja meahcástanealáhusaide - ohcanvuodot doarjja	0	2 200	-2 200	-100,0 %
Submi	10 200	10 600	-400	-3,8 %

a) Doarjja lotnolas ja meahcástanealáhusaide lea 2018:s oassi 40510 Doarjja ealáhusaide, fitnodatovddideapmái, lotnolas ja meahcástanealáhusaide

7.3.2 Doarjja ealáhusaide, fitnodatovddideapmái, lotnolas- ja meahcástanealáhusaide - ohcanvuodot doarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
40510 Doarjja ealáhusaide, fitnodatovddideapmái, lotnolas- ja meahcástanealáhusaide - ohcanvuodot doarjja	7 300	6 400	900	14,1 %
Submi	7 300	6 400	900	14,1 %

Doarjjaortnega mihttomearri - Ealáhusat, fitnodatovddideapmi, lotnolas- ja meahcástanealáhusat,

- Ahtanuššan buot fitnodagain lahkana 2 % sámi guovlluin.

Vuorueamit 2018 - doarjja ealáhusaide, fitnodatovddideapmái, lotnolas- ja meahcástanealáhusaide, Doaibmabijut mat mearkkašahhti láhkai váikkuhit hutkáivuhtii ja fitnodatovddideapmái.

- Doaibmabijut mat lasihit sámi guovlluid lagasborramuša ja eará borramušbuktagiid vuovdima.
- Doaibmabijut mat váikkuhit gánnáhahti álggahemiid meahcásteamis ja lotnolasdoaimmain.

7.3.3 Sápmi ealáhus dieđahus - prošeakta

Lassin vuoruhuvvon ángiruššansurggiide, áigu Sámediggi 2018:s ovddidit ođđa ealáhuspolitihka. Sámediggi áigut dán barggus deattuhit ealáhusovddideami mearrasámi guovlluin, lotnolasealáhusaid vuodđun sámi báikegottiide ja ángiruššamii sámi hutkás ealáhusain. Várrejuvvo 300 000 ruvno prošeaktii.

7.3.4 Sápmi Ealáhussiida - njuolggodoarjja

Sápmi Ealáhussiida lea oassi nationála ealáhussiidaprográmmas ja mas Sis-Finnmárku lea doaibmaguovllun. Ealáhussiidda bása lea Deanus/Unjárggas mas lea oktavuohhta Porsánggu ja Kárášjoga gielddaide. Ealáhuseallimis sámi guovlluin leat ollu smávva fitnodagat main lea stuorra vejolašvuohhta ahtanuššat ja ovdánit. Ovttasbargu, fierpmádathuksen, gelbbolašvuohda lokten ja árijjalaš doarjjaapparáhta lea deatalaš buori ovdáneapmái ealáhuseallimis. Sápmi ealáhussiida goziha dán doaimma. Várrejuvvo 400 000 ruvno njuolggodoarjjan Sápmi Ealáhussiidii 2018:s.

7.3.5 Nuorra Ealáhushutkan - njuolggodoarjja

Earret eará Telemarksforskning (Analysa sámi guovlluin 2016) logut čájehit ahte sámi guovlluin lea unnit ásahandávjodat go muđui riikkas. Ođđaásaheamit leat vealtameahttun deatalaččat ahtanuššamii ja ođasmahttimii ealáhuseallimis ja dan bokte eanet bargosajiide. Jos galggaš lihkostuvvat eanet ealáhushutkamiin ja eanet ođđaásahemiiguin, de lea dárbu álgit juo vuodđoskuvllas ja joatkkaskuvllas. Nuorra ealáhushutkan bargá sierra oahppoáigumušaiguin konkrehta bargo- ja prošeaktabargamušaiguin mat earret eará loahpahunvvojit gilvviiguin. Doarjaga bokte áigu Nuorra Ealáhushutkan erenoamážit deattuhit sámi guovlluid. Várrejuvvo 200 000 ruvno njuolggodoarjjan Nuorra Ealáhushutkamii 2018:s.

7.3.6 Sámi mátkeealáhusat - prošeakta

Sámi mátkeealáhus lea meroštallojuvvon mátkeealáhussan mas sámi kulturoasit leat doaimma guovddážis. Sámediggi lea ollu jagiid ángiruššan sámi mátkeealáhusaiguin dán prošeavtta bokte. Dán prošeaktii várrejuvvo 1 000 000 ruvno 2018:s.

7.3.7 Sámi mátkeealáhusat - ohcanvuđot doarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
41012 Sámi mátkeealáhusat	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi	1 000	1 000	0	0,0 %

Doarjjaortnega mihttomearri - Sámi mátkeealáhusat:

- Ollu sámi mátkeealáhusaktevrrain main lea fitnodat ja main lea dan muttos gávpejohtu ahte sáhtta meroštallat birrajagi fitnodahkan.

Vuoruheamit 2018:s doarjjaortnegis - Sámi mátkeealáhusat:

- Ovddidan- ja investerenprošeavttat mat sáhttet čujuhit innovašuvdnii ja ođđa jurddašeapmái.
- Doaibmajut/prošeavttat mat sáhttet addit birra jagi barggolašvuoda fitnodagas.

7.4 Hutkás ealáhusat

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- Eanet sámi kulturealáhusbargit mat buvttihit gievrras ja gánnáhahti kulturealáhusfitnodagaid main lea stuorát birgenmunni.

Sámi hutkás ealáhusain lea stuorra vejolašvuolta šaddat oktan deatalaš ealáhusgeainnuin sámiide boahpteáiggis. Analysat čájehit ahte kulturealáhusat sámi guovlluin leat lassánan johtileappot manjimus 10 jagiin go muđui Norggas. Sámediggeráđdi mearridii 2017:s doaibmaplána sámi hutkás ealáhusaid várás 2017 - 2018. Sámediggi joatká dainna ángiruššamiin 2018:s.

7.4.1 Čoahkketabealla - hutkás ealáhusat

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
41002 Hutkás ealáhusat – ohcanvuđot doarjja	500	1 000	-500	-50,0 %
41000 Gelbbolašvuodavuođot kulturealáhusat - prošeakta	2 750	2 750	0	0,0 %
41003 Sámi musihkkafeatavahku Álttás - njuolggodoarjja	154	150	4	2,7 %
Submi	3 404	3 900	-496	-12,7 %

7.4.2 Doarjja hutkás ealáhusaide - ohcanvuđot doarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
41002 Hutkás ealáhusat – ohcanvuđot doarjja	500	1 000	-500	-50,0 %
Submi	500	1 000	-500	-50,0 %

Doarjjaortnega mihttomearri - Hutkás ealáhusat:

- Eanet sámi kulturealáhusbargit mat buvttihit gievrras ja gánnáhahti kulturealáhusfitnodagaid main lea stuorát birgenmunni.

Vuoruheamit 2018:s doarjjaortnegis - Hutkás ealáhusat:

- Aktevrerat sámi kultur- ja hutkás ealáhusaid siskkobealde mat álggahit ovddidanprošeavttaid mat buvttihit ođđa buktagiid/bálvalusaid dahje ođđa/innoatiiva buvttadanvugiid.
- Prošeavttat/daibmabijut mat váikkuhit dan ahte buktagat ja bálvalusat sámi kulturdovdomearkkaid vuodul jukset ođđa ja stuorát márkaniid.
- Investeremat mat nannejit dietnasa ja leat dárbbaslaččat háhkan dihtii stuorát gánnáhahttivuođa kultur- ja hutkás ealáhusaktevrraide.

7.4.3 Gelbbolašvuodavuođot hutkás ealáhusat - prošeakta

Sámi hutkás ealáhusat leat priváhta fitnodagat mat ovdan buktet ja vuvdet kultuvrralaš buktagiid gálvvuid dahje bálvalusaid. Eaktun oažžut buori ovdáneami dán ealáhusas lea ahte gánnáhahttivuohta deattuhuvvo. Sámediggi lea mánggaid jagiid lágidan Dáhttu prográmma mas leat hui buorit bohtosat. Sámediggi háliida joatkit dáinna ángjiruššamiin 2018:s. Prošektii várrejuvvo 2 750 000 ruvno 2018:s.

7.5 Duodji

Ángjiruššansuorggi mihttomearri:

- Eanet duojárat geain duodji lea ealáhussan.

Sámedikkis lea áigumuš ovddidit duoji boahhteáiggeguvllot ja geasuheaddji ealáhussan. ležas dujiid eanet vuovdin stuorát márkaniidda lea guovddázis Sámedikki ángjiruššamis. Dainna oaiivilduvvo ahte duodjeealáhus nagoda heivehit rievdadusaide ja hástalusaid ealáhusas, ja ahte ámmátlašvuohta, sisaboahu ja gánnáhahttivuohta ealáhusas buorrána.

Duoji ealáhusšiehtadus lea Sámedikki deataleamos gaskaoapmi dán ealáhusa ovddideamis.

Ealáhusšiehtadus lea earret eará doaibmadoarjjaortnet duojáriidda, investeren- ja ovddidandoarjja,

ásahanstipeanda, čálgoortnegat, vuovdima ovddideaddji doaibmabijut ja doarjja organisašuvnnaide. Duodjeinstituhta searvvaheapmi duoji áŋgiruššamii lea deatalaš vai oččošeimmet buoremus vejolaš beavttu duoji ealáhusšiehtadusas.

7.5.1 Čoahkketabealla - duodji

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
41030 Doarjja Duodjeinstituhtii - njuolggodoarjja	5 042	4 938	104	2,1 %
41020 Doarjja duodjeealáhusa ovddideapmái ja rekrutteremii - njuolggodoarjja	1 630	1 630	0	0,0 %
41040 Bagadallanortnega evalueren	500	0	500	-
Duoji ealáhusšiehtadus - šiehtadus	7 500	7 500	0	0,0 %
Submi	14 672	14 068	604	4,3 %

7.5.2 Duodjeinstituhtta - njuolggodoarjja

Duodjeinstituhtta lea guovddáš aktevrá duoji siskkobealde ja dan doaibman lea ovddidit ja veahkehit fágagelbbolašvuodain duoji siskkobealde, addit veahki buvttáovddideapmái ja buvttadanbagadusa, vuolggahit geahččalan- ja ovddidanbargui searvama. Bagadeaddjivirggit gullet doarjagii. Njuolggodoarjjan Duodjeinstituhtii várrejuvvo 5 042 000 ruvno 2018:s.

7.5.3 Ovddideapmi ja rekrutteren duodjeealáhusas - njuolggodoarjja Boazodoalu ja duoji oahpahuskantuvrii

Oahpahuskantuvrra ulbmilin lea addit oahpu nuoraide šaddat čeahpes fágabargin, ja fállat viidáset oahpu boazodoalu ja duodjebargiide dainna áigumušain ahte váldit fágareivve fágaoahpahušlága mielde. Oahpahuskantuvra bargá árjjalaččat fitnoohppiid rekrutteremiin boazodoalus ja duojis, ja movttiidahtta boazodoalu ja duodjebargiid váldit fitnoohppiid. Kantuvra lea mielde buoridahttimin fágaid gelbbolašvuoda ja renommé. Sámedikki doarjja manná kantuvrra bargui duoji siskkobealde. Njuolggodoarjjan boazodoalu ja duoji oahpahuskantuvrii várrejuvvo 1 630 000 ruvno 2018:s.

7.5.4 Evalueren duodjebagadalli ortnega

Sámediggi áigu 2018:s evalueret Duodjeinstituhtta (DI) ja DI bagadeaddjiortnega. Duodjeinstituhtta lea ásahus mas leat guhkes árbevierut ja deatalaš rolla das ahte gáhttet ja ovddidit duoji. DI lea mánga jagi hálddašan duodjebagadeddjiidortnega ja bagadeaddjit bohtet miehtá Sámi. Lea lunddolaš evalueret sihke Duodjeinstituhtta ollislaččat ja duodjebagadeddjiidortnega. Dat várrejuvvo 500 000 ruvno evalueremii.

7.5.5 Duoji ealáhusšiehtadus

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
41050 Doaibmadoarjja - ohcanvuđot doarjagat	1 850	1 700	150	8,8 %
41051 Investeren- ja ovddidandoarjja, konsuleantaveahki, álggahandoarjja ja proševttat - ohcanvuđot doarjja	1 500	1 500	0	0,0 %
41052 Duodjestipeanda - ohcanvuđot doarjagat	150	200	-50	-25,0 %
41053 Čálgoortnegat - ohcanvuđot doarjagat	50	50	0	0,0 %
41054 Gelbbolašvuohhta, oahpahus, kurssat	450	400	50	12,5 %
41055 Doaibmabijut mat buoridit vuovdima - ohcanvuđot doarjagat	150	350	-200	-57,1 %
41056 Duojáriid Ealáhus Searvi - njuolggodoarjagat	600	600	0	0,0 %
41057 Sámiid Duodji - njuolggodoarjagat	1 250	1 250	0	0,0 %
41058 Faga- ja ekonomiijalávdegoddi	100	150	-50	-33,3 %
41061 Hospiteren	100	100	0	0,0 %
41062 Márkanheiveheapmi	1 300	0	1 300	
41063 Vuovdin, vuovdaleapmi ja mearkagálvohuksen	0	900	-900	-100,0 %
41064 Duodjedoaibmabijut 2017 ávvudanjagi oktavuodas	0	300	-300	-100,0 %
Submi	7 500	7 500	0	0,0 %

Doarjjaortnega mihttomearri - Doaibmadoarjja:

- Buoridit iežas duddjon árbevirolaš buktagiid gávpejođu.

Vuoruheamit 2018:s ohcanvuđot doarjja - Doaibmadoarjja:

- Duojárat, geat leat dohkkehuvvon duodjeregistaris ja geain gávpejohtu lea badjel 50 000 ruvnno (brutto).
- Dohkkehuvvon duojárat geain lea fápmuduvvon rehketoalli.

Doarjjaortnega mihttomearri - Investeren- ja ovddidandoarjja:

- Duodjefitnodagaid ámmátlašvuohhta ja sisabohtu buorrána.

Vuoruheamit 2018:s ohcanvuđot doarjja - Investeren- ja ovddidandoarjja:

- Fitnodagat main fitnodatovddideapmi deattuhuvvo.

Doarjjaortnega mihttomearri - Duodjestipeanda:

- Eanet olbmot geain lea formála gelbbolašvuohhta duoji siskkobealde.

Vuoruheamit 2018:s ohcanvuđot doarjja - Duodjestipeanda:

- Joatkkaskuvlla oahppit.
- Norgga studeanttaide

Doarjjaortnega mihttomearri - Čálgoortnegat:

- Buorit čálgoortnegat daid duojáriidda geat leat dohkkehuvvon duodjeregistaris.

Vuoruheamit 2018 ohcanvuđot doarjja - Čálgoortnegat:

- Váhnenuđat.
- Buohcciruhtaortnet.

7.6 Ealáhusovddideami doarjjadoaibmaguovlu (SED-guovlu)

2011 Guovdageaidnu	2022 Davvesiida, čuovvovaš vuodđobiirret
2012 Áltá, čuovvovaš vuodđobiirret:	0103 Dáigevuotna
0101 Stierdná	0104 Gihppovuotna
0102 Sievju	0105 Dorskkášvuotna/Beahkkervuotna
0103 Uhcça Liidnevuoatna	0106 Davvesiida
0104 Stuora Liidnevuoatna	0107 Idjavuoatna
0105 Gámavuotna	0108 Irgevuoatna/Áttamvuotna
0106 Fielvuotna	0109 Lagesvuonbahta/Gussanjárga
0107 Nyvoll	0110 Šeste (Čiesti)/Godviknes
0108 (Stuora) Girenjárga	0111 Váttesbákt-seaibbuš
0110 Latni	0112 Gappatvárru
0201 Lákkonjárgeahči	0113 Eretoaivvit
0202 Dáhppeuoatna/Vuoatluokta (Rivargohppi)	0114 Vuonjalráššá
0203 Lákkovuonbahta	2023 Gámgaviika
0204 Dálbmeluokta	2025 Deatnu
0205 Vasbotnelv	2027 Unjárga
2014 Láhppi	2030 Máttá-Várjjat, čuovvovaš vuodđobiirret:
2017 Fálesnuorri	0101 Buodgáiibeaski
2018 Muosat, čuovvovaš vuodđobiirret	0102 Reais(a)vuonna
0119 Muorral(vuotna)	0103 Spuvnes /Sállam
0120 Vuotkevuotna (Uhcça-vuonaš)	0104 Njávdam
0121 Muotki	0402 Lávvonjárga
0122 Gunnarnes	0403 Juranjohka
0123 Tufjord	0404 Ruovdevuonna
0124 Fávle-lžžát	0405 Vuorjám(johka)
2019 Nordkapp, følgende grunnkretser:	0503 Čoalbmejávri
0113 Oarjabealli-Vuotnabađaguovlu	0504 Máiddet/Skrotnes
0114 Nuortaváhkeguovlu	0505 Bajit Báhcceveadji
0115 Goaskinvákke - Rákkonjár-guovlu	1902 Romsa, čuovvovaš vuodđobiirret:
0117 Skuohttanjárga	3301 Čie(k)ŋalluokta
0118 Mannskarvik-Reaiváhkki (Ráiváhkki)	3302 Leaibedievvá
0119 Spierrtanjárga (Spiersta)	3303 Moskaluokta
0200 Geaissavearra	3304 Moskavuovdi
0201 Geaissavearra	3305 Rivnnje/Vuotnasida
0202 Kniskkárnjárga	3306 Suortu (davit/siskit)
0203 Duvavuotna (Irvuotna)	3307 Várpenjárga
0204 Magerøystua	3308 Su(o)rgomohkki
0205 Finnvik	3309 Guohcavuopmi
0206 Váttavuotna (Váttavuonaneret)	3310 Ullsfjordmoane -
Bygdasarnes	1913 Skánit
2020 Porsángu	1919 Rivttát
2021 Kárašjohka	1920 Loabát

1923 Siellat

1925 Ráisavuotna, čuovvovaš vuodđobiiret:

- 0101 Gumpedallá
- 0102 Øvre Bakkejord
- 0103 Skuoddovuovdi
- 0104 Smørsgård
- 0201 Lurrusoarda / Ráb-oassa
- 0207 Boazojohka
- 0208 Áisajávri

1933 Báhcavuotna

1936 Gálsá

1938 Ivgu

1939 Omasvuotna

1940 Gáivuotna

1941 Skiervá

1942 Ráisa

1943 Návuotna

1805 Nárviika, čuovvovaš vuodđobiiret:

- 0102 Hearjjak
- 0109 Áravuopmi
- 0110 Jogasiida/Eanosiida
- 0111 Luodnegohpie

1849 Hábmer, čuovvovaš vuodđobiiret:

- 0116 Strávnjunnie
- 0117 Vædtja (Veaggovárra)
- 0118 Jávresoalge
- 0119 Grensefjellene -Rádjevárit

1850 Divtasvuotna

1853 Evenášši, čuovvovaš vuodđobiiret:

- 0109 Evenáššmárku
- 0110 Gállogieddi
- 0111 Leairusáide/Osmárkku
- 0114 Leaŋgáviika/Duorgga (Snubba)
- 0117 Veaggo

Lássin geográfalaš doaimaguvlui sáhtta doarjja addojuvvot ealáhusovdáneapmái dáidda:

- Duodji miehtá riikka
- Sámi kultuvrralaš ealáhusaide miehtá riikka
- Sámi mátkke ealáhusaide miehtá riikka
- Lassiealáhusaide boazodoalus

8 Kultuvra

Servodatulbmil:

- Ealli ja girjás sámi dáidda- ja kultureallin mas lea buorre kvalitehta.

Servodaga vejolašvuohta ilbmadih hutkásvuođa mánggalágan dáidaga ja kultuvrra bokte nanne ovdáneami, ovttárvosašvuođa ja gierdavašvuođa servodagas. Danne lea ealli ja girjás dáidda ja kultureallin deatalaččat sámi servodaga ovddideamis.

Sámedikki váldobargamuš kulturpolitihkas lea lámčit diliid nu ahte sámi dáidda- ja kulturdoaimmat ovddiduvvojit. Sámediggi galgá leat okta deataleamos eavttuid biddjin sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideamis. Buriid rámmaeavttuid sihkarastima bokte sámi dáiddáriidda, sámi kulturásahusaide, ja valáštallamii galgá Sámediggi iešguđege váikkuhangaskaomiid bokte nannet ja viidáset ovddidit sámi kultuvrra. Nationála, regionála ja báikkálaš eiseváldiin lea maiddáid ovddasvástádus das ahte sámi dáidagis ja kultuvrras leat seamma ovdánanvejolašvuođat go muđui dáidda- ja kultureallimis Norggas.

Sámedikkis lea buorre ovttasbargu dáiddárorganisašuvnnaiguin, ja dáiddáršiehtadus Sámedikki ja Sámi dáiddárráđi gaskka lea guovddáš gaskaoapmi. Šiehtadus lea ráhkaduvvon vai sáhttit ovttas bargat dáiddáriiguin sámi dáidaga nannema vuoruhemiid ektui.

Sámediggái lea deatalaš háhkat fágalaččat nana sámi áhahusaiddan dan bokte ahte gulahallat sámi áhahusaiguin ja váikkuhit ekonomalaš rámmaiguin. Dasto ferte sámi áhahusaide addit ovddidan ja ođđasis jurddašan vejolašvuođa vai dain šattašii buorre arena sámi dáidaga ja kultuvrra várás.

Ođđa visttiid ja ođđa lokálaid realiseren sámi áhahusaide lea deatalaš Sámediggái. Mii leat sihke gelddolaš ja mearrideaddji deatalaš áiggis ođđa visttiid oažžuma ektui mángga min áhahussii. Á'vv nuortasámi musea rahppojuvvui geassit 2017 ja čalmmustii deatalaš ovddasmannama. Ovdaprošeakta Saemien Sijte ođđa vistái gárvvásmuvai geassit 2017, ja Ráđđehus lea dan dál meannudeamen. Beaivváš Sámi Našunálteáhtera várás lea ráhkaduvvon čađahaniskamuš, mii várra jotkojuvvo huksenprográmmain 2018:s. Dárbu oažžut sámi dáiddamusea lea ožžon ollu fuomášumi 2017:s. Sámediggi áigu 2018:s čuovvulit dáiddamusea duohtandahkanbarggu ovttasráđiid RDM:in ja sámi dáiddabirrasiguin.

1.

Álgoálbmogiin lea riekti seailluhit, hovdet, suodjalit ja ovddidit iežas kulturárbbi ja árbevirolaš máhtu ja iežaskulturilbmanemiid, ja maiddáid ilbmanemiid iežaset diehtagis, teknologijias ja kultuvrras, dása gullet maid olmmošlaš ja genehtalaš resurssat, gilvagas, dálkasat, máhttu elliid ja šattuid iešvuođaid birra, njálmálaš viidásetfievrrideapmi, girjjálašvuohta, minstarat, valáštallandoaimmat ja árbevirolaš stohkosat, govat ja doaibmi dáidda. Sis lea maid riekti seailluhit hovdet, suddjet ja ovddidit immateriála vuoigatvuođaid dákkár kulturárba ja árbevirolaš máhttu, ja dakkár kulturilbmanemiide.

2. Ovttas álgoálbmogiguin galget stáhtat gávdnat beaktilis doaibmajuid dohkkehan dihte ja suddjema dihte dáid vuoigatvuođaid doaimmaheamis.

(Artihkal 31 ON

Álgoálbmotvuoigatvuođaid
julggaštusas)

Sámedikki bargu kulturealáhusaid ovddidemiin guoská maiddái sámi dáiddáriidda ja kulturbargiide, ja danne válddahuvvo dat sihke kultur- ja ealáhuskapihttalas bušeahtas.

Ráđđehus lea 2018 Stáhtabušeahttaevttohusastis addán Sámediggái merkejuvvon lasihemiid vuoruhuvvon doaibmabijuiide. Seammás leat evttohusvonn gáržžideamet eará surggiin. Dat ruđat maid Sámediggi manjimus viđa jagis lea ožžon Stoltenberg II Kulturloktema bokte, eai jotkojuvvon. Dát leat 10 miljon ruvnnu mat leat jávkan stáhtabušeahtas.

Dat láidestusat maid ráđđehus lea addán, eai luoitte min dahkat iežamet vuoruhemiid, ja gáržžideapmi bágge Sámedikki odđasis vuoruhit kulturdoaibmabijuiin daidda doaibmabijuiide maidda ráđđehus addá ruđaid. Go geahččá daid lassánemiid mat leat addojuvvon ja daid láidestusaid geavaheapmái mat leat biddjojuvvon bušehtii, de báhcá Sámediggái vel dušše 0,21 % lassáneapmi friija geavaheapmái mat maid galget gokčat oppalaš haddegoargnuma sihke alccesis Sámediggái ja Sámedikki vuollásaš ásausaide.

Sámedikki áŋgiruššansuorggit kultuvrra siskkobealde:

- Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda.
- Sámi kulturásahusat sámi kultuvrra gaskkustan- ja vásihanarenan.
- Sámi girjjálašvuohta ja mediat.
- Sámi valáštallan.

Hálddahusdási resurssat - kulturjuogus

Kapihttalas 15 hálddahusdási doaibmagolut, leat kulturjuhkosa bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuođa lokten.

Kulturjuogus lea ealáhus- kultur- ja dearvvašvuođaossodaga (EKD) oassi. Ossodagas leat golbma juhkosa, 20,8 jahkedoaimma:

- Ealáhusjuogus.
- Kulturjuogus.
- Dearvvašvuođajuogus.

Kulturjuogus lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi, ja das lea ovddasvástádus mihttomeriid čuovvuleamis fágasuorggis kultuvrra. Juhkosis lea hálddašanoovddasvástádus surggiide nugo njuolggoarjja sámi kulturviesuide, festiválaide, valáštallamii, teáhterii, museaide, publikašuvnnaide ja mediaide, ohcanvuđot doarjagis kulturprošeavttaide, das mielde maiddá doarjja sámi lágádusaide ja dáidda- ja kulturgaskkustanarenaide, dáiddáršiehtadus ja dasto Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegotti (SáNul) čuovvuleapmi.

8.1 Kultuvrra váikkuhangaskaoamit

8.1.1 Áŋgiruššansuorggit - kultuvra

	Bušeahtta 2018	Bušeahtta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda	16 513	16 217	296	1,8 %
Sámi kulturásahusat	86 900	84 562	2 338	2,8 %
Sámi girjjálašvuohta ja mediat	23 006	22 954	52	0,2 %
Sámi valáštallan	2 925	2 766	159	5,7 %
Submi	129 344	126 499	2 845	2,2 %

8.2 Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- Sámi dáidda mii ovddida, iskkada ja hástala sámi kultuvrra.

Seammás go girjás sámi dáidda- ja kulturilbmamat leat guovddázis, de lea maid deatalaš ahte dáidda hástala ja ovddida sámi kultuvrra. Sámi dáiddárat leat álohii buvttihan ságastallama deatalaš servodatáššiid birra sámi servodagas. Danne fertejit sámi dáiddáriin leat rámmat iežaset dáidaga háhkamii ja bargamii. Sámi dáiddáriid searvan riikkaidgaskasaš arenai, nugo riikkaidgaskasaš dáiddačájáhussii Documenta 14 2017:s lea buorre ovdamearka man deatalaš sámi dáidaga ja kultuvrra gaskkusteapmi lea. Sámedikki deataleamos gaskaoamit dán oktavuodas leat min ekonomalaš váikkuhangaskaoamit, muhto maiddái váikkuhan vejolašvuohta mii mis lea konsultašuvnnaid, gulahallama, oktavuoda ja ovttasbarggu bokte eará almmolaš eiseválddiiguin.

Sámediggi oaidná ahte lea lunddolaš politihka hábmemis árrjalaččat gulahallat sámi dáiddárganisašuvnnaiguin politihka ja strategiijaovddideami oktavuodas. Sámi dáiddárráđdi iežas lahttoorganisašuvnnaiguin ovddasta viidát sámi dáiddáriid ja dáiddasurggiid. Sámedikki ulbmilin lea sihke viidaset ovddidit Sámi dáiddárráđdi ja ovttasbarggu singuin. Dáiddáršiehtadus lea deataleamos gaskaoapmi mihttomeari juksamii, ja lea šaddan sihke deatalaš strategalaš arena ja váikkuhangaskaoapmi dáidda- ja kulturpolitihka čađaheamis.

8.2.1 Čoahkketabealla - buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
Sámi dáiddáršiehtadus - šiehtadus	7 900	7 650	250	3,3 %
17012 Musihkkaalmmuheapmi ja musihkkaovddideapmi – ohcanvuđot doarjja	2 500	2 800	-300	-10,7 %
15700 Doarjja Riikkaidgaskasaš Sámi Filbmainstituhtii - njuolggodoarj	1 509	1 478	31	2,1 %
15600 Doarjja Noereh! Organisašuvdnii - njuolggodoarjja	204	200	4	2,0 %
17100 Doarjja kulturdoaimmaide - ohcanvuđot doarjja	4 200	4 089	111	2,7 %
17600 Dáiddárkonferánsa - konferánsa	200	0	200	-
Submi	16 513	16 217	296	1,8 %

8.2.2 Sámi dáiddáršiehtadus - šiehtadus

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
19000 Dáiddafoanda	800	800	0	0,0 %
19010 Stipeanda sámi dáiddáriidda	3 180	3 100	80	2,6 %
19020 Doaimmadoarjja dáiddárorg. ja Sámi dáiddárráddái	3 870	3 700	170	4,6 %
19050 Čájáhusbuhtadus	50	50	0	0,0 %
Submi	7 900	7 650	250	3,3 %

Dáiddáršiehtadusa mihttomearri:

- Sámi kulturorganisašuvnnain ja sámi dáiddáriin leat buorit ja einnostanvejolaš rámmaeavttut doaibmaseaset.

8.2.3 Musihkkaalmmuheapmi ja musihkkaovddideapmi - ohcanvuđot doarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
17012 Musihkkaalmmuheapmi ja musihkkaovddideapmi – ohcanvuđot doarjja	2 500	2 500	0	0,0 %
Luohteguovddáš - prošeahta	0	300	-300	-100,0 %
Submi	2 500	2 800	-300	-10,7 %

Doarjjaortnega mihttomearri - Musihkkaalmmuheapmi ja musihkkaovddideapmi:

- Luođi ja sámi musihka eanet vuovdin ja leavvan riikka siste ja olgoriikkas, maiddái sámi musihkka sihke árbevirolaš ja ođđa vuogis.

Vuoruheamit 2018:s - ohcanvuđot doarjja musihkkaalmmuheapmái ja musihkkaovddideapmái:

- Gierdomátkedoarjja sámi musihkkáriidda.
- Sámi musihkkáriid riikkaidgaskasaččat promoteren.
- Luohti ja musihkkaalmmuheamit iešguđege oktavuodain.
- Musihkkavideo buvttadeapmi.

8.2.4 Doarjja kulturdoaimbajuide - ohcanvuđot doarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
17100 Doarjja kulturdoaimmaide	4 200	4 089	111	2,7 %
Submi	4 200	4 089	111	2,7 %

Doarjjaortnega mihttomearri - Doarjja kulturdoaimbajuide:

- Ealli báikegottit gos lea juohkelágan kultureallin mii nanne sámi gullevašvuoda.

Vuoruheamit 2018:s - Doarjja kulturdoaimbajuide:

- Kulturdoalut main deattuhuvvo sámi kultuvra ja servodatdigaštallan mii ovdánahtta ja gaskkusta sámi dáidaga, kultuvrra ja girjjálašvuoda. Das mielde maiddá báikkážit ja mátkedoarjja sámi dáiddáriidda ja kulturbargiide.
- Prošeavttat mat nannejit ja suodjalit árbevirolaš ja ođđaáiggi kulturilbmadeami.
- Kultuvrralaš ja dáiddalaš ilbmademiid prošeavttat ja buvttadeamit.
- Bamse nammasaš bláđe almmuheapmi sámegillii.
- Doaimbajut mat váikkuhit árbedieđuid bissuma, das mielde maiddá sámi biebmoárbevierut.
- Sámi kulturdoalut gávpogiin.

8.2.5 Dáiddárkonferánsa - konferánsa

Dáiddárkonferánsa lágiduvvo juohke nuppi jagi, ja dat lea Sámedikki ja Sámi dáiddárráđi gaskasaš ovtasbargu. Konferánsa lea oassin šiehtadusas dáiddárráđiin. Konferánsa mihttomearrin lea háhkat ovtasbargoarenaid sámi dáiddáriid gaskka. Dáiddárkonferánsa lea deatalaš deavvadanbáiki sámi dáiddáriidda. Konferánsii várrejuvvo 200 000 ruvno 2018:s.

8.3 Sámi kulturásahusat sámi kultuvrra gaskkustan- ja vásihanarenan

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- Nana sámi ásausat mat hálldašit, gaskkustit ja ovddidit sámi dáidaga, kultuvrra ja historjjá.

Sámi dáiddárat fertejit leat ovttá árvvus buohtastan vejolaš dáža ásausaiguin, maiddá ahte dain leat ekonomalaš rámmat ja vistit/lokálat vai sáhttet hálldašit, gaskkustit, dutkat ja ovddidit. Dieinna lágiin ii leat dál. Sámi kultur- ja kulturgaskkustanarenat leat deatalaš arenat sámi dáidaga, kultuvrra ja kulturárbbi goziheapmái, ovddideapmái ja čalmmusteapmái oppalaččat iešguđege vuogi mielde. Sámi kulturásahusat ja festiválat leat guovddážis sámi servodaga ovddideamis. Ásausat leat servodatorganiserema oasit. Deatalaš lea ahte resurssaiguin ávkástallojuvvo árrjalaččat, ja ahte barggus mii dahkkojuvvo lea alla kvalitehta. Sámediggi áigu maiddá 2018:s bargat dan ala ahte vuoruhuvvon huksenprošeavttat duohtan dahkkojuvvojit.

8.3.1 Čoahketabealla - sámi kulturásahusat

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
Sámi festiválat	5 557	5 111	446	8,7 %
Sámi teáhterat	23 793	23 696	97	0,4 %
Sámi museat	38 288	36 362	1 926	5,3 %
Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanásahusat	18 262	17 234	1 028	6,0 %
Ásahusovddideapmi	1 000	1 959	-959	-49,0 %
Nuortasámi musea rahpan	0	200	-200	-100,0 %
Submi	86 900	84 562	2 338	2,8 %

8.3.2 Festiválat - njuolggdo doarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
15100 Riddu Riddu	1 183	1 159	24	2,1 %
15101 Guovdageainnu musihkkafestivála	1 484	1 453	31	2,1 %
15102 Markomeannu	942	923	19	2,1 %
15103 Kárášjoga beassášfestivála	818	801	17	2,1 %
15104 Raasten Rastah	490	93	397	426,9 %
15105 Julevsáme vahkko – Lulesamisk uke	225	220	5	2,3 %
15106 Romssa sámi vahkku	192	188	4	2,1 %
15107 Alta sami festival	0	154	-154	-100,0 %
15109 Beaskan Luossarock	123	120	3	2,5 %
15110 Tjaktjen Tjáanghko	100	0	100	-
Submi	5 557	5 111	446	8,7 %

Doarjjaortnega mihttomearri - festiválat:

- Sámi festiválat mat oainnusmahttet, gaskkustit ja ovddidit sámi kultuvrra.

Sámi festiválat leat juohkeláganat ja čájeha man govdadit dáidda ja kultuvra čalmmustuvvo ja gaskkustuvvo. Dat leat dasto deatlaš arenat erenoamážit sámi musihka ovddideapmái, ođđa háhkamii ja profileremii, muhto maiddái sámi dáidagii ja kultuvrii muđui. Raasten Rastah ja Tjaktjen Tjáanghko leat lágiduvvo juohke nuppi jagi ja rullere Sámedikki bušehtas ráhkaduvvon juohkinčoavdaga mielde. 2018:s čađahuvvo Raasten Rastah:is.

8.3.3 Teáhterat - njuolggdo doarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
15300 Beaivváš Sámi Našunálateáhter	21 103	21 159	-56	-0,3 %
15301 Áarjelhsaemien Teatere AS	2 205	2 160	45	2,1 %
15302 Sámi mánáidteáhter	485	377	108	28,6 %
Submi	23 793	23 696	97	0,4 %

Mål for tilskuddsordningen - Teater:

- Ásahuvvon sámi teáhterat sáhttet ovdánit dáiddalaččat, buvttadit lávdedáidaga alla dásis ja sáhttet johttit lávdedáidagiin mii addá kulturvásihusaid ja oainnusmahttá sámegielaide.

Sámediggái lea deatlaš ahte sámi teáhteriin leat rámmat neaktit ja gaskkustit sámi dáidaga alla dásis ja ollu olbmuide. Beaivváš Sámi Našunálateáhteris eai leat dál lokálat nu ahte sáhtášedje doaimmahit iežaset barggu dahje iežaset mandáhta nášunálateáhteris sámi álbmoga várás. Sámediggi áigu 2018:s čuovvulit ođđa teáhtervistti plánema.

2017:s lei biddjojuvvon 500 000 ruvno ođđa vistti vejolašvuodačielggadeapmái, ja dát bargu lea dál loahpahuuvon. 2018-2021 áigodaga davvi-norgalaš kulturšiehtadusas lea Beaivváš Sámi Našunálateáhter váldon mielde šiehtadussii ásahussan ja oažžu 1,2 miljovna ruvnu jahkái dán njeallja jagi áigodagas.

8.3.4 Museat

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
15500 Árran Julevsame lulesamisk senter - njuolggodoarjja	6 464	6 331	133	2,1 %
15501 Saemien Sijte - njuolggodoarjja	5 094	4 462	632	14,2 %
15503 RidduDuottarMuseat - njuolggodoarjja	11 291	11 059	232	2,1 %
15504 Deanu ja Várjaga museumssiida - njuolggodoarjja	9 033	8 533	500	5,9 %
15505 Várdobáiki - njuolggodoarjja	2 870	2 069	801	38,7 %
15506 Davviálbmotguovddáš OS - njuolggodoarjja	2 497	2 446	51	2,1 %
15507 Sámi museasearvi - njuolggodoarjja	432	423	9	2,1 %
15508 Bååstede - prošeakta	607	1 039	-432	-41,6 %
Submi	38 288	36 362	1 926	5,3 %

a) Ávv Skoltesamisk museai várrejuvvo 500 000 ru. ealáskahtit nuortalaš giela.

Doarjjaortnega mihttomearri - Museat:

- Fágalaččat nana sámi museat mat gaskkustit, hálddašit, dutket ja ođasmahttet sámi kulturárbbi.

Sámediggi vuordá ahte Ráđđehus ja Stuorradiggi čuovvulit ovdaprošeavtta Saemien Sijte ođđa vistti ektui álggahanjuolludusain 2018:s. Vurdojuvvo dasto ahte ođđa visti ceagganivččii 2-3 jagis.

Sámediggi áigu danne 2018:s álgit lasihit doaimmaid Saemien Sijtes fokusis čoahkkádushálldašeapmi ja gaskkusteapmi. Sámediggi joatká dan doarjaloktema Saemien Sijte doaimmaide maid mii álggaheimmet 2015:s, deattuhettiin čoahkkádathálldašeami ja gaskkusteami

Várdobáiki fárra čakčat 2017 ođđa lokálaide Evenskjeras maid leat oastán ja loanain ruhtadan. Dat addá Várdobáikái áibbas ođđa vejolašvuodaid ovdánit musean. Sámediggi čuovvula álgaga maid Várdobáiki lea váldán ođđa lokálaid ektui, ja vai nagodit bálvalit geatnegasvuodaid ođđa vistti ektui.

8.3.5 Bååstede - prošeakta

Sámi historjá ja min kulturárbi galget čalmmustuvvot ja gaskkustuvvot buori ja miellagiddevaš vuogi mielde áigequovdilis ja ođđaáigásaš čájáhusaiguin ja relevánta dávviriiguin. Sámi dávviriid máhcaheapmi Norgga álbmotmuseas ja Kulturhistorjjálaš museas sámi museaide Bååstede prošeavtta bokte, lea hui deatlaš doaibma. Danne áigu Sámediggi 2018:s bidjat eanet resurssaid dán prošeaktii, vai gulahallanbargu válmmostuvvo ja loahpahankonferánsa dollojuvvo 2018:s. Dán prošeaktii várrejuvvo 607 000 ruvno 2018:s.

8.3.6 Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanásahusat - njuolggodoarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
15000 Árran lulesamisk senter	2 214	2 168	46	2,1 %
15001 Sámi dáiddaguovddáš	4 827	4 326	501	11,6 %
15002 Davviálbmotguovddáš	1 620	1 587	33	2,1 %
15003 Mearrasámi gelbbolašvuodaguovddáš	796	780	16	2,1 %
15004 Sijti Jarngje	1 587	1 554	33	2,1 %
15005 Várdobáiki	2 103	2 060	43	2,1 %
15006 Bihtánsámi viessu	853	835	18	2,2 %
15007 Oslo sámi viessu	1 416	966	450	46,6 %
15008 Lásságámme	310	304	6	2,0 %
15009 Villmarkscampen i Tollådal - bihtánsámi	70	69	1	1,4 %
15011 Saemien Sijte	1 197	1 172	25	2,1 %
15012 Álttá Sami Siida	452	443	9	2,0 %
15013 Sjeltie - Sámi kulturpárka	173	169	4	2,4 %
15015 Vilgesvárre	0	170	-170	-100,0 %
15016 Deanu ja Várjjaga museumssiida	476	466	10	2,1 %
15017 Mearrasámi tun, Porsángu	168	165	3	1,8 %
Submi	18 262	17 234	1 028	6,0 %

Doarjjaortnega mihttomearri - Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanásahusat

- Sámi áshusat leat deatlaš resurssat sámi dáiddáriidda ja kulturbargiide.

Sámi kulturviesut ja -áshusat leat ollu ja mánggaláganat, ja leat deatlaš gaskkusteaddit stuorra dáidda- ja kulturvásihusaiguin. Sámediggi lea ollu jagiid bargan lokálaid sihkkarastimiin áshusaide vai dat sáhttet ovddidit doaimmaset. Oslo sámi viessu fárrii eanet ulbmillaš lokálaide mat leat eanet guovddášis ja sáhtta dieinna lágiin leat deatleamos deaivvadanbáiki sámiide oaivegávpgis. Sámediggi čuovvula dán ja lasiha doaibmadoarjaga 200 000 ruvnno.

Sámi DáiddaGuovddáš (SDG) lei mielde áigodaga 2013-2017 Davvi-Norgga kulturšiehtadusas 1,2 miljon ruvnnuin jahkásaččat. Ođđa Davvi-Norgga kulturšiehtadusas áigodahkii 2018-2021 dat eai leat mielde, muhto leat mielde Finnmárku ja Romssa fylkka gaskasaš sierrašiehtadusas 600 000 ruvnnuin. Danne háliida Sámediggi lasihit SDG doaibmadoarjaga 500 000 ruvnnuin, ja danne vai SDG ain sáhtta leat deatlaš reaidun ovddideamis sámi dálááiggedáidaga guvllolaččat, nationála ja riikkaidgaskasaččat. Sámi DáiddaGuovddáš (SDG) lei mielde áigodaga 2013-2017 Davvi-Norgga kulturšiehtadusas 1,2 miljon ruvnnuin jahkásaččat. Ođđa Davvi-Norgga kulturšiehtadusas áigodahkii 2018-2021 dat eai leat mielde, muhto leat mielde Finnmárku ja Romssa fylkka gaskasaš sierrašiehtadusas 600 000 ruvnnuin. Danne háliida Sámediggi lasihit SDG doaibmadoarjaga 500 000 ruvnnuin, ja danne vai SDG ain sáhtta leat deatlaš reaidun ovddideamis sámi dálááiggedáidaga guvllolaččat, nationála ja riikkaidgaskasaččat.

Vilgesvárrái ii addojuvvo njuolggodoarjja 2018:s ortnegis kulturviesut ja kulturgaskkustanásahusat. Dainna eavttuin ahte Vilgesvárri ja Várdobáiki leat vuolláičállán formála ovttasbargošiehtadusa das ahte Várdobáiki váldá badjelasas Vilgesvári musea hálddašeami, áigu Sámediggi reviderejuvvo bušehtas bidjat ruđaid Várdobáikki museai dán hálddašeapmái.

8.3.7 Ásahusovddideapmi - ohcanvuđot doarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
17300 Ásahusovddideapmi a)	1 000	1 959	-959	-49,0 %
Submi	1 000	1 959	-959	-49,0 %

a) Dát gohččoduvvui ovdal "Doarjja dáidda- ja kulturgaskkustanarenaide".

Doarjjaortnega mihttomearri - Ásahusovddideapmi:

- Sámi kulturásahusat mat ovdánit fágalaččat ja institušuvnnalaččat.

Vuoruheamit 2018 - Ásahusovddideapmi:

- Prošeavttat maid ulbmilin lea ovddidit ásahusa fágalaččat.
- Prošeavttat mat váikkuhit dáidaga ja kultuvrra gaskkusteami ođđa vugiid mielde.
- Ovttasbargoprošeavttat ásahusaid gaska mat sáhttet rahpat ođđa márkaniid sámi dáidaga ja kultuvrra várás.
- Ovttasbargu eará álgoálbmotásahusaiguin mii váikkuha fágalaš ovdáneami ja márkantievrrideami stuorát ja eanet arenaide.

8.4 Sámi girjjálašvuoha ja mediat

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- Sámi girjjálašvuoha mas lea buorre kvalitehta almmuhuvvo ja oahpásmahttojuvvo ja buktojuvvo olámuddui.

Sámediggi háliida geahččat maid fertešii dahkat girjjálašvuoda suorggis vai ovdáneapmi šattašii ollislaš ja buorre. Áigumuššan lea ovddidit čilgehusa sámi girjjálašvuoda birra 2018:s.

8.4.1 Čoahkketabealla - sámi girjjálašvuoha ja mediat

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
17050 Čális fal - prošeakta	700	700	0	0,0 %
17010 Doarjja girjjálašvuoda ovddideapmái ja ovdánahttimii – ohcanvuđot doarjja	8 260	5 800	2 460	42,4 %
Sámi mediat – njuolggodoarjja	4 360	4 073	287	7,0 %
Doarjja Sámi girjebussiide – njuolggodoarjja	9 586	9 388	198	2,1 %
17500 Konferánssa sámi girjjálašvuoda birra - konferánssa	100	100	0	0,0 %
Doarjja sámi lágádusaide - ohcanvuđot doarjja	0	2 893	-2 893	-100,0 %
Submi	23 006	22 954	52	0,2 %

8.4.2 Čális fal - prošeakta

Oassin girjjálašvuoda ángiruššamis leat Sámedikkis strategiijat dan ektui ahte oččodit eanet girječálliid, oazžut almmuhuvvot eanet sámegeielat girjiid ja oazžut eambbogiid lohkat sámegeielat girjiid. Sámediggi álggahii 2015:s girječállinprošeavtta ovttasráđiid Sámi dáiddárráđiin (SDR) ja Sámi girječállinservviin (SGS). Dán ráđjai lea dat lihkestuvvan bures, ja Sámediggi joatká ja viidáset ovddida prošeavtta 2018:s. Dán prošeaktii várrejuvvo 700 000 ruvno 2018:s.

8.4.3 Doarjja girjjálašvuoda ovddideapmái ja ovdánahttimii - ohcanvuđot doarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
17010 Doarjja girjjálašvuoda ovddideapmái ja ovdánahttimii	8 260	5 800	2 460	42,4 %
Submi	8 260	5 800	2 460	42,4 %

Sámediggi lea ovttasbargguin SDR:in, SGS:in ja sámi lágádusain (SALAS) geahčadan movt sáhtášii beavttálmahttit doarjaga hálddašeami dainna áigumušain ahte sámi girjjálašvuoha almmuhuvvošii eanet. Sámedikki mihttomearrin lea sihkkarastit stuorát einnostan vejolašvuoda lágádusaide ja girječálliide. Deaŋaleamos strategiija dan ollašuhttimii lea ahte addit lágádusaide stuorát ovddasvástádusa vuoruhit, kvalitehta dárkkistit ja mearridit guđe tihtalat galget almmuhuvvot. Danne áigu Sámediggi 2018:s oktii bidjat girjjálašvuoda buvttadeami ovdeš doarjaga ja sámi lágádusaide ovdeš doarjaga ođđa ortnegin sámi girjjálašvuoda ovddideami ja ovdánahttima várás.

Doarjjaortnega mihttomearri - Doarjja girjjálašvuoda ovddideapmái ja ovdánahttimii - ohcanvuđot doarjja:

- Buorre girjjálašvuoha olámuttus sámegillii.

Vuoruheamit 2018:s - Doarjja girjjálašvuoda ovddideapmái ja ovdánahttimii - ohcanvuđot doarjja:

- Čáppagirjjálašvuoha mas vuodđománus lea sámegillii.
- Fágagirjjálašvuoha mas vuodđománus lea sámegillii.
- Sámegielat govvasárggusráiddut.
- Girjjálašvuoda jorgaleapmi mánáid ja nuoraid várás sámegillii.
- Digitála almmuheamit sámegillii čáppagirjjálašvuoda siskkobealde.

8.4.4 Sámi mediat - njuolggodoarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
17001 Nuorttanaste	1 153	1 129	24	2,1 %
17002 Nuoraidbláddi Š	1 581	1 548	33	2,1 %
17003 Sámis	374	366	8	2,2 %
17004 Daerpies Dierie/máttasámi girkobláddi	241	236	5	2,1 %
17005 Bårjås	127	124	3	2,4 %
17008 NuorajTV	557	350	207	59,1 %
17007 GLR	327	320	7	2,2 %
Submi	4 360	4 073	287	7,0 %

Doarjjaortnega mihttomearri - sámi mediat:

- Sámi mediat mat buktet servodatággirdeami.

Mediat šaddet deaŋaleabbo ja deaŋaleabbo oassin servodagas ja servodatdigaštallamis. Sámediggái lea deaŋalaš ahte sámi giella, dáidda ja kultuvra leat olámuttus iešguđege mediain, sierra sajiin ja ahte buvttadeames ja gaskkusteames lea alla kvalitehta.

8.4.5 Doarjja Sámi girjebussiide - njuolggodoarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
15400 Kárášjohka	691	677	14	2,1 %
15401 Porsángu	691	677	14	2,1 %
15402 Guovdageaidnu	322	315	7	2,2 %
15403 Deatnu/Unjárga	1 877	1 838	39	2,1 %
15404 Gáivuotna	883	865	18	2,1 %
15405 Julevsámi	1 643	1 609	34	2,1 %
15406 Máttasámi	1 924	1 884	40	2,1 %
15407 Lulli-Romsa	646	633	13	2,1 %
15408 Lulli-Trøndelaga	909	890	19	2,1 %
Submi	9 586	9 388	198	2,1 %

Doarjjaortnega mihttomearri - Sámi girjebusset:

- Álkidit olámuttu bibliotekabálvalusat olles sámi álbmogii.

Sámediggi addá dál njuolggodoarjaga gávccii sámi girjebussii. Girjebussiin galgá leat buorre ja juohkelágan sámi girjjálašvuohta sámedigilli, dasa lassii girjjálašvuohta sámi diliid birra eará gielaide. Sámediggi lea evalueren sámi girjebussiid. Sámediggi áigu 2018:s ráhkadit ášši movt sámi girjebussiid boahteáigi galgá leat.

8.4.6 Konferánsa sámi girjjálašvuođa birra - konferánsa

Sámediggi lágida jahkásaččat konferánsa sámi girjjálašvuođa birra. Konferánsa ulbmilin lea čohkket girječálliid, lágádusaid, bibliotekaid, fágaolbmuid ja eará girjjálašvuođa berošteddjiid ságastallat ja divastallat sámi girjjálašvuođa ja kultuvrra birra. Konferánsa lea deatlaš arena gos sámi girječállit sáhttet oažžut fuomášumi ja lohkket besset deaivvadit girječálliguin. Dán konferánsii várrejuvvo 100 000 ruvno 2018:s

8.5 Sámi valáštallan

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- Juohkelágan valáštallandoaimmat.

Valáštallan lea deatlaš identitehtafáktor. Bures láchčojuvvon valáštallanfálaldat sámi álbmoga várás lea deatlaš maiddái álbmotdearvvašvuođaperspektiivvas. Olan dihtii juohkelágan valáštallandoaimmaid fertejit sámi valáštallanorganisašuvnnat leat mielde árjjalaččat sámi valáštallama organiseremis, ekonomalaš resurssaid juohkimis mat addojuvvojit geavahussii sámi valáštallama várás, ja bargat valáštallanfágalaš áššiiguin. Danne lea Sámediggi čađahan proseassa valáštallanorganisašuvnnaiguin 2017:s dainna áigumušain ahte ođđasit organiseret sámi valáštallama. Bealit leat soahpan ahte ásavuvvo arvesuođeorganisašuvdna sámi valáštallama várás mas leat golbma vuollásaš sierra lihtu, sierra lihtu čuoigan-, frijvalaštallama ja njoarosteamii várás, sierra lihtu heargevuodjima várás ja sierra lihtu spábbačiekčama várás. Mihttomearriin lea ahte ođđa organisašuvnamálla galgá gustogahtit 01.01.2019 rájes.

8.5.1 Čoahkketabealla - sámi valáštdallan

	Bušeahdda 2018	Bušeahdda 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
Sámi valáštdallan	2 825	2 766	59	2,1 %
85004 Kultur- ja valáštdallanstipeanda	100	0	100	-
Submi	2 925	2 766	159	5,7 %

8.5.2 Sámi valáštdallan - njuolggodoarija

	Bušeahdda 2018	Bušeahdda 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
15200 Sámi Válaštdallan Lihttu - Norga (SVL-N)	1 214	1 189	25	2,1 %
15202 Sámi Válaštdallan Lihttu (SVL-N)-AWG	1 048	1 026	22	2,1 %
15203 Sámi Heargevuoddjinihttu	243	238	5	2,1 %
15204 FA Sápmi	320	313	7	2,2 %
Submi	2 825	2 766	59	2,1 %

8.5.3 Kultur- ja valáštdallanstipeanda - stipeanda

Sámedikki kultur- ja valáštdallanstipeanda galgá movttiidahttit sámi nuoraid ánggirdit dáidaga, kultuvrra ja valáštdallama siskkobealde. Sámediggi juohká jahkásaččat njeallje stipeandda nuoraide geat ánggirdit musihka, dáidaga, kultuvrra ja valáštdallama siskkobealde. Dáid stipeanddaide várrejuvvo 100 000 ruvno 2018:s.

9 Kulturmuittosuodjalus

Servodatmihttomeari:

- Sámi kulturárbi bidjá eavttuid buot plánemiidda ja sisabahkkemiidda.

Sámi kulturmuittut leat dat luottat maid mii oaidnit min máttuid luonddugeavaheami ja leahkima manjis luonddus. Dat duođaštit eallineavttuid, ceavzinstrategiijaid, resursageavaheami, oskku ja heiveheami eanadahkii. Dát eanadat gaskkusta maiddái máhtu resursavalljodaga ja guhkesáiggi ássama birra. Oasit árbedieđus geavahuvvojit ain árjjalaččat sámi servodagain, buohtalaga ođđa máhtuiguin. Kulturmuittuid sihkkarastin ja daid máhttogaskkusteapmi lea deatalaš dasa ahte sihkkarastit ja viidáseappot fievrridit sámi kultuvrra. Máhttu eanadat- ja resursaheiveheami birra, mii bohtá ovdan sámi kulturbirrasii, lea árvvolaš guhkás olggobeallái sámi servodagaid. Dakkár máhtu lea ovdamearkka dihtii áigequovdil geavahit digaštallamis dálkkádatrievdama birra.

Sámedikkis, sámiid bajimus politihkalaš eiseváldin, lea hálddašanovddasvástádus sámi kulturmuittuin ja bidjá váldoeavttuid dán bargui. Dat čuovvu álbmotrievttis, ja guorrasa dasa ahte Sámediggi galgá oažžut eanet váikkuhanfámu go guoská mearridanváldái dakkár áššiin main lea erenoamáš mearkkašupmi sámi álbmogii.

Sámedikkis lea ovddasvástádus gáhttemis sámi visteárbbi. “Automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi visttiid identifiseren ja registreren” proševtta bokte leat registrerejuvvon lagabui 900 ráfáidahttojuvvon vistti. Visttiid boahhtevaš dikšuma ja hálddašeami bajimus prinsihpat leat ráhkaduvvon. Daid ferte konkretiseret ja čuovvulit hálddašanplánaiguin.

Kulturmuittolága § 4 nubbi lađas nanne ahte buot sámi kulturmuittut mat leat boarrásat go 100 jagi, leat automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon. Kulturmuittolága rievdadeapmi, oktan evttohusain mearridit bistevas ráfáidahttinrájá, lea álggahuvvon. Bistevas ráfáidahttinrádján lea evttohuvo 1917 mii guorrasa Sámedikki dievasčoahkkima mearrádussii.

1.

Eamiálbmogiin lea vuoigatvuohta geavahit ja ealáskahttit sin kultuvrralaš dábiid ja árbevieruid. Dása gullá vuoigatvuohta seailluhit, suodjalit ja ovddidit ovddeš, dálá ja boahhtevaš kulturovdanbuktimiid, nugo arkeologalaš ja historjjálaš báikkiiid, dávviriid, málliid, meanuid, teknologiijaid, govva- ja lávdedáidaga ja girjjálašvuođa.

2. Stáhtat galget beaktilis vugiiguin, ovdamearkka dihte ođđasis ásaheami bokte veahkkálagaid eamiálbmogiin fuolahit kultuvrralaš, intellektuála, oskkoldatlaš ja vuoigatvuohta opmodaga máhcaheami go dat lea leamaš váldon eamiálbmogiin eret almmá sin friddja ja diehttevas ovdalgihtii miediheami haga, dahje mat leat váldon sis eret sin lágaid, dábiid ja árbevieruid vuostá.

(Artihkal 11 ON julggaštus álgoálbmogiid vuoigatvuođaid birra)

Sámedikki áŋgirusšansuorggit kulturmuittosuodjalusas:

- Kulturmuittuid hálldašeapmi
- Sámi kulturmuittosuodjalusa rámmaeavttut
- Sámi kulturárbbi oainnusindahkan.
- Vistesuodjalus

Hálddahuslaš resurssat - kulturmuittosuodjalus

Vistiid ja kultureanadagaid juhkosa ja kulturmuittujuhkosa báikkát, mátkkit ja gealbudeapmi gullet kapihttalii 15 Hálddahuslaš dási doaibmagolot.

Kulturmuittujuogus ja vistiid ja kultureanadagaid juogus gullet kulturmuittu-, areála- ja birasossodahkii (KAB). Ossodaga 18,2 jahkedoaimma juohkásit golmma juhkosii:

- Kulturmuittujuogus
- Areála- ja birasjuogus
- Vistesuodjalus- ja kultureanadatjuogus

Sámedikkis lea váldi kulturlága bokte hálldašit sámi kulturmuittuid. Kulturmuittujuhkosa váldobargamuššan lea registreret sámi kulturmuittuid, dás maiddá sámi vistiid, registreret ávnnaskeahces kulturárbbi, njálmálaš árbevieruid ja sámi kulturbirasiid. Dasa gullet báikediđoštallamat, jearahallamat, báikediđoštannaporttat, govvahálldašeapmi ja registreren nationála diehtovuđđui Askeladdenii. Dasa lassin ráhkaduvvojit dikšunplánat sámi kulturmuittuid ja kulturbirasiid várás.

Juogus hálldaša maiddá ohcanvuđot doarjjaortnegiid kulturmuittuid ja vistesuodjaleami várás. Dasa gullá maid ohcciid bagadeapmi. Juogus ovddida maiddá gulaskuddancealkámušaid gieldda ja regionála plánaide. Sámedikkis lea oktavuoha 134 gielddain, 8 fylkkagielddain, 3 arkeologalaš riikaoassemuseain, sámi museaiguin ja guovllu eará museaiguin.

Juhkosis lea ovddasvástádus Ceavccageađggi kulturmuittoguovllu ja Sää'msijdd kulturbirrasa dikšumis ja hálldašeamis.

9.1 Váikkuhangaskaoamit kulturmuittosuodjaleami várás

9.1.1 Áŋgirusšansuorggi - kulturmuittosuodjalus

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
Kulturmuittuid hálldašeapmi	3 187	3 175	12	0,4 %
Vistesuodjalus	4 300	0	4 300	-
Submi	7 487	3 175	4 312	135,8 %

9.2 Kulturmuittuid hálldašeapmi

Áŋgirusšansuorggi mihttomearri:

- Sámi kulturmuittut hálldašuvvojit iežamet historjjá ja árvvuid vuodul.

Sámedikki bargu galgá dagahit ahte eanet sámi kulturmuittut registrerejuvvojit ja divvojuvvojit. Dán barggu bokte nannejuvvo máhttu sámi vieruid ja historijá birra, ja vuoddu sámi kulturmuittuid gáhttemii ja suodjaleapmái.

Hálddašeapmái gullet doarjagat, Sámedikki opmodaga čuovvuleapmi, Sää'msijdd kulturbiras ja iešguđet prošeavttat sámi kulturmuittuid registrerema, dikšuma, sihkkarastima ja láchima oktavuodas, dás maiddá sámi visttiid. Sámedikkis lea doaibmavuđot, máhttovuđot ja einnostahtti hálddašeapmi kulturmuittolága ja plána- ja huksenlága vuodul.

Sámediggi lea ráhkadan plána arkeologalaš kulturmuittuid dikšuma ja láchima várás 2020 rádjai. Viidát válljejuvvon kulturbirrasat sámi ássanguovllus galget áimmahuššojuvvot ja gaskkustuvvot. Riikaantikvára ruhtada osiid prošeavttain. Ruhtadeapmi eaktuda ahte Sámediggi máksá iežasoasi prošeavttain.

9.2.1 Čoahkketabealla - kulturmuittohálddašeapmi

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
35000 Doarjja sámi kulturmuittosuodjalussii - Ohcanvuđot doarjja	2 400	2 400	0	0,0 %
36000 Nuortasámi kulturbiras Nuortalaš gilis - prošeakta	100	200	-100	-50,0 %
36400 Sää'msijdd kulturbiras - prošeakta	487	375	112	29,9 %
36500 BARK - kulturmuittuid dikšun ja gaskkusteapmi - prošeakta	200	200	0	29,9 %
Submi	3 187	3 175	12	0,4 %

9.2.2 Doarjagat sámi kulturmuittosuodjalussii - ohcanvuđot doarjagat

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
35000 Doarjja sámi kulturmuittosuodjalussii	2 400	2 400	0	0,0 %
Submi	2 400	2 400	0	0,0 %

Doarjjaortnega mihttomearri - sámi kulturmuittut:

- Sámi kulturmuittut dahkkojuvvojit oainnusin, divvojuvvojit ja gaskkustuvvojit resursan sámi servodagaide ja almmolašvuhtii muđui

Sámi kulturmuittosuodjalusa ohcanvuđot doarjagiid vuoruheamit 2018:

Vistesuodjalanprošeavttaid oktavuodas:

- Ráhkadit antikváralaš ovddeštanplánaid automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon ja suodjalan veara sámi visttiid várás
- Ovddeštit automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon ja suodjalan veara sámi visttiid, visttit main lea erenoamáš mearkašupmi sámi báikegottiide vuoruhuvvojit.
- Gaskkusteapmi automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon ja suodjalan veara sámi visttiid oktavuodas.

Registrerema ja duođašteami várás:

- Automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi kulturbirrasiid ja kulturmuittuid registreren. Dat guovllut vuoruhuvvojit, mat eai leat nu bures iskkaduvvon sámi kulturmuittuid ektui.
- Čohkket ja duođaštit sámi ávnnaskeahces kulturmuittuid eanadagas.
- Čohkket njálmmálaš historjjáid ja muittuid mat čatnasit nuppi máilmmisohtái ja boaldimii, eváhkkui ja ođđasishuksemii Davvi-Romssas ja Finnmárkkus.

Dikšuma ja lámčima várás:

- Ráhkadit dikšunplána sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid várás.
- Dikšundoaibmabijut kulturmuittuid ja kulturbirrasiid várás ja daid lámčin vuoruhettiin erenoamážit prošeavttaid Riikaantikvára BARK prográmmas.

9.2.3 Sää'msijdd kulturbiras - prošeakta

Sámediggi oamasta Sää'msijdd kulturbirrasa ja lea váldán ovddasvástádusa das ahte nannet ja ovddidit dán áidnalunddot birrasa. Prošektii várrejuvvo 100 000 ruvno jagi 2018 várás.

9.2.4 Ceavccageađggi dikšun ja gaskkusteapmi - prošeakta

Ceavccageađgi kulturmitoguvlu ráfáidahttojuvvui 1988 ja dan hálddaša Sámediggi. Sámediggi áigu 2018:s bargat viidáseappot Ceavccageađgi kulturmitoguvllu párkenšillju divvumiin. Dasa lassin vuoruhuvvojit 2018:s kulturbálgáid ja bálvalusvistiid divvun ja kárten ja duođašteapmi ja fysihkalaš ja digitála gaskkusteami ovddideapmi joatkin. Várjjat siida ovddiduvvo sámi máilmmiárbeguovlu. Prošektii várrejuvvo 487 000 ruvno jagi 2018 várás.

9.2.5 BARK - kulturmuittuid dikšun ja gaskkusteapmi - prošeakta

Válljejuvvon arkeologalaš kulturmuittuid gáhttenprográmma (BARK) lea prográmma man ulbmil lea dikšuma bokte sihkkarastit ahte válljejuvvon ovddasteaddji arkeologalaš kulturmuittut ja kulturbirrasat galget leat olbmuide olámuttus. Sámedikkis leat mángga jagiid leamaš prošeavttat dán prográmmas ja áigu maiddá 2018:s čuovvulit dan. Jahkái 2018 várrejuvvo 200 000 ruvno iežasoassin BARK prošeavttaide.

9.3 Sámi kulturmitosuodjalusa rámmaeavttut

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- Sámedikkis lea formála hálddašánváldi sámi kulturmuittuin kulturmitolága vuodul.

Sámi kulturmuittuid hálddašaneiseváldi kulturmitolága vuodul sirdojuvvui Sámediggái geahččalanortnegin 2001:s. Dát geahččalanortnet lea ain fámus. Dattetge galgá Sámediggi leat deataleamos eaktudeaddjin sámi kulturmitosuodjalusas. Dat eaktuda ahte kulturmitoláhka rievdaduvvo. Dakkár geahččalanortnet guorrasa maiddá álbmotrievtti go guoská Sámediggái álgoálbmotparlameantan.

Viidáseappot leat buorit ekonomalaš rámmaeavttut áibbas deatalaččat sámi kulturmuittuid hálddašeapmái. Dan ollašuhttin dihtti ferte Sámediggi oažžu vejolašvuoda duohta konsultašuvnnaide ráđđehusain juolludemiid birra sámi kulturmuittosudjalussii.

Máhttohivvodat sámi ássanguovlluid ja kulturmuittuid logu birra lea lassáneamen, erenoamážit automáhtalačča ráfáidahttojuvvon sámi visttiid oktavuodas. Buriid rámmaeavttuid oažžu maiddá ovttasbarggu bokte guoskevaš belliiguin kulturmuittosudjalusas. Sámediggi bargá dál lagas oktavuodas muhtun fylkkagielddaiguin, ovttasbargu mii lea ávkin buot ovttasbargoguimmiide.

9.4 Sámi kulturárbbi oainnusmahttin

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- Sámi kulturmuittut leat vuodđun máhtto- ja árvoháhkamii.

Sámi kulturmuittuid oainnusindahkan addá eanet máhtu sámi historjjá ja eallivugiid birra. Sámediggi bargá dan ala ahte sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid gaskkusteapmi galgá dahkkojuvvot njálmmálaš ja čálalaš ovdanbuktiid bokte ja kulturmuittuid lámhčima ja geavaheami bokte. Sámi kulturmuittut galget geavahuvvot dasa ahte duođaštit resurssaid ja eanadagaid geavaheami ja Sámediggi ferte leat eaktudeaddjin sámi kulturárbbi gaskkusteamis.

Sámi kulturmuittut galget geavahuvvot dasa ahte duođaštit resurssaid ja eanadagaid geavaheami. Sámediggi áigu jagis 2018 bargat dainna ahte luonddudiedálaš vuogit váldojuvvojit atnui ja ovddiduvvojit sámi kulturmuittosudjaleamis, dás earret eará C14 áigemeroštallamat, dendrokronologija ja LIDAR-skánnen - gč. plána.

9.5 Vistesudjalus

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- Buorre kvalitehta sámi antikváralaš visttiin

2017:s válmastuvvui vistesudjalusprošeakta maid Sámediggi čađahii Riikaantikvára ovddas. Registrerejuvvon, automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi visttiid lohku lea lassánan 60 rájes sullii 900 rádjai. Sámedikki ovddasvástádus lea hálddašit dáid visttiid ja gaskkustit dan historjjá maid dat ovddastit. Registrerenprošeakta lea vuolggahan vuordámušaid sámi báikegottiid bealis ja dat geatnegahtá daid oassálastiid geain lea ovddasvástádus ollašuhttit dáid vuordámušaid, ja čuovvulit dan čielga ovddasvástádusa mii lea biddjojuvvon kulturmuittolágas. Riikaantikvára lea juolludan merkejuvvon ruđaid Sámediggái nannet automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi visttiid suodjalanbarggu čuovvoleami. Sámediggi áigu dan čuovvulit dakko bokte ahte lágídit doarjagiid ráfáidahttojuvvon kulturmuittuid maid ovttaskasat oamastit ja čuovvulit dan plána automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi visttiid hálddašeami várás maid Sámedikki dievasčoahkkin lea mearridan.

Identifiserejuvvon ja registrerejuvvon sámi kulturmuittuid lohku lassána jagis jahkái, ja lea mielde oainnusindahkamin sámi historjjá ja sámi leahkima eanet ja eanet guovlluin. Ollu lea ain báhcán, muhto kulturmuittuid lassáneami lohku veahkeha bures ovdanbuktit davviguovlluid mánggabealat historjjá.

9.5.1 Čoahkketabealla - vistesuodjalus

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
35001 Vistesuodjalus prošeakta - ohcanvuodot doarjja	4 300	0	4 300	-
Submi	4 300	0	4 300	-

Doarjjaortnega mihttomearri - Vistesuodjalus prošeakta:

- Automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon visttiid ja rusttegiid sihkkarastin, bajásdoallan ja divvun.

Sámi kulturmuutosuodjalusa ohcanvuodot doarjagiid vuoruheamit 2018:

- Doarjagiid vuoruheamit leat biddjojuvvon Riikaantikvára juolludusreivves ja hálddašánplánas ráfáidahttojuvvon sámi kulturmuittuid várás.

10 Dearvvašvuohta ja sosiála

Samfunnsmål:

- Buorre dearvvašvuohta ja dásseárvvolaš dearvvasvuođa ja sosiálabálvalusat heivehuvvon sámi álbmoga giela ja kultuvrralaš duogáža.

Sámedikki dearvvašvuođa- ja sosiálapolitihka vuodđuduvvá dasa ahte sámi álbmogis lea vuoigatvuohta buori dearvvašvuhtii ja ovttárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalussii, seamma dásis go álbmogis muđui lea. Dát čuovvu Norgga lágaid ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid, main boahtá ovdan ahte dearvvašvuođabálvalusaid hábmen ja čadaheapmi álgoálbmogiid várás galgá dáhpáhuvat nu ahte álgoálbmogat ieža besset váldit ovddasvástádusa ja stivret daid, vai sis livčče nu alla fysalaš ja mentála dearvvašvuođageahčču go lea vejolaš.

Buori dearvvašvuođa ovddideapmi sámi álbmoga várás ferte vuodđuduvvot duođaštuvvon máhttui sámi álbmoga dearvvašvuođa ja eallineavttuid birra, makkár bealit váikkuhit sámi álbmoga dearvvašvuođadillái. Dasto ferte bálvalusfálaldaga sámi pasieanttaide láchit sin gielalaš ja kultuvrralaš duogáži. Dát eaktuda ahte lea dárbašlaš máhttu ja gelbbolašvuohta sámi gielas ja kultuvrra birra buot dásiin dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusain. Deatalaš oassi das lea sámi buhcciiddivššároahpu ásaheapmi.

Sámediggi vásiha ahte jos sámi pasieanttaid dárbu galgá gozihuvvot, de ferte dat boahtit ovdan čielgadiit nationála láidestusain ja láchateavsttain. Hirbmat deatalaš lea loktet ovddasvástádusa sámi dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaid kvalitehtasihkkarastimis ovttaskas olbmo dásis bajimuš dássái. Sámediggi eaktuda ahte sámi pasieanttaid vuoigatvuohta buori dearvvašvuhtii, ja ahte láchččojuvvon bálvalusat ohcaluvvojit ja oainnusmahttojuvvojit plánemis, čielggadusain ja dalle go mearrádusat dahkkojuvvojit.

Sámi mánáid vuoigatvuođat leat regulerejuvvon Norgga lágas ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain mat nannejit sin vuoigatvuođa geavahit sin kultuvrra, giela ja oskkoldaga. Máhttu sámi giela ja kultuvrra birra lea deatalaš eaktu dasa ahte mánáidsuodjalanbálvalus galgá sáhttit addit sámi mánáide ja sin bearrašiidan dan fálaldaga masa sis lea vuoigatvuohta.

2. Eami-

álbmogiidda gullevaš ovttaskas olbmui lea seamma individuála vuoigatvuohta go earáin oažžut buoremus **dási dearvvašvuođa** mii lea gávdnamis, sihke fysalaččat ja psykalaččat. Stáhtat galget čadahit dárbašlaš doaimmaid vai sihkkarastá ahte dat vuoigatvuohta dađistaga ollásit devdojuvvo.

(Artihkal 24 ON julggaštus álgoálbmogiid vuoigatvuođaid birra)

2. Stáhtat galget ovttasráđiid eamiálbmogiiguin fuolahit ahte eamiálbmot nissonat ja mánát ožžot ollislaš suoji ja dáhkádusaid buotlágán **veahkaválddálašvuođa ja vealáheami** vuostá.

(Artihkal 22 ON julggaštus álgoálbmogiid vuoigatvuođaid birra)

Sámi mánáin lea vuoigatvuohta oažžut ollesárvosaš earvvašvuođaja sosiálafálaldaga sin giela ja kultuvrra vuođu, ja ahte sin etnalaš, oskkoldatlaš, kultuvrralaš ja gielalaš duogáš vuhtii váldojuvvo dohkálaččat veahkedoaimbijuid ovddideami oktavuodas. Dát lea máná iešheanalís riekti, mii maiddáii gusto sámi mánáide geat lea mánáidsuodjalusa geahčus.

(Mánáidkonvenšuvnna, artihkkaliid 2, 20 ja 30)

Sámediggi háliida juksat váldomihttomeari dearvvašvuoda ja sosiála ektui čuovvovaš ángiruššansurggiid deattuhemiin:

- Buorre dearvvašvuota ja ovttárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat.
- Ovttárvosaš mánáidsuodjalanbálvalus.
- Etihkalaš njuolggadusat sámi dearvvašvuodadutkamii.

Hálddahusdási resurssat - dearvvašvuoda ja sosiálajuogus

Kapihttalis 15 hálddahusdási doaibmagolud, leat dearvvašvuodajuhkosa bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda lokten.

Dearvvašvuodajuogus lea ealáhus- kultur- ja dearvvašvuodaossodaga (EKD) oassi. Ossodagas leat golbma juhkosa, 20,8 jahkedoaimma:

- Ealáhusjuogus.
- Kulturjuogus.
- Dearvvašvuodajuogus

Dearvvašvuodajuhkosis lea ovddasvástádus politihkalaš proseassaid čuovvuleamis mat gullet dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkalaš suorgái. Juhkosis lea ovddasvástádus hálddašit Sámedikki doarjjaruđaid Sámedikki vuoruhemiid, Sámediggeráđi mearridan njuolggadusaid ja fápmudusa mielde.

10.1 Váikkuhangaskaoamit dearvvašvuhtii ja sosiálii

10.1.1 Ángiruššansuorggit - dearvvašvuota ja sosiála

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
Buorre dearvvašvuota ja ovttárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat	2 981	2 785	196	7,0 %
Etihkalaš njuolggadusaid sámi dearvvašvuodadutkama várás	150	150	0	0,0 %
Submi	3 131	2 935	196	6,7 %

Prošeakta "Veahkaválddalašvuota lagas oktavuođain sámi servodagas" lea 2018:i bušeahtha kap. 11 vuolde.

10.2 Buorit ja ovttárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- Sámi pasieanttat ožžot gielalaččat ja kultuvrralaččat láchčojuvvon dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid.

Sámi pasieanttain miehtá riikka lea vuoigatvuota oažžut gielalaččat ja kultuvrralaččat láchčojuvvon dearvvašvuodabálvalusa. Sámi pasieanttat deaivvadit dávjá dearvvašvuodabálvalusain mas lea unnán máhttu sámi giela ja kultuvrra birra, gos vejolašvuota geavahit iežas giela lea unni. Dát addá bálvalussii heajos kvalitehta, ja várra oažžut divššu boastut stuorru. Dát funonida pasieantasihkarvuoda ja ráddje pasieanttaid váikkuhanvejolašvuoda ja beassamis váikkuhit iežas dikšumii. Dát unnida maiddá sámi pasieanttaid vejolašvuoda válljet dikšunbálvalusa.

Sámediggi áigu bargat dan ala ahte ollislaččat ja vuogádatlaččat ángiruššojuvvo vuodde dearvvašvuodabálvalusaid ovdii sámi álbmoga várás. Máhttu sámi gielas ja kultuvrras ferte

leat olámuttus gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusain. Dát gelbbolašvuotta ferte leat searvvahuvvon gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusplánain, ja bálvalusaid addimis.

Gielalaččat ja kultuvrralaččat láchččojuvvon spesialistadearvvašvuoda-fálaldat lea deatalaš ovttárvosaš dearvvašvuoda-bálvalusaide. Sámediggi áigu konsultašuvnnaid, gulahallama ja ovttasbarggu bokte relevánta aktevrraiguin sihkkarastit buori spesialistadearvvašvuoda-fálaldaga sámi álbmoga várás. Erenoamážit lea deatalaš ahte Sámediggái sihkkarastojuvvo váikkuhanfápmu konsultašuvnnaid bokte regionála dearvvašvuodadoaimmahagaid barggahandokumeanttaide. Dárbu lea maiddá jurddašit ollislaččat ja bajimuš dásis spesialistadearvvašvuoda-fálaldaga organiseremis sámi álbmoga várás. Dasto ferte sámi dearvvašvuodasiidda huksen, mas lea fálaldat somatihka ja psykalaš dearvvašvuoda ja gárrendili siskkobealde sámi pasieanttaide duohtan dahkkojuvot. 2018:s lea dáid plánaid čuovvuleapmi guovddážis.

10.2.1 Čoahkketabealla - buorre dearvvašvuotta ja ovttárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
25000 Geavaheaddjivuđot fálaldat vuoras sápmelaččaid várás - njuolggodoarjja	591	591	0	0,0 %
25100 Sámi doavttersearvi - njuolggodoarjja	160	160	0	0,0 %
26000 Doarjja dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide - ohcanvuđot doarjja	2 230	2 034	196	9,6 %
Submi	2 981	2 785	196	7,0 %

10.2.2 Geavaheaddjiguvllot fálaldat vuoras sápmelaččaide dárbbu mielde samer - njuolggodoarjja Várdobáikái

Dán ortnega bokte addá Várdobáiki bagadusa ja rávvagiid olbmuide ja organisašuvnnaide mat háliidit čađahit eaktodáhtolaš doaibmabijuid sámi boarrásiid várás. Várrejuvvo 591 000 ruvno njuolggodoarjjan Várdobáikái dán barggu oktavuodas 2018:s.

10.2.3 Sámi doaktáriidsearvi - njuolggodoarjja

Sámi doaktáriidsearvi lea eaktodáhtolaš, sorjjasmeahttun, ideealla organisašuvdna mii bargá sámi álbmoga dearvvašvuoda-fálaldaga buoridemiin ja dieđiha sámegillii dearvvašvuoda birra. Várrejuvvo 160 000 ruvno njuolggodoarjjan Sámi doaktáriidsearvá 2018:s.

10.2.4 Doarjja dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide - ohcanvuđot doarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
26000 Doarjja dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide	2 230	2 034	196	9,6 %
Submi	2 230	2 034	196	9,6 %

Doarjjaortnega mihttomearri - Dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide:

- Buorre dearvvašvuota ja ovttaárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat sámi álbmogii seamma dásis go álbmogis muđui.

Vuoruheamit 2018:s - doarjja dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide:

- Prošeavttat mat láhččet gielalaččat ja kultuvrralaččat heivehuvvon dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusa.
- Metodaovddidanprošeavttat
- Prošeavttat mat buoridit sámi pasieantaid mielde váikkuhan vejolašvuoda ja geavaheaddjistivrema.
- Prošeavttat mat sihkkarastet sámi mánáid vuoigatvuođaid ja dárbbu dalle go leat mánáidsuodjalusa fuolahusas.
- Prošeavttat mat ovdánahttet máhtu sámi giela ja kultuvrra birra sámi dearvvašvuoda siskobealde.
- Prošeavttat mat nannejit sámi mánáid ja nuoraid psykalaš dearvvašvuoda.
- Prošeavttat mat ásahtit deaivvadanbáikkiid sámi vuorasolbmuid várás.

10.3 Ovttaárvosaš mánáidsuodjalanbálvalus

Mål for innsatsområdet:

- Samiske barns rettigheter og behov er sikret i møte med barnevernet.

Sámi mánáid vuoigatvuođat leat regulerejuvvon norgga lágas ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain mat nannejit sin vuoigatvuođa geavahit sin kultuvrra, giela ja oskkoldaga. Máhttu sámi mánáid vuoigatvuođaid, giela ja kultuvrra birra lea deahtalaš eaktu dasa vai mánáidsuodjalanbálvalus sáhtá addit sámi mánáide ja sin bearrašiidda fáldalaga masa sis lea vuoigatvuota.

Sámediggi áigu konsultašuvnnaid bokte ráđđehusain ja ovttasbargguin eará aktevrraiguin bargat dan ala ahte sámi mánáid vuoigatvuođat ja dárbu gozihuvvojit ja oainnusmahttojuvvojit bajimuš mearridan- ja stivregaskaomiin.

Sihkkarastin dihtii ahte sámi mánáid vuoigatvuođat váldojuvvojit vuhtii mánáidsuodjalanbálvalusa siskobealde, lea dárbu ahte mánáidsuodjalanbálvalusas lea máhttu. Sámediggi váikkuha máhtolašvuodain, earret eará go ovttasbargá Norgga Biebmuoktománáid servviin ja eará aktevrraiguin. Sámediggi bargá maiddá dan ala ahte sámi mánáid dárbu ja perspektiiva čuovvuluvvo mánáidsuodjalusa bachelor- ja masteroahpuin.

10.4 Etihkalaš njuolggadusat sámi dearvvašvuoda dutkama várás

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- Sámi álbmoga vuoigatvuođat leat gozihuvvon humána biologalaš ávdnasiid hálddašeamis ja geavaheamis.

Etihkalaš njuolggadusat gárvvistuvvojit 2018:s sámi dearvvašvuodadutkama várás, mas mielde maiddái sámi humána biologalaš ávdnasiid hálddašeapmi ja suodjaleapmi.

10.4.1 Etihkalaš njuolggadusat sámi dearvvašvuoda dutkamii - prošeakta

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
27200 Olggobealde bargjoavku ráhkadit etihkalaš njuolggadusaid sámi dearvvašvuodadutkama várás, mas mielde maiddái sámi humána biologalaš ávdnasiid hálddašeapmi - prošeakta	150	150	0	0,0 %
Submi	150	150	0	0,0 %

11 Álgoálbmotvuoigatvuođat, riikkaidgaskasaš ovttasbargu ja dásseárvu

Servodatmihttomearri:

- Ahte vuoigatvuođat mat leat dohkkehuvvon ON álgoálbmotvuoigatvuođajulggaštusas heivehuvvojit láhkadahkosii ja geavatláš politihkkii.

Sámediggi manná njunnošis riikkaidgaskasaš orgánain álbmotrievttálaš konvenšuvnnaid, julggaštusaid ja eará instrumeanttaid mat nannejit máilmmi álgoálbmogiid vuoigatvuođaid, ovddidemiin ja čuovvulemiin. Álgoálbmogin ovtta máilmmi riggámus riikkain lea mis solidáralaš geatnegasvuohta veahkehit eará álgoálbmogiid vai sin dilli buorránivččii. Dasto lea riikkaidgaskasaš riekti mearrideaddji deatalaš min vuoigatvuođaid ja beroštumiid ovdánahttimis ja goziheamis ruovttu guovllus. Min riikkaidgaskasaš barggus ja ánggirdeamis lea njuolga ja konkrehta mearkašupmi min servodagas, gitta báikkálaš dássái.

Álgoálbmogiid vuoigatvuođaid oktavuodas lea sáhka vuodđu olmmošvuoigatvuođain, vuoiggalašvuodas, demokratijas, ovttárvosašvuodas, vealaheami eastadeamis, buriid stivregaskaomiin ja buori jáhkus. Mii galgat sáhttit searvat mearridanproseassaide, ja stáhtat galget konsulteret minguin juksan dihtii min friija ja dieđihuvvon ovdagihitii miehtama ovdal go lágat ja doaibmabijut mat váikkuhit midjiide mearriduvvojit. Mis lea vuoigatvuohta friija ovdánahttit min ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ahtanuššama.

Rájárástideaddji barggus leat ánggirusšansuorggit nugo sámi ovttasbargu, davviguovllut, álgoálbmot- ja olmmošvuoigatvuođat, solidaritehtabargu ja máilmmiviidosaš hástalusat. Sámediggi searvá árrjalaččat nationála ja riikkaidgaskasaš foraide ja arenaide nugo Sámi Parlamentáralaš Ráđđái, Davviriikkalaš ovttasbargui, Barentsovttasbargui, Árktalaš ráđđái, EO:ii ja ON:ii.

Sámediggi konstatere ahte muhtun áššiin rihkkojuvvojit sámi vuoigatvuođat, ja politihkalaš čovdosiid gaskaoamit gurrejuvvojit. Dasto oaidnit mii ahte ovttaskas olbmot ja joavkkut fertejit birget okto riekteáššiin stáhta vuostá, main Sámediggi politihkalaš orgánan ii leat lihkestuvvan.

Visot vuoigatvuođat ja friddjavuođat mat dán julggaštusas dovddastuvvojit, gustojit ovttárvosaččat eamiálbmot dievdduide ja nisssonolbmuide.

(Artihkal 44 ON julggaštus álgoálbmogiid vuoigatvuođaid birra)

Sámedikki áŋgiruššansuorggit álgoálbmotvuoigatvuođaid, riikkaidgaskasaš ovttasbarggu ja dásseárvvu siskkobealde:

- Sámi ovttasbargu.
- Davviguovllut.
- Álgoálbmotvuoigatvuođat.
- Ovttaárvosašvuohta ja solidaritehta.
- Dásseárvu.

Hálddahusdási resurssat - Vuoigatvuođaid ja riikkaidgaskasaš áššiid ossodat

Báلكá, mátkkit ja gelbbolašvuođa lokte Vuoigatvuođaid ja riikkaidgaskasaš áššiid ossodahkii lea mielde kapihttalis 15 Doaimmagolut hálddahuslaš dásái.

Vuoigatvuođaid ja riikkaidgaskasaš áššiid ossodagas leat 10 jahkedoaimma.

Ossodagas lea ovdasvástádus politihkalaš proseassaid čuovvuleamis mat gullet riikkaidgaskasaš bargui. Juhkosis lea maiddái ovdasvástádus Sámedikki doarjjaruđaid hálddašeamis Sámedikki vuoruhemiid mielde, Sámediggeráđi mearridan njuolggadusaid ja fápmudusa mielde.

Buot fágasurggiid mat ovdan buktovuvvojit sámediggebušehta bokte sáhtta čatnat riikkaidgaskasaš bargui ja lea rievttálaš vuolggasadji álbmotrievttis. ON álgoálbmotvuoigatvuođajulggastus vuođđooaidnu vuođđuduvvá prinsihpaide mat gusket rievttálašvuhtii, demokratiijai, olmmošvuoigatvuođaid árvvus atnimii, ovttaárvosašvuhtii, vealaheami eastadeapmái, buriide stivregaskaomiide ja buori jáhkku.

11.1 Váikkuhangaskaoamit álgoálbmogiid vuoigatvuođaide, riikkaidgaskasaš bargui ja dásseárvui

11.1.1 Áŋgiruššansuorggit - álgoálbmogiid vuoigatvuođat, riikkaidgaskasaš bargu ja dásseárvu

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
Álgoálbmotvuoigatvuođat	1 576	1 054	522	49,5 %
Dásseárvu	454	546	-92	-16,8 %
Submi	2 030	1 600	430	26,9 %

11.2 Sámi ovttasbargu

Áŋgiruššansuorggi mihttomearri:

- Sámi giella, kultuvra ja servodateallin gozihuvvojit ja ovddiduvvojit sihke ovttaskas nátionála stáhta siskkobealde ja stáhtarájáid rastá.

Sámit leat sihke álbmot ja álgoálbmot sin árbevirolaš guovlluin Suoma, Norgga, Ruota ja Ruošša stáhtarájáid siskkobealde. Mis lea oktavuoha oktasaš historjjá, kultuvrra ja sámegeielaid bokte, ja min árbevirolaš eana-, vuotna- ja riddoguovlluid geavaheami bokte daidda gullevaš resurssaiguin. Oktavuoha sámiid gaska riikarájáid rastá lea mearrideaddji deatalaš árbevieruid bisuheapmái ja

sámi oktasašvuoda ja girjáivuoda ovddideapmái. Dát bargu dahkkojuvvo earret eará Sámi Parlamentáralaš Ráđi (SPR) bokte mii lea parlamentáralaš sámi jietna riikkaidgaskasaččat ja mii galgá gozihit sámiid beroštumiid riikarájaid rastá. Mihttomearrin lea ahte Sámi Parlamentáralaš Ráđis galgá lea institušuvnnalaš ovttasbargu áššiin mat gusket sámiide mángga riikkas, dahje sámiide go lea okta álbmot. Dán ráđis leat Norgga beale Sámedikkis 7 delegáhta.

Sámi Parlamentáralaš Ráđi bokte ja ovttasráđiid Sámiráđiin áigu Sámediggi váldit álgaga dasa ahte namuhuvvo lávdegoddi mii čielggada sámi rádjanjeaidima, oanehisáiggi ja guhkesáiggi doaibma-bijuiguin. Guhkesáiggi mihttomearri lea boahktevaš oktasaš sámi álbmotválljen orgána. Oanehat áigeperspektiivvas mii áigut vuoruhit doaibmajuid mat harmoniserejit válgaortnegiid, nu go oktasaš válgabeaivvi.

11.3 Davviguovllut

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- Ceavzilis ahtanuššan davvin ássi álbmogiidda.

Sihkkarastin dihtii ceavzilis ahtanuššama davviguovlluin lea deatalaš bargat ovttas sihke álgoálbmotásahusaid, beroštupmiorganisašuvnnaid, ealáhuseallima ja almmolaš eiseválddiid gaskka. Danne lea Sámediggi árjjalaš arenain gos lea sáhka davviguovlopolitihka birra, sihke nationála dásis ja riikkaidgaskasaččat, earret eará Davviguovloforumii ja riikkaidgaskasaš konferánssaide searvama bokte gos fáddán lea davviguovlopolitihka.

11.4 Álgoálbmotvuoigatvuođat

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- ON álgoálbmotvuoigatvuođajulggastus lea heivehuvvon láhkadahkosiin ja geavatlaš politihkas.

Álgoálbmogiin lea iešmearridanriekti. Dán rievtti olis mearridit sii friija sin politihkalaš sajádaga ja ovdánahttet friija sin ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ahtanuššama. Iešmearrideapmái gullet maiddá vuoigatvuođat mat čatnasit álgoálbmogiid dearvašvuhtii, ohppui, oahpahussii iežas gillii ja iežaset kultuvrra birra, mediaide, vuoigatvuođat ja oskkoldat árbevieruide, vuoigatvuohtii suodjalit ja ovddidit sin kulturárbbi, árbedieđuid ja kulturilbmamiid. Dasto eana- ja čáhcevuogitvuođat, vuoigatvuođat guovlluide ja resurssaide mat leat álgoálbmogiid kultuvrra luondduvuđđosat. Sámediggi bargá earret eará dan ala ahte oččodit dan ahte álgoálbmogiid ovddastuslaš iešstivrenorgánat beasašedje iešheanalit searvat ON-čoahkkimiin mat gusket álgoálbmotáššiide ja ON álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánssa (WCIP) loahppadokumeantta čuovvuleapmi.

11.4.1 Čoahkketabealla - álgoálbmogiid vuoigatvuođat

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
Doarjagat riikkaidgaskasaš bargu - njuolggodoarjja	1 076	1 054	22	2,1 %
51100 WCIP čuovvuleapmi - prošeahta	500	0	500	-
Submi	1 576	1 054	522	49,5 %

11.4.2 Doarjja riikkaidgaskasaš bargui - njuolggodoarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
50000 Barentsčállingoddi IKS	381	373	8	2,1 %
50100 Sámiráđđi - Norgga juogus	417	408	9	2,2 %
50200 Mama Sara Education Foundation	169	166	3	1,8 %
50300 Docip	109	107	2	1,9 %
Submi	1 076	1 054	22	2,1 %

11.4.3 Barentsčállingoddi IKS - njuolggodoarjja

Sámediggi addá doarjaga Barentsčállingoddái. Doarjja manná Barents Indigenous Peoples' Office (BIPO) doibmii Murmánskkas mas Barentsčállingottis lea hálddahaslaš ovddasvástádus. BIPO lea bargogaskaoapmi ja bálvalan ásašus ovttasbargguin álgoálbmogiiguin Barents Euro-Arctic guovllus. BIPO:s lea maiddái oasseovddasvástádus čállingottis mii čatnasa the Working Group of Indigenous Peoples in the Barents Euro-Arctic Region (WGIP). BIPO váldomihttomearri lea doallat oktavuoda ja ovddidit oktavuodaid álgoálbmogiiguin Murmánska guovllus, Karela Republihkas ja Nenets autonome Okrug:is Barentsis ja Norggas. Barentsčállingoddái IKS várrejuvvo njuolggodoarjja 381 000 ruvno 2018:s.

11.4.4 Sámiráđđi - Norggabeale juogus - njuolggodoarjja

Sámiráđđi lea Norgga, Ruota, Ruošša ja Suoma sámi organisašuvnnaid ovttasbargoorgána. Sámiráđđi váldomihttomearrin lea ovdánahttit sámi beroštumiid ja vuoigatvuođaid, ja ahte sámit dohkkehuvojit oktan álbmogin politihkalaš, ekonomalaš ja sosiála vuoigatvuođaiiguin mat leat sihkkarastojuvvon guoskevaš riikkaid láhkadahkosiin. Sámiráđđi bargá maiddái sámi oktiigulleašvuođa nannemiin oktan álbmogin riikarájaid rastá. Dasa lassin searvá Sámiráđđi riikkaidgaskasaš proseassaide mat gusket álgoálbmogiidda, olmmošvuoigatvuođaide ja birrasii Árttis. Sámiráđđi lea organiserejuvvon nu ahte juohke riikkas lea sierra juogus. Sámediggi juolluda doaibmadoarjaga Sámiráđđái - Norgga beale juhkosii. Sámiráđđái Norgga beale juhkosii juolluduvvo 417 000 ruvno 2018:s njuolggodoarjjan.

11.4.5 Mama Sara Education Foundation - njuolggodoarjja

Mama Sara Education Foundation lea Norgga unnimus eaktodáhtolaš veahkeorganisašuvdna mas bása lea Guovdageainnus. Organisašuvdna bargá árrjalaččat masaimánáid veahkeheamiin Tanzanias skuvlavázzimiin fáttarortnega bokte, ja čohkke ruđaid masaimánáid skuvlavistái. 2017:s gárvánii skuvlavisti Loliondos ja geigejuvvui skuvlaeiseválddiide Loliondos. Organisašuvdna áigu joatkit ovttasbarggu Loliondoin ja lea plánemin ođđa proševtta Engarukas. Organisašuvdna solidaritehtabargui juolluda Sámediggi danne njuolggodoarjaga dán barggu nannemii. Mama Sara Education Foundation -organisašuvdnii várrejuvvo njuolggodoarjja 169 000 ruvno 2018:s.

11.4.6 Docip - njuolggodoarjja

Indigenous peoples' centre for documentation, research and information, Docip lea internationála álgoálbmotorganisašuvdna mas lea kantuvra Genève. Docip lea diehtujuohkin- ja dokumentašuvdnaguovddaš, mii maid bargá álgoálbmogiidda guoski dutkamiin.

Doarjjaortnega ulbmil lea nannet dan veahki maid ásahus addá álgoálbmogiidda iešguđet čoaikkimiid oktavuodas ON-vuogádagas. Docip:ii várrejuvvo njuolggodoarjja 109 000 ruvno 2018:s.

11.4.7 WCIP - prošeavtta čuovvuleapmi

World Conference of Indigenous Peoples (WCIP) mii dollojuvvui 2014:s buvttihii dokumeantta doaibmabijuiguin mii galgá čuovvuluvvot. Čuovvulan dihtii dáid doaibmabijuid ja doaibmabijuid Sámedikki riikkaidgaskasaš dieđáhusas, áigu Sámediggi 2018:s váikkuhit hálddahušlaččat ja ekonomalaččat doaibmabijuid čuovvuleami oktavuodas. Dat leat earret eará loahppašiehtadallamat álgoálbmogiid stáhtusa ja ovddastusa birra ON-vuogádagas, ja váikkuhit doarjjadoaimmaiguin riikkaidgaskasaš álgoálbmot vuoigatvuođafoandda ásaheami oktavuodas; Ája Indigenous Peoples' Rights Foundation. Dán prošeaktii várrejuvvo 500 000 ruvno 2018:s.

11.4.8 Duohtavuolta- ja seanadanproseassa - prošeakta

Stuorradiggi mearridii 2017 ásahit DuohtavuodaKommišuvnna dáruiduhttima oktavuodas Norggas. Lea deahtalaš sihkkarastit dakkár proseassa mas dáruiduhttinpolitihka váikkuhusaid mánggabealatvuohta bohtá ovdan. Sámediggi áigu ovttas Stuorradikkiin bidjat rámmaid kommišuvnna mandáhtii, čoaikkádussii ja bargovuohkái gulahaladettiin Stuorradikki presideantagottiin. Sámediggi áigu maid láchčit gulahallamii sámi servodagain ja ásahusaiguin das mo duohtavuodaKommišuvnna mandáhta galgá hábmejuvvon ja maid dat galgá sisttisoallat. Dán gulahallama boadus lea vuodđun Sámedikki konsultašuvnnaide Stuorradikkiin dán ášši birra. Stuorradiggi dat ruhtada barggu ja Sámediggi vuordá ahte Stuorradiggi maiddái ruhtada Sámedikki goluid dán barggu oktavuodas.

11.5 Ovttaárvosašvuohta ja solidaritehta

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- Čájehuvvo solidaritehta eará álgoálbmogiiguin.

Sámediggi lea njunnošis riikkaidgaskasaš orgánain ovddideamen ja čuovvuleamen álbmotrievttálaš konvenšuvnnaid, julggaštusaid ja eará instrumeanttaid maiguin nannejuvvojit máilmmi álgoálbmogiid vuoigatvuođat. Go leat álgoálbmot ovtta máilmmis riggámus riikkain, de lea mis solidáralaš geatnegasvuohta veahkehit vai eará álgoálbmogiid dilli buorránivččii. Dasto lea riikkaidgaskasaš riekti mearrideaddji deahtalaš min vuoigatvuođaid ja beroštumiid ovdánahttimii ja goziheapmái ruovttus.

11.6 Dásseárvu

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- Dásseárvosaš sámi servodat ovttalágan vuoigatvuođaiduin ja vejolašvuođaiduin buohkaide.

Vuolggasadji dán mihttomearrai lea ahte dásseárvu guoská buot servodatsurggiide ja galgá leat integrerejuvvon oassi min barggus, beroškeahhtá earret eará sohkaalis, doaimanávccain, etnalašvuođas ja seksuála sojus. Danne lea dásseárvu bealli mii guoská buot politihkkasurggiide Sámedikkis, ja dásseárvu galgá danne leat integrerejuvvon oassi juohke fágasuorggis.

Álgoálbmotnissonat leat háreve mielde mearrádusproseassain. Áššit mat gusket álgoálbmotnissoniidda dávjá dahkkojuvvojit oaidnemeahttumin riikkaidgaskasaš vuoigatvuođaproseassain. Dasa lassin šaddet áššit mat gusket álgoálbmotnissoniidda dávjá oaidnemeahttumin doppe gos álgoálbmotáššit váldojuvvojit ovdan. Álgoálbmotnissoniin bohtet dađistaga nannoseappot gáibádusat dan birra ahte sii fertejit searvvahuvvot mearrádusproseassain ja arenain mat gusket álgoálbmogiidda.

Sámedikki dásseárvobarggu čuovvuleami oassin lea sámediggeráđi čilgehus sohkabealdásseárvvu birra, mii ovdan biddjojuvvui dievasčoahkkimii guovvamánus 2015. Das háliida Sámediggi stuorát fokusa ja máhtu veahkaválddi birra lagaš oktavuodain ja veahkaválddi váikkuhusain sámi servodagas. Prošeakta “veahkaváldi lagaš oktavuodain sámi servodagas”, mii lea iskkadan veahkkeapparáhta gelbbolašvuođa sámi veahkaválddi gillán oaffariiguin deaivvaheami oktavuodas, galgá čuovvuluvvot 2018:s.

11.6.1 Čoahketabealla - dásseárvu

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
Doarjja sámi dásseárvoorganisašuvnnaide .	304	396	-92	-23,2 %
27100 Veahkaválddálašvuohta lagaš oktavuodain sámi servodagas a)	150	150	0	0,0 %
Submi	454	546	-92	-16,8 %

a) Prošeakta "Veahkaválddálašvuohta lagaš oktavuodain sámi servodagas" lei 2017is oassin Dearvašvuođa ja sosiála kapihttalis.

11.6.2 Doarjja sámi dásseárvoorganisašuvnnaide - njuolggodoarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
56400 Sámi NissonForum/Samisk kvinneforum	184	278	-94	-33,8 %
56300 Norgga Sáráhká Samisk kvinneorganiasjon	120	118	2	1,7 %
Submi	304	396	-92	-23,2 %

11.6.3 Sámi NissonForum/Samisk kvinneforum - njuolggodoarjja

Sámi NissonForum lea resursaguovddáš sámi nissonolbmuid ja sohkabealdásseárvvu ektui sámi perspektiivvas. SNF bargá sámenissoniid váikkuhanfámu buorideami ovdas servodagas, movttiidahtá sámi nissoniid bargat ja ovdánit iežaset eavttuid mielde, ja bargá dan ala ahte ásahuvvošii sámi resursaguovddáš mas sohkabeal- ja dásseárvoáššit leat fokusis. Dasa lassin bargá dan ala ahte sámi nissonolbmuid eallin ja bargu, sihke historjjálaččat ja dál, duodaštuvvo ja oainnusmahttojuvvo. Sámi NissonForumii várrejuvvo 184 000 ruvno 2018:s njuolggodoarjjan.

11.6.4 Norgga Sáráhká sámi nissonorganisašuvdna - njuolggodoarjja

Norgga Sáráhká sámi nissonorganisašuvdna lea ovtasbargoorgána sámi nissonolbmuid áššiin Sámis. Organisašuvdna ovdánahtá ja ovddida sámi nissonolbmuid váikkuhanfámu servodagas dan bokte ahte dihtomielalazžan dahká sámi nissonolbmuid ja almmáiolbmuid dásseárvui, váikkuha mearrádusdahkkiide, sámi mánáid ja nuoraid bajásšaddaneavttuid buorideapmái, nissonkultuvrra oainnusmahttimii ja vuorasolbmuid eallinkvalitehta buorideapmái. Organisašuvdna bargá ovtas maiddá eará álgoálbmot-nissonorganisašuvnnaiguin ja nátionála ja riikkaidgaskasaš

nissonorganisašuvnnaiguin. Norgga Sáráhkka sámii nissonorganisašuvdnii várrejuvvo 120 000 ruvno 2018:s njuolggodoarjjan.

11.6.5 Veahkaváldi lagaš oktavuodain sámii servodagas - prošakta

Veahkaváldi lagaš oktavuodain lea stuorra hástalus sámii servodagas. Veahkaváldi ja seksuála veardagut lea duodalaš servodatválttisvuohta. Veahkaválddis lagaš oktavuodain lea maidái sohkaaloassi ja danne duodalaš dásseárvoválttisvuohta. Sámediggi háliida prošakta bokte buoridit máhtu veahkaválddi birra lagaš oktavuodain. Prošaktii várrejuvvo 150 000 ruvno.

12 Ovttasbargošiehtadusat

Servodatmihttomearri:

- Nanosmahttojuvvon sámi giella, kultuvra ja servodateallin.

Gielddat leat okta deahtaleamos Sámedikki ovttasbargoasálaččaiguin. Gielddat dat vuosttažettiin láchčēt bálvalusaid sámi álbmoga várás go guoská gillii, bajásšaddamii ja oahpahussii, dearvvašvuoda ja sosiála áššiide, kultuvrii, ealáhusaide ja areálageavaheapmái.

Sámediggi bargá dan ala ahte láchččojuvvojit dilin nu ahte sámi álbmogis alddis, iežas eavttuid mielde, galgá leat vejolašvuhta ovddidit iežas servodaga, giela ja kultuvrra buoremus lági mielde. Dán ovddasvástádusa ii galgga Sámediggi, iige sáhte dahje hálitge okto guoddit. Sámediggi háliida nannet ovttasbarggu regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin barggus mii guoská sámi giela, sámi kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima bisuheapmái ja nannemii. Searvevuodašiehtadusaid, ovttasbargošiehtadusaid ásaheami bokte gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin, ja eará guovddáš ásaheamiiguin jos daid doaibma guoskkaha sámi beroštumiid.

12.1 Váikkuhangaskaoamit regionála ja báikkálaš ovttasbargui

12.1.1 Ángiruššansuorggit - ovttasbargošiehtadusat

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
Regionála ovttasbargu	2 000	2 000	0	0,0 %
Submi	2 000	2 000	0	0,0 %

12.2 Regionála ja báikkálaš ovttasbargu

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- Árijalaš ja ulbmildidolaš ovttasbargu regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin nannen ja ovddidan dihtii sámi kultuvrra, giela ja servodateallima.

Sámediggi lea sorjavaš ovttasbarggus eará oasálaččaiguin juksan dihtii bohtosiid min barggus. Sámediggi lea dahkan ovttasbargošiehtadusaid Finnmárkku fylkkagielddain, Romssa fylkkagielddain, Norlánda fylkkagielddain ja fylkkagielddaiguin máttasámeguovllus (Norlánda, Davvi- ja Máttá-Trøndeláhka).

Sámediggi lea vuolláičállán ovttasbargošiehtadusaid gávpotgielddaiguin Oslo, Bådádđjo ja Romsa. Ovttasbargošiehtadusaid áigumuššan lea gozihit sámi giela ja kultuvrra sámi álbmoga várás dáin gielddain. Dasto láchččojuvvo ovttasbargošiehtadusaid bokte eanet rabas ja luohitevaš gulahallan diliid birra mat gusket sámiide. Šiehtadusaid čuovvuleapmi dáhpáhuvvá doaibmabijuid bokte iešguđege fágakapihttaliid sikkobealde bušehtas.

12.2.1 Doarjja regionálaovddidanprošeavttaide - ohcanvuđot doarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
45000 Doarjja regionálaovddidanprošeavttaide	2 000	2 000	0	0,0 %
Submi	2 000	2 000	0	0,0 %

Doarjjaortnega mihttomearri - Doarjja regionálaovddidanprošeavttaide:

- Árjjalaš ja ulbmildiđolaš ovttasbargu regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin nannen ja ovddidan dihtii sámi kultuvrra, giela ja servodateallima.

Vuoruheamit 2018:s doarjjaortnegis - Doarjja regionálaovddidanprošeavttaide:

- Ovttasbargoprošeavttat fylkkagiellaiguin maiguin Sámedikkis lea ovttasbargošiehtadus.
- Ovttasbargoprošeavttat gávpotgiellaiguin maiguin Sámedikkis lea ovttasbargošiehtadus.

13 Politihkalaš dásasi

13.1.1 Čoahkketabealla - politihkalaš dásasi

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
Politihkalaš dási doaibmagolut	28 642	25 851	2 791	10,8 %
Politihkalaš dási váikkuhangaskaoamit	9 590	14 716	-5 126	-34,8 %
Submi	38 232	40 567	-2 335	-5,8 %

13.2 Politihkalaš dási doaibmagolut

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
1010 Sámedikki dievasčoahkkin	11 684	11 684	0	0,0 %
1110 Sámedikki dievasčoahkkinjođihangoddi	1 634	1 634	0	0,0 %
1111 Sámedikki fágalávdegottit	762	762	0	0,0 %
1120 Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi	927	927	0	0,0 %
1310 Sámi parlamentáralaš ráđđi	912	1 300	-388	-29,8 %
1510 Sámediggeráđđi	10 611	8 111	2 500	30,8 %
1910 Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL)	400	371	29	7,8 %
1920 Sámedikki vuorasiidráđđi	443	443	0	0,0 %
1930 Sámedikki váiddalávdegoddi	269	269	0	0,0 %
1010 Dievasčoahkkinsála odasmahttin	1 000	0	1 000	-
1010 PC oastin Sámediggeáirasiidda	0	350	-350	-100,0 %
Submi	28 642	25 851	2 791	10,8 %

13.2.1 Hálldahuslaš resurssat - dievasčoahkkinstába

15. kapihtalis - hálldahuslaš dási doaibmagolut - leat dievasčoahkkinstába bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda lokten.

Stábas leat 5 jahkedoaimma. Dievasčoahkkinstába ovddasvástádus ja bargun lea vára váldit dan parlamentáralaš doaimmaheamis Sámedikkis, ja áššemeannudit čoahkkinjođihangoddá ja plánat lávdedoddečoahkkimiid. Dasa lassin lea dievasčoahkkinstábas ovddasvástádus Sámedikki jienastuslogus, ovddasvástádus sámediggeválggaid plánemis ja čađaheamis ja ođđa sámedikki rahpamis, váiddaáššiid meannudeamis maid sámediggeráđđi sádde Sámedikki doarjjaáššiid váiddalávdegoddá ja doaimmahit Sámedikki váiddalávdegotti čállindoaimmaid.

Sámediggi galgá leat ovdagovvan sámegiela geavaheamis ja lea dievasčoahkkináššis 20/16 mearridan ahte áirasiidda galgá addojuvvot vejolašvuotta beassat geavahit sámegiela sihke lávdegoddečoahkkimiin ja go áirasat čoahkkanit dievasčoahkkimii. Sámedikki dievasčoahkkin lea mearridan ahte dokumeanttat galget jorgaluvvot sámegillii (sihke davvi-, julev- ja lullisámegillii), lávdegodde- ja dievasčoahkkinčoahkkimat galget dulkojuvvot sámegillii ja áirasat galget oažžut iežaset sáhkavuoruid jorgaluvvot sámegillii.

13.2.2 Sámedikki dievasčoahkkinjođihangoddi

Čoahkkinjođihangotti bušehtas várrejuvvojit ruđat dievasčoahkkinjođiheaddji bálkái, čoahkkinjođihangotti buhtadusaide ja mátkegoluide, go leat eará čoahkkinmiin go dievasčoahkkimiin, ja

dievasčoahkkinjođiheaddji mátkegoluide dan oktavuodas go leat eará doaimmas Sámedikki ovddas. Dievasčoahkkinjođiheaddji buhtadus lea 80 % presideantta buhtadusas.

Sámedikki ášši 17/06 mearrádusa vuodul Njuolggadusat ruđaid geavaheapmái Sámedikki politihkalaš joavkkuide, maid dievasčoahkkinjođiheaddji hálddaša, várrejuvvo 50 000 ruvnno joavkoruđaid revisoradohkkeheapmái ja ruhtan opposišuvnna bargoeavttuide.

Ruđain mat leat várrejuvvon dievasčoahkkinjođihangoddái lea mielde buhtadus Sámedikki nammadan lahttui ja várrelahttui Finnmárkkuopmodaga bearráigeahččanlávdegottis, 45 000 ruvnno. Sámedikki dievasčoahkkinjođihangoddái várrejuvvo 1 634 000 ruvnno 2018:s.

13.2.3 Sámedikki fágálávdegottit

Fágálávdegottiid njuolggadusain boahá ovdan ahte lávdegottit sáhttet dahkat mátkkiid ja dárkkistemiid oahpásmuvvat áššiide maiguin barget. Dasto čuožžu ahte lávdegottit sáhttet searvat čoahkkimiidda/semináraide/konferánssaide jos dárbbasit ođđa dieđuid áššiin maiguin lávdegoddi bargá. Sámedikki fágálávdegottiide várrejuvvo 762 000 ruvnno 2018:s.

13.2.4 Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi

Bearráigeahččanlávdegoddi galgá čađahit parlamentáralaš bearráigeahču ja bearráigeahččat stivrejumi dan doaimmas mii ruhtaduvvo Sámedikki bušeahta bokte. Dasa gullá maiddái bearráigeahččat Sámedikki jahkereketdoalu ja Riikkarevišuvnna vejolaš mearkkašumiid rehketdollui. Lávdegoddi sáhtta čađahit iskkademiid Sámedikki hálldahusas, jos dan gávnnaha dárbbaslažžan.

Bearráigeahččanlávdegoddi ovddida evttohusa Sámedikki dievasčoahkkimii dain áššiin maid dat meannuda, juogo sierra áššin dahje lávdegotti jahkediđáhusas.

Sámediggi lea dahkan rámmašiehtadusa advokáhtafitnodagain Søstrene Åsfjord AS bálvalusaid oastimis Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddái. Bálvalusaide gullá earret eará veahkki ráhkadit doaibmaplánaid bearráigeahččanlávdegotti barggu várás bearráigeahččanlávdegotti njuolggadusaid vuodul, bearráigeahččanlávdegotti áššiid čielggadeapmi ja áššeráhkkanepmi ja veahkki diehtujuohkin- ja gulahallangažaldagain. Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddái várrejuvvo 927 000 ruvnno 2018:s.

13.2.5 Sámi Parlamentáralaš Ráđđi (SPR)

Sámi Parlamentáralaš Ráđđi (SPR) lea Ruota, Suoma ja Norggas sámedikkiid parlamentáralaš ovttasbargoorgána, ja mas Ruošša beale sámiin lea bissovaš ovddastus. Iešguđege sámedikkít mákset iežaset sáttagottiid goluid SPR-čoahkkimiidda searvamii ja eará ovddastussii.

Sámi Parlamentáralaš ráđđái várrejuvvo 912 000 ruvnno 2018:s.

13.2.6 Sámediggeráđđi

Poasttas máksojuvvo buhtadus presidentii, njealji ráđđelahttui, ja guokte politihkalaš ráđdeaddiide, ja das lea ruhta sámediggeráđi mátkegoluide ráđdečoahkkimiidda ja eará doaimmaid oktavuodas Sámedikki ovddas.

Sámedikki presideantta buhtadus čuovvu ráđdehuslahtuid buhtadusa, ja lea 80 % das.

Sámediggeráđi eará lahtuid jahkebuhtadus lea 75 % presideantta buhtadusas. Sámediggeráđđái várrejuvvo 10 611 000 ruvno 2018:s.

13.2.7 Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SáNul)

SáNul ásahuvvui bissovaš orgánan 2003:s. Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SáNul) lea ásahuvvon nannet sámi nuoraid váikkuhanvejolašvuoda Sámedikki politihkkii. SáNul lea maiddái áŋgiruššan riikkaidgaskasaččat sámi ja álgoálbmoga nuoraid politihkain. SáNul:s leat vihtta bistevas lahttu maid Sámediggeráđđi nammada. SáNul lea ožžon bistevas mandáhta ja organiserema Sámedikki dievasčoahkkimis. Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegodđái várrejuvvo 400 000 ruvno 2018:s.

13.2.8 Sámedikki vuorrasiidráđđi

Vuorrasiidráđđi lea sámediggeráđi ráđdeaddiorgána ja galgá veahkehit ráđi hábmet Sámedikki vuorrasiidpolitihka. Vuorrasiidráđdis lea govda geográfalaš ovddastus. Sámedikki vuorrasiidráđđái várrejuvvo 443 000 ruvno 2018:s.

13.2.9 Sámedikki váiddalávdegoddi

Sámediggi ásahii 2011:s Sámedikki váiddalávdegoddi doarjjaáššiid várás. Ásaheami áigumuš lea sihkarastit ahte Sámedikki doarjjahálddašeapmi doahttala hálddašanlága njuolggadusaid váiddameannudeami birra. Sámedikki váiddalávdegodđái várrejuvvo 269 000 ruvno 2018:s.

13.2.10 Dievasčoahkkinsála ođasmahttin

Teknologalaš dávvirat Dievasčoahkkinsálas nugo jienastanrusttet, dulkonrusttet ja jietna ja čuovgarusttet leat biddjojuvvon dalle go Sámediggi huksejuvui 2000:s. Dalle ledje rusttegat áibbas ođđaáigásaččat. Jienastanrusttet divvojuvui 2009:s. Vaikko rusttet lei áibbas ođas 2000:s, de lea dat boarásmuvvagohtán, ja dat oassi mii ii divvojuvvo 2009:s lea beahttigohtán. Dasa lassin leat mobiila vuostáiváldit jávkan áiggi mielde. Ii leat álki daid lonuhit dahje ođasmahttit danne go Sámediggi áiggistis oáččui erenoamážit heivehuvvon rusttega ja dasa lassin lea teknologija ovdánan ollu. Dan geažil lea measta veadjemeahtun oážžut osiid rusttegi dál. Dát ja ođđa eavttut earret eará neahtta-tv ja streamema bokte ja alit gáibádusat teknologalaš standárdda ektui dagahit ahte Sámediggi ferte oastit ođđa teknologalaš rusttega Dievasčoahkkinsálii. Ollislaš ođasmahttin čađahuvvo guovtti jagi badjel. De bohtet ođđa jienastanrusttet, ođđa dulkonrusttet, jietna- ja čuovgarusttet divvojuvvo sálas vai šaddá ođđaáigásaš ja lea dohkálaš dáláš gáibádusaid ektui áirasiidda ja guldaleddjiide. Dán prošehtii várrejuvvo 1 000 000 ruvno.

13.3 Politihkalaš dási váikkuhangaskaoamit

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
62000 Sámedikki politihkalaš joavkkut	3 706	3 506	200	5,7 %
62100 Opposišuvnna bargoeavttu	1 449	1 819	-370	-20,3 %
55000 Sámi váldoorganisašuvnnaide	2 750	2 319	431	18,6 %
56000 Doarjja organisašuvnnaide, bellodagaide ja joavkkuide main lea ovdastus Sámedikkis	510	497	13	2,6 %
80100 Sámiguoski statistihkka Norggas	375	375	0	0,0 %
86000 Sámediggeválggaid dutkan	800	800	0	0,0 %
62200 Doarjja listtuide 2017 Sámediggeválggain	0	2 500	-2 500	-100,0 %
62300 Sámediggeválggat 2017	0	2 900	-2 900	-100,0 %
Submi	9 590	14 716	-5 126	-34,8 %

13.3.1 Doarjja Sámedikki politihkalaš joavkkuide

Doarjjaortnega doarjjaoažžut ja olahusjoavku:

Joavkkut sámedikkis main lea stáhtus joavkun Sámedikki politihkalaš dási njuolggadusaid mielde, maid Sámediggi lea mearridan 10.02.94, ja rievddan 28.11.07.

Ortnega hálddaša dievasčoahkkinjođihangoddi dahje dat orgána masa dievasčoahkkinjođihangoddi fápmuda válldi.

Ortnega hálddaša dievasčoahkkinjođihangoddi dahje dat orgána masa dievasčoahkkinjođihangoddi

Doarjja opposišuvnna bargoeavttuide: Doarjjaortnega doarjjaoažžut ja olahusjoavku:

Joavkkut Sámedikkis main lea stáhtus joavkun Sámedikki politihkalaš dási njuolggadusaid mielde, maid Sámediggi lea mearridan 10.02.94, ja rievddan 28.11.07, ja mat leat meroštallan ahte gullet opposišuvdnii.

Ortnega hálddaša dievasčoahkkinjođihangoddi dahje dat orgána masa dievasčoahkkinjođihangoddi fápmuda válldi. Dat várrejuvvo 3 706 000 ruvno dán ohcanvuđot doarjjagii.

13.3.2 Opposišuvnna bargoeavttut

Sihkkarastin dihtii opposišuvdnii buriid bargoeavttuid Sámedikkis, várrejuvvojit jahkásaččat ruđat politihkalaš opposišuvnna joavkkuid doibmii. Dasa várrejuvvo 1 449 000 ruvno 2018:s.

13.3.3 Doarjja sámi váldoorganisašuvnnaide - njuolggodoarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
55000 Sámi váldoorganisašuvnnaide	2 750	2 319	431	18,6 %
Submi	2 750	2 319	431	18,6 %

Doarjjaortnega mihttomearri - Doarjja sámi válldoorganisašuvnnaide:

- Bisuhit mánggalágan organisašuvdnaeallima ja sihkkarastit organisašuvnnaide stabiila ekonomalaš vuodu.

Doarjjaoažžut ja doarjjaortnega olahusjoavku:

- Norgga Sámiid Riikasearvi
- Sámi Álbmotlihttu

13.3.4 Doarjja organisašuvnnaide, bellodagaide ja joavkkuide main lea ovddastus Sámedikkis - ohcanvuđot doarjja

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
56000 Doarjja organisašuvnnaide, bellodagaide ja joavkkuide main lea ovddastus Sámedikkis	510	497	13	2,6 %
Submi	510	497	13	2,6 %

Doarjjaortnega mihttomearri - Doarjja organisašuvnnaide, bellodagaide ja joavkkuide main lea ovddastus Sámedikkis:

- Sihkkarastit ruhtadanvuodu organisašuvnnaide, bellodagaide ja joavkkuide main lea ovddastus Sámedikkis.

13.3.5 Sámi guoski statistihka Norggas - šiehtadus

Sámediggi lea dahkan šiehtadusa Statistihkalaš guovddášdoaimmahagain sámi guoski statistihka buvttadeamis. Ruđat mannet publikašuvnna buvttadeapmái, sámi statistihkkii, mii almmuhuvvo juohke nuppi jagi. Sámedikki vuodđooaidnu lea ahte sámi guoski statistihka buvttadeapmi galgá gokčojuvvot SGD stáhtabarggaheami bokte. Sámediggeráđđi lea 2017:s ovddidan ášši dievasčoahkkimii, sámi guoski statistihka buvttadeamis. Šiehtadussii várrejuvvo 375 000 ruvnno.

13.3.6 Sámediggeválgga dutkan - šiehtadus

Sámediggi lea dahkan šiehtadusa Servodatdutkan instituhtain sámediggeválgga dutkamis.

Dutkanprošeavtta ulbmilin sámediggeválgga birra lea buoridahttit máhtu sámi válgadutkangelbbolašvuoda birra ja buoridit dan, man oktavuodas deattuhuvvojit sámi kultuvrralaš ja gielalaš bealit. Šiehtadussii várrejuvvo 800 000 ruvnno 2018:s.

14 Hálldahusdási doaibmagolut

	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	Erohus 2018 - 2017	% erohus
Báلكá ja sosiála golut	86 280	84 505	1 775	2,1 %
Ođđa hálldahus virggit	3 400	0	3 400	-
Eará doaibmagolut	39 070	39 022	48	0,1 %
Submi	128 750	123 527	5 223	4,2 %

14.1 Sámedikki hálldahus

Postii gullet:

- Sámedikki hálldahusa báلكkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda buorideapmi.
- Hálldahusa ja politihkalaš jođiheddjiid oktasaš doaibmagolut. Dasa gullet gálvvut ja bálvalusat, viessoláigu, el-rávdnji, oppalaš investeremat ja investeremat DGT-reaidduide.
- Várrejupmi sámediggevistti bajásdoallan- ja divvungoluide. Dát guoská Sámedikki 7 fágaossodahkii ja dievasčoahkkinstábii. Váldooassi goluin leat báلكkát ja bargiidgolut. Buohkanassii leat Sámedikkis 2017:s sullii 143 jahkedoaimma.
- Ođđa virgeresursa bargui čuovvulit barggu julev- ja lullisámegielain.
- Ođđa virgeresursa bargui čuovvulit barggu boazodoalloáššiiguin.
- Guokte ođđa virgeresursa bargui sámi vistesuodjalusain (merkejuvvon ruđat Dálkkádat- ja birasdepartemeanta).

14.1.1 Organisašuvdnakárta

Lassin daidda fágaossodagaide mat leat válddahuvvon fágakapihttaliin, leat Sámedikki čuovvovaš hálddahaslaš ovttagat:

- Direktvrra stába
- Hálddahasossodat (HÁL)
- Gulahallanossodat (GUL)

14.1.2 Direktvrra stába

Stábas lea 2 jahkedoaimma.

14.1.3 Hálddahasossodat (HÁL)

Ossodagas leat 35 jahkedoaimma ja vihtta juhkosa:

- Juogus DGT ja doaimma várás.
- Arkiivajuogus.
- Bargiidjuogus.
- Ekonomiijuogus.
- Bušeahtta ja ovttahttinjuogus.

Hálddahasossodagas lea earret eará ovddasvástádus mašiidnagálvvuid ja prográmmagálvvuid oastimis hálddahussii ja politihkkariidda ja daid doaimmas, arkiiva hálddašeapmi, bargiidpolitihkka ja bargiid čuovvuleapmi, bálkávuoogádaga administreren, rehketdoallovuogádat ja oastimat, sámediggevistti doaimma, siskkáldas bearráigeahččan ja sihkarvuolta. Ossodagas lea maiddái bajimuš ovddasvástádus Sámedikki bušeahtas, jahkedieđáhusas, dieđáhusbarggus, doarjjanjuolggadusain ja digitaliseremis Sámedikkis.

14.1.4 Gulahallanossodat (GUL)

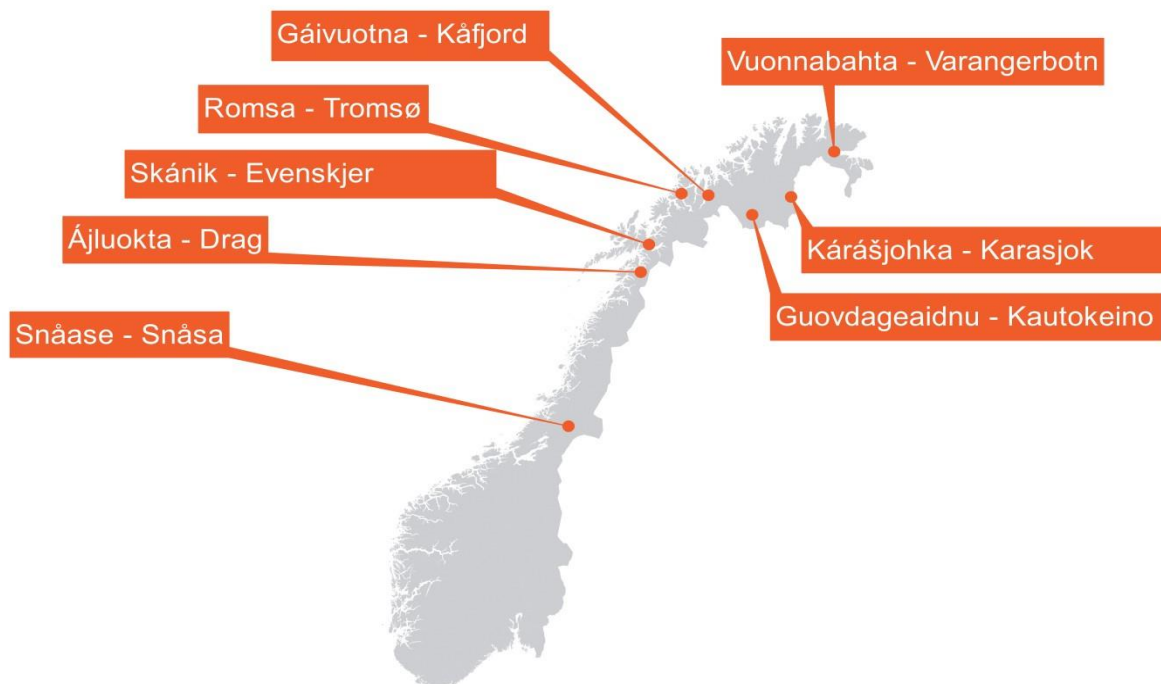
Ossodagas leat 12 jahkedoaimma ja guokte juhkosa:

- Gulahallanjuogus.
- Girjerádjuogus.

Gulahallanjuoksis lea ovddasvástádus Sámedikki diehtujuohkin- ja gulahallandoaimmas, sámediggeráđi geavattaš čeahkknláhčimis ja Sámedikki bibliotekadoaimmas.

14.1.5 Sámedikki kánturstruktuvra

Sámedikki kánturstruktuvra lea geográfalaččat lávdaduvvon 8 iešguđege báikái mat leat:

Sámedikkis lea dan rájes go dat ásahuvvui leamaš lávdahálddahus ja váldohálddahus lea oppa áiggi leamaš Kárášjogas. Sámedikki kantuvrrat leat deatalaččat sámi guovlluin. Dat leat veahkehan čohkket buriid fágabirrasiid ja deatalaš gealbobargosajiid viehka smávva bargomárkaniin. Sámediggi lea lihkestuvvan oažžut dakkár lávdaduvvon kánturmálla mas gealbobargosajit eai leat sorjaveaččat báikkis.

14.2 Hálddahusa árvvut, višuvdna ja mihttomearri

Min árvvut govvidit movt mii galgat deaivvadit ja láhttet earáiguin, sihke siskkáldasat ja olggo bealde. Dát galgá leat vuodđun movt mii deaivvadit birrasiiguin. Muđui galget árvvut ipmirduvvot dego vuodđovuordámušat movt mii čoavdit min bargguid. Árvvut galget váikkuhit olles min organisašuvnna ja vuhttot min organisašuvnna kultuvrras, leat oidnosis earáide, ja deattuhuvvot sihke buori ja heajos áiggiid.

Min árvvut leat:

Sámi identitehta:

- Mii ovddastit sámi álbmoga goargatvuodain.
- Girjás Sápmi.

Rabasvuolta:

- Min eallima oidnet olggobealde servodat ja mii oaidnit servodaga.
- Jođiheaddjit mitalit čielgasit mihttomeriid.
- Mis leat proseassat čáhkkilisvuoda dikšumii.
- Mis leat arenat ealli digaštallamiidda, rámpomii ja moaitimii ja vuogádat dieđihemiide.

Verddevuohta - ovttasbargu ja doahttaleapmi goabbat guvlui.

- Mii gullat oktii, veahkehit guhtet guoibmámet ja dahkat guhtet guoibmámet buorren.
- Mii čáhkket saji.
- Mii árvvusatnit buohkaid.

Geavaheaddjái fokus:

- Mis lea fokus geavahedjiiid dárbbuide.
- Mii leat beaktilat resurssageavaheamis.
- Mii leat profeššunealla ja addit kvalitehta.
- Mii váldit vuhtii birrasa.

14.2.1 Hálldahusa bajimuš mihttomearit

Sámediggi galgá leat rabas, álki geavaheaddjái ja čáhkkil - Sámediggi álbmoga várás. Oktavuolta sámi álbmogiin galgá álo leat vuodđun Sámedikki politihka ovddideamis. Sámedikkis galgá maid iežas barggus leat buorre gulahallan guovddáš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin.

Sámediggi galgá buktit buriid rámmaid sámi giela, kultuvrra ja servodaga ovddideamis.

Aktiivvalaš gulahallama bokte servodagain addit mii ávkkálaš ja áigeguovdilis bálvalusaid main lea buorre kvalitehta.

Ávkkálaš bálvalusat sámi servvodagas Nyttige tjenester i det samiske samfunnet

Gulahallan ja buorre beaggin
Kommunikasjon og godt omdømme

Duddjon
Utføre, produsere, utvikle

14.2.2 Gelbbolašvuodálokten sámegeielas

Sámedikki hálldahus bargá giellagelbbolašvuoda loktemiin iežamet bargiid gaskkas. Mihttomearrin lea oažžut eanet arenaid siskkáldasat gos sámegeiella geavahuvvo bargogiellan, nu ahte eat dárbbáš dulka dahje jorgalanbálvalusaid.

14.2.3 Bargobiras

Mihttomearri min bargobiraspolitihkain lea oažžut bargosaji mii lea buorre, mii ovdánahtta, duhtada ja lea oadjebas buot mielbargiide. Dán mii olahit go láchit saji dearvvašvuhtii, birrasii ja sihkarvuhtii buot bargguin maid mii bargat bargosajis ja viidáseappot movttiidahttit jođihedjiiid ja mielbargiid Leahkit

mielde háhkamin buori bargosaji. Buori bargosajis lea árvi sihke ovttaskas bargái ja mielddisbukta maid buori mihttoolaheami.

14.2.4 Digitaliseren Sámedikkis

Digitaliseren lea dihtorteknikkalaš vugiid ja reaidduid atnui váldin manuealla dahje fysálaš doaimmaid sadjái beavttálmahttima dihtii dahje bohtet daid sadjái. Sámedikkis leat ollu rutiinnat ja bargoproseassat mat leat báhpira alde ja mat dahkkojuvvojit manuealla. Dat leat sihke bargoproseassat hálddahusa bargiid várás ja bálvalusat maid mii fállat min álbmotválljejuvvomiidda ja sámi álbmogii. Digitaliseremiin sáhttit mii fállat geavaheaddjiguvllot bálvalusaid.

Sámediggi lea čadahan mánga digitaliserenprošeavtta maŋimuš jagiin. Iežas digitaliserenstrategiija bokte bidjat mii vuoddu viidáset digitaliserenbargui.

15 Mearkkašumit ášši 54/17 meannudeamis

21.11.2017 Plána ja finansalávdegoddi

Lávdegotti lahtut Norgga Sámiid Riikasearvvis (NSR) Runar Myrnes Balto, Aili Guttorm, Tor Gunnar Nystad, Thomas Åhren, Karen Anette Anti ja Klemet Erland Hætta, Guovddášbellodaga lahttu Nancy Porsanger Anti, ovddidit čuovvovaš mearkkašumi:

Sámi Dáiddajoavkku dálu ođđasit ásaht

Sámediggi lea bargagoahtán legendáralaš ođđasit ásaht Sámi Dáiddajoavkku dálu. Dáiddáriid dállu ásahtuvui 1978, Mázi. Dállu lei politihkalaš aktivismma katalysáhtor 1970-logus, ja lea leamaš luovvalas energiija mávssolaš gáldu guovllus gitta dan rájes. Sámi dáiddajoavkku dálu ođđasit ásaheami bargu lea Sámedikki mielas hui dehálaš, ja doarju dan ollási.

Stipeanda ohppiide skuvllain mat leat friijaskuvlalága vuollásaččat

Ohppiin geat vázzet joatkkaskuvlla mii lea friijaskuvlalága vuollásaš, ii leat nugo diehtit vuoigatvuohta oahpahussii sámegeielas. Dán geažil fertejit oahppit váldit sámegeiela privatistan ja ieža máksit buot goluid dan oktavuodas. Dálá njuolggadusaid mielde giellamovttiidahttin stipeandaortnega várás eai sáhte dát dát oahppit oazžut dán stipeandda. Danne ávžžuha Sámediggi sámediggeráđi geahčadit njuolggadusaid mat gusket stipendii ohppiide geain lea sámegeiella fágasuorggis joatkkaskuvllas, nu ahte oahppit geain lea sámegeiella fágasuorggis joatkkaskuvllas mii gullá friijaskuvlalága vuollái maiddái sáhttet ohcat giellamovttiidahttinstipeandda.

Duodaštanguovddáš Mázi

Ovdabargu Áltá-Guovdageainnu ášši duodaštanguovddáša ásaheami ektui Mázi lea doaibma maid Sámediggi lea ruhtadan. RDM – Guovdageainnu gilišilju lea bargan ovdabargguin, ja leat ráhkadan čajáhusa Áltá –Guovdageainnu akšuvnna birra, historjjálaš dieđuid ja materiálad vuodul.

Sámediggi doarju ja áŋgiruššá ásaht duodaštanguovddáša Mázi. Sámediggeráđi čuovvola ásahtan barggu ovtas RDM – Guovdageainnu gilišiljuin.

Sámi dáiddaskuvla

Lávdegoddi bivdá Sámediggeráđi veahkehit Sámi dáiddaskuvlla organisašuvdnaovddidemiin ja proseassain šaddat fágaskuvla. Sámediggi galgá ohcalit ovtasbarggu fylkkagieldain ja doarjut dáiddaskuvlla prošeaktaruđaiguin vai sáhttet ovddidit organisašuvnna ja rekrutteret.

Árbediehtogovddáš – senter for samisk tradisjonskunnskap

Sámediggi bargagoahtá fas árbediehtogovddáša ásaheamiin, Árbediehtu. Bušeahtadábu čielggaduvvo reviderejuvnon 2018 bušeahta oktavuodas.

Árbediehtogovddáš galgá bargat sámi árbedieđuid kártemiin, vuogádatlaš dahkamiin ja gaskkustemiin oahpaha, oahpu ja luondduresurssaid hálddašemi várás.

Sámediggi galgá gulahallama bokte Sámi allaskuvllain, sámi museaiguin ja kulturásahusaiguin árvoštallat vejolaš govddáša servodatdoaimma, ja movt sámi árbedieđuid kárten, vuogádatlaš

bidjan ja gaskkusteapmi sáhtta gozihuvvot. Ja gulahallamiin Gielda- ja ođasmahttindepartemeanttain váikkuhit dan ahte sámi árbediehtoguovddáš sáhtta ásahuvvot.

Lávdegotti lahtut, Olgešbellodat Lars Filip Paulsen, Nordkalottfolket Toril Bakken Kåven ja Guovdageainnu Dáloniid Searvi (GDS) Isak Mahtis O. Hætta ovddidit čuovvovaš mearkkašumi:

Teknologalaš reaiddut Dievasčoahkkinsálas, nugo jienastanrusttet, dulkarusttet ja jietna- ja čuovgarusttet mat biddjojuvvojedje dalle go Sámediggi huksejuvvui 2000:s. Dalle dan áigge ledje rusttegat áibbas ođđaáigásaččat. Jienastanrusttet divvojuvvui 2009:s. Vaikko rusttet 2000:s lei áibbas ođđaáigásaš, de lea dat boarásmuvvagohtán, ja dat oassi mii ii divvojuvvo 2009:s lea billašuvvagohtán. Dasa lassin leat ollu mobiilla vuostáiváldit láhppon áiggiid čađa. Ii leat álki buvttadit dahje divvut rusttegiid go Sámediggi áiggistis oáččui erenoamážit heivehuvvon rusttegiid ja dasa lassin lea teknologija ovdánan viidáseappot. Dán geažil lea dál measta veadjemeahtun oažžut osiid rusttegiidda. Dát ja ođđa eavttut earret eará neahtta-tv ja streamema bokte ja alla gáibádusat teknologalaš standárdii dagahit ahte Sámediggi ferte oastit ođđa teknologalaš rusttegiid Dievasčoahkkinsálii. Divvojuvvo ollislaččat 2019:s. Dalle oažžut ođđa jienastanrusttega, ođđa dulkarusttega, jietna- ja čuovgarusttet sálas šaddá ođđaáigásažžan ja mii duhtada dáláš gáibádusaid áirasiid ja guldaleddjiid beales. Lávdegoddi bivdá ráđi ráhkkanit rusttegiid ođasmahttimii dievasčoahkkinsálas 2018:s, nu ahte dasa sáhtášii bidjat ruđaid 2019 bušehtas

07.11.2017 Sámedikki dievasčoahkkin

Doarjja lávdegotti mearkkašupmái

Áarjel-Saemiej Gielh, áirras Jovna Zakarias Dunfjell doarju lávdegotti mearkkašumi.

Mearkkašupmi - Bargiidbellodat, áirras Synnøve Søndergaard

Stáhta bušehtta ja fievrrideamit Sámediggái ja sámi ulbmiliidda 2018:s

Bargiidbellodat registrere ahte fievrrideamit dáláš Olgešbellodaga/Ovddádusbellodaga ráđdehusas Sámediggái ja sámi ulbmiliidda ráddjejit min vejolašvuodaid vuoruheames deatalaš doaimmaid boahtteáiggi sámi servodaga várás. Sámedikki bušehtas lea ollu čadnojuvvo fásta doaibmabijuide ja merkejuvvo doaibmabijuide, ja mii eat sáhte oaidnit ahte juolludeaddji eiseválddit čájehit dáhtu dustet daid hástalusaid mat gávdnojit. Danne doarjut mii sámediggeráđi oainnu Sámedikki 2019 bušehtadárbbuid, kap 1 álggahusa ja kap 2 Bušehttaprosedyrat.

Bušehtadárbbus 2019:s problematiserejuvvojit beavttálmahttinodastusa váikkuhusat Sámedikki ektui. Dán jagi lea dahkkojuvvo beavttálmahttinsihkkun 0,5 % ja lea vel evttohuvvo sihkkjuvvo 0,2 % boahtte jagi mii ii geavahuvvo sámi ulbmiliidda. Bargiidbellodaga molssaektosaš stáhtabušehtas 2018 vuoruhit mii lasihit juolludusa Sámediggái ja sámi ulbmiliidda, oktiibuot 79 miljon ru.

Bargiidbellodaga molssaektosaš stáhtabušehtas lea biddjojuvvo álggahanjuolludus Saemien Sijtei ja Beavváš Sámi Našunálteáhterii, oktiibuot 20 miljon ru.

Boahtte jagi vuoruhit mii nannet ja lasihit ánggiruššama oahpponeavvuid ektui sámegillii. Maiddái eanet digitaliseret gielalaš oahpponeavvuid.

Stuorra dárbu lea maiddái oažžut ruđaid mánáidsuodjalussii, ja psykalaš dearvvašvuodabálvalussii ja dát dárbu ferte loktejuvvot boahte jagi bušehtas.

Bidjat tabealla mas lea geahčastat das maid Bargiidbellodat livččii dahkan jos min vuoruheamit sámi ulbmiliidda livčče biddjojuvvon vuodđun 2018 stáhtabušehtas.

Bargiidbellodaga stáhtabušehta evttohusa 2018 vuodul		
Ruđat sámedikki geavahussii		
Mánáidsuodjalus	1 000 000,00	Merkejuvvon
Sámedikki bálká- ja haddegoargjun	000 000,00	1. gč. vuolábealde
Digitála oahpponeavvut	13 000 000,00	
Báástede	7 000 000,00	
Sámi mánáidgárddit	5 000 000,00	2. gč. vuolábealde
Ruhtasubmi Sámedikki geavahussii	36 000 000,00	
Saemien Sijte álggaheapmi	10 000 000,00	
Beaivváš Sámi našunála teáhter	10 000 000,00	
Doarjjamearit sámi oahpahus vuodđoskuvllas	20 000 000,00	
Sámi áviissat	3 000 000,00	
Lasáhus sámi ulbmiliidda Bargiidbellodagas	79 000 000,00	
1.Dás livččiimet vuoruhan barggu veahkaválldi eastadeami ektui lagaš oktavuodain, Divttasvuona ášši j.s. Sámedikki beales	2.Guovlluin gos sámegealla lea fuotni ja sámit leat unnitlogus servodagas (máttasámi, julevsámi guovlluin ja omd. gávpogiin, gč. Váibmogiela	

Mearkkašupmi - Bargiidbellodat, árras Ronny Wilhelmsen

Politiikalaš dássi bušehtas

Bargiidbellodat váivašuvvá go opposištuvna bargoeavttut leat vuoliduvvon, seammás go sámediggeráđđi lea evttohan stuora lassáneami alcces. Dat daguha stuora vealaheapmi gaskkal posištuvna ja opposištuvna. Sámedikki 2018 bušehtas leat opposištuvna bargoeavttut unniduvvon -20,3 % ja politiikalaš dási doaibmagoluin lea duohta lassáneapmi 8,7% go geassit eret 2017 Sámediggeválga goluid (geahča tabealla vuollelis, 3.1.2 čoahkketabealla)

Parlameanttalaš systemas lea dehálaš ahte sihke ekonomalaš eavttut ja bargodilli lea láchčojuvvon hábmet politiikka ja doaimmahit politiikka mii mearriduvvo. Dat lea dehálaš ahte ekonomalaš eavttut

leat sajis sihke politihkalaš ja hálddahus oasis jus Sámedikki dego parlameanta galgá ovddidit sámi servodaga boahteáiggis.

Otnáš sámediggeráđđi gos leat NSR, SP, Áasg ja Johttisápmelaččaid listtu lea áibbas duođas cuiggodan Olgešbellodaga ja Ovddádusbellodaga ráđđehusa ja sin doarjjabellodagaid Risttalaš álbmotbellodaga (KRF) ja Gurutbellodaga (V) ahte sámi ulbmilat ja Sámediggi bázahallet servodatovdáneamis go eai vuoruhuvvo stáhtabušehtas.

Sámedikki 2018 bušehtas oaidnit ahte Sámediggeráđđi evttoha sámediggeráđi politihkalaš barggu nannet 2,5 miljovnnain (30,8%). Bargiibbellodat oaivvilda ahte nannet politihkalaš doaimma lea riehta jus mii geahččat ahte ráđđehusas ja su bargoguimmiin váilot vuoruheamit mat gusket Sámediggái ja sámi ulbmiliidda.

Mii háliidit maid gievrras Sámedikki mii sáhtá ovdánahttit ja hábmet politihka sámi servodahkii boahteáigái. Dákkár oktavuodas lea fápmodilli ja dásseárvu gaskal posišuvnna ja opposišuvnna hui dehálaš. Sámedikki politihkalaš birrasis galget leat seamma eavttut ja einnostahttivuođat ovddidit politihkka. Bargiibbellodat gal ii oainne ahte Sámediggeráđđi ja posišuvdna Sámedikkis váldet nohkka bures vára dain beliin.

Bargiibbellodat lea jearran gažaldaga Sámediggeráđis opposišuvdnaruđa ekonomalaš ovdáneami birra dán maŋemus 10 jagi. Dát lea dahkkon dan dihte vuoi sáhtá čalmustahttit movt opposišuvdnaruđat leat juolluduvvon go leat leamaš iešguđetlágan stivramolsašumit ja posišuvnna/opposišuvnna fápmodilit. Loguid mitalus lea čielggas, opposišuvnna lea leamaš einnostaŋvejolašvuohta go ruhtadilli lea leamaš dat seamma dahje lasáhus bušehtas. Sámediggeráđđi ja posišuvdna leaba easka dál unnidan ruđa opposišuvdnii, mii lea Sámedikki politihkalaš jođihangottis historjjálaš dahkku.

Bargiibbellodat ii doarjjo dakkár dagu Sámedikkis ja bivdá NSR, GB, Áasg ja Johttisápmelašlistu njulget dan.

Ovdáneapmi opposišuvdnaruđat, vástádus sámediggeráđis:

Háliidit gova das movt Opposišuvnna bargoeavttuid poasta lea ovdánan 2007:s 2017 rádjái, mii loahpahuvo 2018 bušehttaevttohusain.

VÁSTÁDUS:

jahki	Opp.bargoeavtt.
2007	700
2008	950
2009	988
2010	1 013
2011	1 013
2012	1 013
2013	1 013
2014	1 720
2015	1 767
2016	1 790

2017	1 819
2018	1 449

Čoahkketabealla mas ii leat 2017 Sámediggeválgá mielde

Bidjat mielddusin čoahkketabealla (Vástádus gažaldahkii ráđđái) mas ruđat 2017 Sámediggeválgii leat gesson eret, dat čájeha ahte doaibmagolut politihkalaš dásis leat obbalaččat lasihuvvon 8,7%.

Seammás čájeha kap. 13.3 Váikkuhangaskaoamit politihkalaš dásis lea njiedjan 62100 Opposišuvnna bargoeavttut vuolideami mii lea -20,3%.

3.1.2 Čoahkketabealla – Sámedikki sisabohtu ja olggosgolut	Bušeahhta 2018	Bušeahhta 2017	rievdadus 2018 - 2017	rievdadus % mielde
sisabohtu				
Sisabohtu juolludemiin	485 151	455 292	29 859	6,6 %
Doaibmasisabohtu oktiibuot	485 151	455 292	29 859	6,6 %
Doaibmagolut Mii háliidit ahte tabealla 3.2.1 rievdaduvvo mu ovddeš gažaldagaid mielde ráđđái ja daidda čuovvovaš vástádusaide Doaibma politihkalaš				
Doaibma politihkalaš dásis	38 232	35 167	3 065	8,7 %
Doaibma hálddahas	129 500	123 527	5 973	4,8 %
Doaibmagolut oktiibuot	167 732	158 694	9 038	5,7 %
Doaibmaboadus	317 419	296 598	20 821	7,0 %
Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit				
Juolludusaid máksin earáide	278 822	268 250	10 572	3,9 %
Šiehtadusat	17 900	15 150	2 750	18,2 %
Prošeavttat	19 337	11 049	8 288	75,0 %
Konferánsat	860	350	510	145,7 %
Evalueren	500	0	500	-
Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit oktiibuot	317 419	294 799	22 620	7,7 %

JAHKEBOAÐUS	0	1 799	-1 799	

Mii háliidit ahte tabealla 3.1.2 rievdaduvvo mu ovddeš gažaldaga mielde ráđđái ja daidda čuovvovaš vástádusaide Doaibma politihkalaš dásis (Hábmet ođđa tabealla mas eai leat mielde ruđat mat gusket 2017 Sámediggeválgii).

Vástáduš:

Čilgehus: Lean sihkkon tabeallas dan 3,2 miljovna maid Sámediggi lea ožžon čađahit 2017 válggaid. Dasa lassin leat golut 62200 ja 62300 poasttaid vuolde sihkkovuvvon. Nu go boahtá ovdan tabeallas, de livččii Sámedikki bušeahtas leamaš 1 799 000 badjelbáza dáid ruđaid haga. Sivvan dasa lea go Sámediggi ieš várre ruđaid dán bargui.

Sámi vuoigatvuodaid, areálaid ja resurssaid čuovvuleapmi – Sámedikki bušeahtta 2018

Bargiidbellodat háliida ahte sámediggeráđđi galgá eanet deattuhit vuoigatvuodabarggu ja váldit eanet ovddasvástádusa das. Danne mii sirdit ruđaid ja prošeavttaid surggiin Sámediggeráđđái, mii háliidit ollislašáŋgiruššama mas lea čielga definerejuvvon ovddasvástádus. Dán áŋgiruššamis mii háliidit ahte okta ráđđelahtuin váldá jodiheami ja ovddasvástádusa buot das mii guoská areálii, resurssaide, vuođđoealáhusaide, vuoigatvuodaide jd.

Manimus njealji jagis leat sihke mearra- ja eanaareálat leamaš garra deattu vuolde. Áššit rivdet ja min oktasaš resursaguovllut deddojuvvojit eanet ja eanet ovdamearkka dihtii biebama ja bieggamilluid geažil. Kapitála stivreagohtá min ovdáneami, ja mieđai mieđai mii massit daid min guovlluid mat leat deatalaččat ássamii. Ássan lea vuođđun min sámi identitehtii, kultuvrii ja gillii.

Sámi servodat ja Sámediggi dárbašit loktema, dan mii Bargiidbellodagas válljet vuoruhit dainna lágiin ahte várret 3,2 miljovna politihkalaš jodiheapmái, Sámediggeráđđái. Sámediggeráđis han leat ollesáiggepolitihkkarat, hálldahus, ovddasvástádus ja resurssat Sámedikkis.

Bargiidbellodaga sámediggejoavku oaidná lunddolažžan ahte posišuvdna váldá politihkalaš jodiheami sámediggeráđi bokte ja sin eanetlogu bokte Sámedikkis.

Danne mii leat ovddidan čuovvovačča áššis Sámedikki bušeahtta 2018:

Kapihtal 13.2.6 Sámediggeráđđi

Laseteaksta:

Sámi vuoigatvuodaid, areálaid ja resurssaid čuovvuleapmi (3,2 miljon ru).

Sámediggi ferte eanet bargat ollu guovlluid ektui gozihan dihtii sámi vuoigatvuodaid. Sámedikkis ferte leat ovttá ráđđelahtus váldoovddasvástádus dán barggu čuovvuleamis boahhteáiggis. Suorggit nugo areálat, vuoigatvuodát, kulturmuittut, guolástus, boazodoallu, eanadoallu ja meahccedoallu gullet hui lágga oktii go guoská min vuoigatvuodaide. Sámediggi ferte eanet ovttastahtit ja nannet dán barggu dan bokte ahte geavahit ráđđelahttu dáid doaimmaide.

Sámi beroštumiin ja vuoigatvuodaoamasteddjiin galgá leat duohta vejolašvuohta konsulterejuvvot vai sáhttet addit ovdagihtii diđolaš mieđiheami plánaide ja doaibmabijuide mat čatnasit areála- ja resursahálldasaheapmái.

Prošeavttat ja doaibmabijut maid ulbmilin lea addit juridihkalaš veahki sámi vuoigatvuodaoamasteddjiide áššiin maid ferte fievrridit duopmostuoluide ja main lea prinsihpalaš mearkkašupmi eana/mearra- ja resursavuoigatvuodaid goziheapmái.

Prošeavttat ja doaibmabijut maid ulbmilin lea kártet movt sámi boaresvierut deattuhuvvojit hálldasaŋgeavaheamis dahje dieđiheami daid birra, ovdamearkka dihtii mearrádusat mat gusket meahccegeavaheapmái árbevirolaš ávkkástallama oktavuodas.

Prošeavttat ja doaibmabijut mat čatnasit bagadeapmái ja ovdaiskkademiide vai olbmot geain lea rivttálaš beroštupmi ovddidit gáibádusaid oktasaš vuoigatvuodaide Finnmákkukommišuvdnii,

maiddáí vuoigatvuođaid mearra- ja vuotnaguovlluin.

Fierpmádagat ja organisašuvnnat mat barget eana/mearra- ja resursavuoigatvuođaid dohkkehemiin olggobealde Finnmárku (Sámi vuoigatvuođalávdegoddi).

Sámediggi berre čielggadit ja geahčadit boazodoallolága ja boazodoallohálldašeami. Sámediggi lea sámediggedieđáhusas boazodoalu birra (2016) konstateren ahte ollu bealit boazodoallolágas ja -hálldašeamis leat váddásat go geahččá Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuođaid ektui. Maŋimuš jagiin lea ollu rievdaduvvon boazodoallolágas ja almmolaš boazodoallohálldašeamis, almmá Sámedikki ja Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi (NBR) miehtama haga.

Danne áigu Sámediggi ovttasráđiid NBR:in čielggadišgoahtit boazodoallolága ja boazodoallohálldašeami, ja čielggadit maid lea dárbu rievdadit boazodoallohálldašeamis, ja dasto geahčadit prinsihpalaš álbmotrievttálaš ja geavtlaš beliid boahteáiggi boazodoallohálldašeamis.

Mihttomearrin lea nannet ja ovddidit boazodoalu bearašvuđot ealáhussan ja eallinvuohkin boazodoallogiela ja kultuvrralaš ceavzilvuođa vuodul seammás go sihkkarastit ekonomalaš dienasvuđu.

Dieđáhus sámi ealáhusaid birra

Lassin vuoruhuvvon ángiruššansurggiide galgá Sámediggi 2018:s ráhkadit dieđáhusa ođđa ealáhuspolitihka ovddideamis. Sámedikkis galgá dán barggus leat fokus ealáhusovddideapmái mearrasámi guovlluin, lotnolasealáhusaide vuodđun sámi giliservodagaide ja ángiruššamii sámi hutkás ealáhusaiguin.

1 virgi bargat boazodoalloáššiiguin ja 1 virgi bargat mearrasámi áššiiguin. Váldobargu šaddá geahččat áššiid gittalagaid go guoská vuoigatvuođaide eatnamis ja mearas.

Evttohusat eai leat dievaslaččat ja berrejit árvoštallojuvvot dađistaga juksan dihtii mihttomeari sámi oktasaš vuoigatvuođaid goziheamis.

Mearkkašupmi - Olgeš, áirras Lars Filip Paulsen

Beaivváš

2018 reviderejuvvon bušeahta oktavuodas áigu Sámediggi álggahit proseassa mas áigu sisačuoldit Beaivváš - Sámi Nátionálateáhtera viessoláiggu. Dán ulbmil lea bovdet stáhta, suohkana ja fylkka farggamusat álggahit ođđa viesu hukset

Mearkkašupmi - NSR, áirras Runar Myrnes Balto, Guovddášbellodat, Johttisápmelaččaid listtu ja Áarjel-Saemiej Gielh

Divttasvuona ášši čuovvuleapmi

Divttasvuona servodat vásiha stuorra ja viiddes ášši dan oktavuodas go politijat leat álggahan 161 ránggáštusášši main 151 ášši leat seksuálalaš rihkkumat. Go oktiibuot 82 olbmo leat gutnehuhttojuvvon, de dat lea issoras stuorra ášši mii gáibida erenoamáš čuovvuleami. Sámediggi galgá 2018:s doarju Divttasvuona servodaga, das maiddái várret fágalaš ja ekonomalaš resurssaid gillájeddjiid čuovvuleapmái ja eastadandoaibmabijuide. Sámedikkis galgá maid leat čielga politihkalaš čuovvuleapmi ovddasvástideaddji eiseválddiid ektui.

Fylkkamánne lea GOD bokte juolludan meroštallanruđaid Divttasvuona suohkanii daid olbmuid čuovvuleapmái geasa dat guoská ja eastadandoaibmabijuid čađaheapmái hehtten dihtii illastemiid boahteáiggis. Sámediggi eaktuda ahte stuorra oassi dán ruđain biddjojuvvo daidda julevsámi ásahusaid háldui mat leat searvan dán bargui iežaset dáhtuin, ja geat leat ožžon dán ášši loktejuvvot. Dain lea maid deatalaš rolla ášši viidásat barggus.

Sámi lohkanguovddáža vuollásaš prošeavttaid ruhtadeapmi

Sámediggi eaktuda ahte lullisámi oahpponeavvo- ja terminologijjaovddideapmi (Elgå-prošeakta) ii boađe heajut ekonomalaš dillái maŋŋágo Sámi lohkanguovddáš 2018:s oažžu seamma stáhtusa go eará nationála guovddážit.